

Dr. Stephen Etches

KOMPARATIVNE RELIGIJE

PDF by
Kršćanska baptistička crkva
Novi Travnik, 2008.

www.kbcnt.net

SADRŽAJ

<u>UVOD</u>	3
<u>ANIMIZAM</u>	6
<u>SOTONIZAM</u>	11
<u>HINDUIZAM</u>	15
<u>HARE KRISHNA</u>	27
<u>BUDIZAM</u>	29
<u>TEOZOFIJA</u>	35
<u>SCIJENTOLOGIJA</u>	36
<u>NEW AGE</u>	37
<u>ŠINTOIZAM</u>	44
<u>KONFUCIJANIZAM</u>	48
<u>ZOROASTRIZAM</u>	55
<u>ISLAM</u>	56
<u>BAHAJ</u>	72
<u>JUDAIZAM</u>	73
<u>KRŠĆANSTVO</u>	79
<u>SEKTE</u>	97
<u>MORMONIZAM</u>	98
<u>ADVENTISTI</u>	103
<u>JEHOVINI SVJEDOCI</u>	106
<u>KRŠĆANSKA ZNANOST</u>	109
<u>CRKVA UJEDINJENJA ILI MOONIJEVCI</u>	110
<u>HERBERT W. ARMSTRONG I SVEOPĆA BOŽIJA CRKVA</u>	113
<u>KRISTOVA CRKVA</u>	114
<u>UNITARIJANSTVO</u>	116
<u>ROSICRUCIANIZAM</u>	118
<u>RASTAFARIJANIZAM</u>	119
<u>BOŽJA DJECA</u>	120

UVOD

Na početku, nakon što su se raspršili svi narodi mora da su zadržali neku svijest o pravom Bogu iako se ona s vremenom sve više gubila. Zadržali su iskrivljenu predaju o Potopu i raspršivanju iz Babilona. Mutno sjećanje Božjeg obećanja da će poslati otkupitelja bilo je iskrivljeno u različite sisteme prinošenja životinjskih, pa čak i ljudskih žrtava da bi zadobili naklonost duhova koji su, kako se činilo, upravljali njihovim svakodnevnim životom. Postupno su ti duhovi sve više bili poistovjećivani sa silama prirode u zatvorenom svemirskom sistemu.

Prvotni Bog-Stvoritelj Arijaca bio je poznat svim indoeuropskim narodima. Njegovo je pravo ime bilo Dyaus Pitar ("božanski otac") što je isto kao i grčki Zeus Pater, latinski Jupiter ili Deus, ranogermanski Tiu ili Ziu, i norveški Tyr. Drugo mu je ime bilo "nebeski" (sanskrtu *varuna*, grčki *ouranos*) ili "prijatelj" (na sanskrtu *mitra*, perzijski *mithra*). Druga su imena dodavana metaforom i poretkom. Boga su nazivali "suncem", "moćnim", "čuvarom reda". Sveta vatra (na sanskrtu *agni*, latinski *ignis*, grčki *hagnos*) zajednička svim ranim žrtvenim štovanjima, imala je posebnu draž i uskoro je obdarena božanskim kvalitetama.

Postepeno su pripovjedači uljepšali svoje priče ljubavlju i ljubomorom, ratom i pijanstvom i tako je nastala mitologija. Zemlja je postala božjom nevjestom, navukla na sebe štovanje kao "kraljica neba", dodala je još i spol u svojim kultovima plodnosti. (članak *Izvori religije*, str. 36)

Druga struja u evoluciji pretpovijesne religije je bila obožavanje junaka i razvitak babilonskog sistema organiziranog poganstva koje se djelatno proširilo. U ovom razvitku Nimrod, sin Kuša iz prapovijesti igra važnu ulogu.

Ovaj čovjek je posebno spomenut u Bibliji: bio je važan lovac i osnivač velikih gradova – prototip velikih asirsko-babilonskih carstva kasnije. Prema antici, žena Nimroda bila je Semiramida, a njihov sin Horus. Nakon što je Nimrod umro nesretnim slučajem za vrijeme lova, ona je počela tvrditi da je njen muž u svojoj smrti ispunio obećanje iz Post 3,15 i da je uskrsnut u osobi njegovog sina Horsa. Prema tome odgovaralo je da Semiramida i njen sin Horus budu štovani. Ovo je bit tajnog kulta Babilona, Sotonskog lažnog evanđelja, što je prototip poganstva u svim njegovim kasnijim

različitim oblicima definitivno alternativnog sistema nasuprot štovanja Boga. Feničani su bili ti koji su prihvatili ovaj kult i proširili ga gdje god bi išli: Aštara i Tamuz u Kanaanu, Izida i Horus u Egiptu, Afrodita i Eros u Grčkoj te Venera i Amor u Rimu. Kada je Evanđelje došlo u Egipat, Babilonska božica i njen sin su bili jednostavno preinačeni u djevicu Mariju i njenog sina Isusa. Ovaj poganski kult zajedničkog porijekla odnosi se na starozavjetne navode iz: Suci 2,11-12; 1 Kralj 11,33; Jer 44,15-19.

Nimrod je, čini se, bio najmlađi sin Kuša i možda je osjetio nešto od moralnog srodstva sa njegovim ujakom Kanaanom, koji je bio najmlađi sin Hama i posebno obilježen Noinim prokletstvom. Kuš, kao Hamov najstariji sin, čini se da je s vremenom bio sve više ogorčen zbog tog prokletstva. Do Nimrodovog rođenja ovo je prokletstvo postalo tako jako da je dao svome sinu ime 'Hajdemo se pobuniti'. Možemo zaključiti da je Kuš od ranog djetinjstva obučavao Nimroda za vođu planirane i organizirane pobune protiv Božjih namjera za čovječanstvo. Nimrod je brzo imao uz sebe sve hamite, a moguće i veći dio šemite i jafetite pod svojim utjecajem i vodstvom.

Konačno su se nastanili u plodnim ravnicama Šinaru (ime, vjerojatno, kasnije poznato kao Sumer). Tako nije poslušao božanski nalog da se rasiju (po zemlji) te se naslućuje da je osnivanje velikih gradova (civilizacija) bilo suprotno Božjoj volji. Nimrod je postao moćan tiranin ili lovac. Bio je lovac, u smislu da je bio nenadmašiv u traganju i uvjeravanje ljudi da poslušaju njegovu volju kao i lovac na zvijeri, kao što to Jeruzalemski Targum naznačuje: 'bio je silan u lovu i zlu, jer je bio lovac sinova čovječanstva (tj. ljudi). 'Udaljite se od savjeta Božjeg prionite uz savjet Nimroda!' Ovim se on postavio kao neka vrsta spasitelja ljudi, kao realna alternativa nasuprot Boga. U vezi s ovim, treba imati na umu sljedeće faktore:

- a) Gradnje babilonske kule je, čini se, bila povezana sa štovanjem zvijezda i planeta. Ovo je priznato u namjerama Babilonskih zigurata (hramskih tornjeva).
- b) Ovo štovanje je, u stvari, usmjereno prema davno palim anđelima i demonima.
- c) To je uključilo stvaranje svećeničke kaste i proučavanje zvijezda i astrologije, te vođenje naroda u njihovoj pobožnosti i žrtvovanjima. Ovi su narodi potom postajali misionari drugim narodima.

Na temelju nedavnog istraživanja uvidjelo se da su ovi misionari porijeklom iz Babilona, ili točnije, iz Sumera, a odgovorni su za gradnju neolitskih spomenika koji su blisko vezani sa štovanjem zvijezda. Takvi spomenici su pronađeni danas u Skandinaviji, Škotskoj, Turskoj i Engleskoj. Keltska legenda tvrdi da je *Tuatha De Danaan* (što znači: narod bogu Danu ili Anu) utemeljio ovu kulturu prije oko 5000 godina. Tvrdi se da ona dolazi od Ahaje (vjerojatnije iskrivljeno ime Akad) u kojoj danas možemo vidjeti spomenike u mjestima kao što su Stonehenge (u Engleskoj) i Carnac (u pokrajini Britaniji, Francuska). Ovaj je narod bio podijeljen u dvije klase. Znanstvenici ili intelektualci (smatrani od strane drevnih Britona, bogovima) i vješti obrtnici, koji su im pomagali u njihovoj gradnji. Ova slika prilično dobro pristaje uz povijest Plodnog Polumjeseca, naroda (moguće Tuatha) koji je bio protjeran iznenadnim upadom aramejaca iz Sirijskog gorja u Akad (sjeverne provincije Sumera). Pretpostavlja se da su oni poučili narod Plodnog Polumjeseca u 'mudrosti' (kasnije razvijene u određeni oblik gnosticizma), izraz koji se bez sumnje odnosio na astrologiju i štovanje zvijezda. Od tamo su oni vjerojatno migrirali dalje u Skandinaviju, Englesku, Francusku itd. Ova đavolska religija (Babilonska bludnica) zahvatila je sjeverne narode posredstvom ovih 'učenih ljudi'. Ova je postala religija druida (keltskih svećenika) koji su držali istu tradiciju, sa sličnim izopačenostima, kao što je provođenje djeteta kroz oganj da bi ih prinijeli kao žrtvu "nebeskoj vojsci" (u stvari, demonskim silama).

Treća struja u evoluciji pretpovijesne religije je bila kult plodnosti. Mali kipovi prikazuju majku i dijete, što kasnije postaje omiljeni motiv egipatske religije čak i kršćanstva. Zmija je u povijesnim vremenima bila simbol plodnosti u Europi i u Kini (kao zmaj). Kult bika je bio također simbol plodnosti. Borbe s bikovima u Španjolskoj najvjerojatnije su ostaci starih obreda u obožavanju kulta bika.

ANIMIZAM

Religije primitivnih društava su vrlo raznovrsne: neke su politeističke, kako bi se moglo i očekivati, neke su monoteističke. Uzaludno je tražiti proto-politeizam: to je već niz složenih sistema. Popularna ideja da se politeizam razvio u monoteizam, jednostavno se ne slaže s činjenicama. Animisti broje 2-3 stotine milijuna ljudi koji žive u tisućama plemenskih grupa.

OBILJEŽJE ANIMIZMA:

1. **Nema podjele između svetog i svjetskog.** Čovjek živi u prisnom odnosu sa svojom okolinom (prirodom) i sa svojim plemenom. U tim sferama njime vlada strogi kodeks pravila. Ovo se vidi u činjenici da živi u velikoj obitelji, u koju su uključeni i preminuli preci. Život animiste je mješavina strahopoštovanja i strave s jedne, te osjećaja jedinstva i zadovoljstva, s druge strane.

Moderni čovjek pati od suprotnog: otuđenja, tj. od neravnoteže u drugom smjeru.

2. **Životom dominira svijet duhova.** Svaki se događaj poima kao ishod nečega duhovnog, a ne fizičkog. Ako se pojavi bolest, automatski se pretpostavlja da je to posljedica nečijeg čaranja, ili uvrijede nekog od predaka. Ako se sklad duhova ponovno ne uspostavi, slijedi smrt. Svatko živi u svijetu koji je nastanjen s bezbroj raznih duhova. Mi tvrdimo da živimo u mehaničkom svemiru, a oni odlaze u drugu krajnost, u kojoj su opsjednuti duhovima.

Oni koji upravljaju tim duhovnim silama zauzimaju najvažnija mjesta njihovog društva: gatar, vračevi, vidioci i sakralnog kralja. Upravljaju crnom i bijelom magijom. Crna magija želi povrijediti nekoga, dok bijela želi manipulirati duhovima za dobrobit društva: zazivanje kiše, izrađivanje amaneta i sl.

3. **Životom dominira strah:** Postoji strah od noćnih duhova: nitko sam noću ne izlazi van. Postoji strah od vraća i njegovih čarolija, strah od smrti. Užasan strah da se ne povrijedi predak ili neki duh koji je nestalan.

4. **Važnost mita:** svako primitivno društvo vjeruje u zlatno doba – vrijeme kada je sve bilo savršeno. Kada je nebo bilo pristupačno čovjeku i on je hodao s Bogom. Mit je ponovno doživljavanje nekog događaja (stvaranja, rađanja, odnosa sa Bogom, smrti) koji se dogodio u to zlatno doba. To se ostvaruje u ritualu (pantomime, pjesme ili plesa) za vrijeme kojeg su, oni koji sudjeluju, odvedeni izvan tog vremena u vječnu sferu. Mi bismo rekli da je većina od tih rituala barbarska, nemoralna ili perverzna (npr. rituala klanjanja kada kralj umre, ljudsko žrtvovanje, kanibalizam, seksualna izopačenost, itd). Sve ovo upućuje na boga ili bogove koji su amoralni (usp. religiju u kojoj se najvažniji događaji odvijaju u svemiru, van vremena i prostora, gdje je Bog moralan i predvidljiv i vidjet ćete te velike razlike).

5. **Provođenje rituala:** Povezani su sa crtama života: brak, rat, bolest, razvod, smrt itd., ali isto tako s onim što mi nazivamo običnim događajima poput: kuhanja, dolazaka, odlazaka itd. Cilj je održavanje sklada postojanja. Sve ima veze s praznovjermjem (smirivanjem duhova). Ali, najvažniji od ovih rituala su rituali plodnosti, koji uključuju i oponašajuću magiju. Bogovi i duhovi, su nestabilna bića, na koja se ne mogu osloniti u pribavljanju odgovarajućeg dobrog vremena, te se moraju umilostiviti ili podmititi.

6. **Vrijeme je cikličko i ritmično:** Animisti nemaju pojam linearnog vremena. Godišnja doba su njihovi vremenski dijelovi, sa suncem, mjesecom i zvijezdama kao točkama mjerenja. Događaji se odvijaju redovito i ritmički. Bitno je da oni pravilno odgovore na te stalne događaje od kojih ovisi život plemena. Nema žurbe, nema rokova kojih se moraju držati. Uhvaćeni su u začaranom krugu neprekidnog ponavljanja događaja.

OKVIRI POZIVANJA ANIMISTE

1. NEVIDLJIVI SVIJET:

a) **Mana:** ovim svijetom dominira nešto što se zove sila (mana) ili snaga. Može se sabrati u određene stvari kao što su: kamenje, biljke, drveće, životinje i ljude, sa različitim stupnjem intenziteta. Uspjeh ovisi o količini koju se može akumulirati ili steći. Manipulacija tom silom je glavna funkcija religioznih stručnjaka (usp. pojam sakramenata kontroliranog od svećenstva).

b) **Najviše biće:** Ono se javlja kao nezainteresiran promatrač. Ono je stvoritelj, ali njega se ne slavi. Njega se zaziva samo da intervenira kada sve ostalo zakaže. I ne voli da ga se 'smeta'. Obično se mnogo sigurnije obratiti

precima, manjim božanstvima i manipulirati manom (usp. pozivanje na Mariju i svece).

c) **Manji bogovi:** To su obično duhovi: zemlje, sunca, mjeseca, groma, munje, vode, mora, planina, rijeka itd. Oni se moraju umiriti raznim ritualima (usp. s New Ageovim svjetonazorom). Bušmani pustinje Kalahari imaju samo jedno božanstvo, pored najvišeg Boga: Sotonu koji se suprotstavlja Bogu i želi sve poremetiti.

d) **Duhovi:** Animisti vjeruju da postoje dobri duhovi ili duhovi varalice mrtvih. Oni su nastanjeni na raznim mjestima kao što su: drveće, stijene, pećine, perivoji. Zato što su tako nepredvidljivi, moraju se umiriti putem žrtava hrane itd. Zatim demoni koji uzimaju različite oblike da bi zastrašili ljude. Kao i zaštitnički duhovi plemena.

e) **Duhovi potomaka ili živi mrtvaci.** Pošto su mrtvaci skloni tome da se vrate i prouzrokuju zlo, postoje razrađene pogrebne ceremonije kako bi ih se sa sigurnošću odstranilo iz prethodnog postojanja. Nitko, tko je bio povezan sa preminulim, nije mogao ostati živ. Zato su ubijani njegova žena, sluge, pokopavana njegova imovina itd. To je trebalo biti od koristi preminulom u zemlji mrtvih, koja se različito shvaćala (kao mjesto poput šeola ili sretna lovišta kod Indijanci).

2. VIDLJIVI SVIJET: Čovjek živi u svijetu u koji se udomaćio i u čiji ritam pripada. Ali je također u svijetu koji donosi teror i strah. Da bi mogao uživati dobar i dug život, mnogo djece, mnogo hrane i zdravlja, veliko poštovanje i čuvanje od zla (bolesti, neplodnosti žene, pošasti skakavaca, nepoštovanje od mladih, čarolija) čovjek mora znati tajnu sila, i biti u stanju savjetovati se s onima koji imaju posebnu obdarenost u manipulaciji s dobrim i zlom.

a) **Tabu:** čovjek mora držati odstojanje od svijeta svetih i poštivati ga (svetih osoba, mrtvih, procesa rađanja, procesa reprodukcije, rata, bolesti, svetišta).

Moramo se čuvati od tumačenja starozavjetnog materijala na poganski način. To su iskrivljene verzije prave stvari. Ovo je problem s mnogim liberalnim teolozima.

b) **Sveta mjesta:** to su mjesta, za koja se vjeruje da su božanske sile po-

sebno prisutne i pristupačne. To mogu biti lugovi (grupa drveća) ili neobični kamen, voda.

c) **Svete stvari:** Misli se da neko kamenje sadrži moć. Zemlja je sveta jer je dio majke zemlje. Tamo gdje se pojavljuju likovi, misli se da božanstvo prebiva u liku, i prema tome je prikladno dati poštovanje i čast božanskoj fizičkoj prisutnosti.

d) **Sveta djela:** vrhunac svetih djela je štovanje: žrtvovanje životinja, davanje slave i iznošenje prošnji. Tome se nekada pridodaje ritualno žrtvovanje i kanibalizam. Ljudsko žrtvovanje se uglavnom koristilo u poljoprivrednim zajednicama da bi se osigurao uspjeh žetve ili za vrijeme nacionalne nevolje. Uočavanje određene životinje može prouzrokovati da se poduhvat odgodi (npr. crna mačka). Također se prakticiralo gatanje. Nebo se promatralo zbog znamenja. Zviježđa se smatrala projekcijama iz podzemlje, porukama od bogova koji su živjeli tamo. U stvari na početku zviježđa su nosila Božji put spasenja.

e) **Svete riječi:** zakletve, proklinjanje i blagoslovi su bile najvažnije: sve je bilo ispunjeno svetom silom, naročito ako je bilo priopćeno od nekoga važnog. Za takve riječi se smatralo da posjeduju moć kojom se provodila želje govornika (usp. starozavjetnim blagoslovima).

f) **Svete osobe:** to su posrednici između vidljivog i nevidljivog svijeta, dobra i zla. Na prvom mjestu su vračevi, proroci i svećenici. Na drugom je sveti kralj, a na trećem šaman. Pored njih postoje neke vrste svećenika i gataoca koji liječe bolesti, upravljaju ceremonijalom žrtvovanja i ispraćaju duše mrtvih u drugi svijet. U stanju su napustiti tijelo i promatrati događaje na udaljenim mjestima. Sveti kralj, kojeg nalazimo u nekim afričkim plemenima, je predstavnik Boga na zemlji i od nekih smatran božanstvom.

g) **Grijev, moralnost i nadgrobni život:** Grijev je definiran kao ono što šteti dobrobiti zajednice ili prijeti zdravlju članova. Gledište na grijeh je usmjereno prije svega čovjeku, a ne Bogu (usp. s izrazom 'nikada nikomu nisam ništa skrivio'). Čovjekovo vladanje na ovom području ne utječe na njegovu vječnu sudbinu. Ona mnogo ovisi o pažnji i poštovanju koje je pokazano od strane rodbine preminulog (usp. s čistilištem).

Međutim, ako je osoba obeščastila pleme, nju se može izbrisati sa registra

preminulih. Vidimo da živi ljudi imaju moć odlučiti sudbinu onih koji su već umrli. (usp. s molitvama za mrtve).

ANIMIZAM U HRVATSKOJ: HRANA ZA DUŠICE: Za Božić prije polnoćke, Međimurci prije odlaska na groblje za dan Svih svetih ostavljaju na stolu hranu kako bi se "nahratile gladne dušice". Pojedinci tada u hladionike spremaju samo najnužnije, a hrana ponekad ostaje na obiteljskom stolu do drugog dana.

KRŠĆANSKA VARIJANTA ANIMIZMA: teritorijalni duhovi

U nekim kršćanskim krugovima učeno je da trebamo:

1. Suočavati se s lokalnim zlim duhovima kada ulazimo u neko područje govoriti Evanđelje.
2. Zahtijevati od demona da nam otkriju svoju teritorijalnu hijerarhiju.
3. Vjerovati ili podučavati o dojavama koje dolaze od strane demona.
4. Učiti da prije ulaska u neko područje ili grad treba razbiti demonsku vlast nad tim područjem prije nego što se proklamira Evanđelje.

Biblija, bez sumnje, govori o duhovnoj borbi koju moramo uzimati vrlo ozbiljno (Ef 6,12). Usprkos ovoga, kršćanima se ne savjetuje da se nepotrebno zanimaju za demone, ali ako nam se oni suprotstave u širenju Evanđelja, moramo im se suprotstaviti, prekorigiti ih i odagnati. Mi vidimo ovaj redoslijed u Isusovoj službi (Mk 1,21-28) i u Pavlovoj službi (Dj 16, 16-18). Ne postoji garancija u ovom području za nepromišljeno i ekstremno koje ide iznad onoga što Biblija preporučuje.

Treba spomenuti da je pojava *March for Jesus* bazirana na pojmu teritorijalnih duhova.

SOTONIZAM

Većina ljudi koji danas tvrde da su uključeni u sotonizam to čine iz pobune prema društvu. Uključeni su zbog osobnog dobitka; njihov krajnji cilj je pronalaženje osobnog ispunjenja. Mnogi od njih čak niječu postojanje i Boga i Sotone, a sotonizam prihvaćaju kao čin hrabrosti pred društvom. Njihov je moto: "Ja sam svoj vlastiti otkupitelj." Većina onih koji su u to uključeni su mladi ljudi (13-30), u pitanju je individualni pothvat te nije riječ ni o kakvoj gigantskoj uroti.

Razvoj: Pravi sotonizam je s vremenom počeo predstavljati ostatke poganstva u različitim zemljama, kako su se oni odvijali u raznim lokalnim, poganskim kultovima. Đavola se počelo opisivati izrazima koji su karakterizirali lokalna poganska božanstva.

Poganstvo je imalo sklonost tomu da preživljava kroz vrijeme pod krinkom raznih običaja, od kojih je neke prihvatila i sama crkva. Toga se više može pronaći na selu nego u gradovima (otud i naziv: poganski = koji se odnosi na seosko). Neki od tih običaja su: prosipanje soli iza leđa za sreću; križanje prstiju; obavezno govorenje "Bog te blagoslovio" kada netko kihne. Ovaj zadnji običaj je nastao jer se smatralo da bi đavao mogao ući u osobu dok su joj usta otvorena! Svaki od ovih navedenih običaja je prvobitno predstavljao mjere opreza od čaranja. Mjere opreza protiv čaranja su se poduzimale i u većini crkava. Rešetke ispred crkava nisu tamo stajale samo zato da bi priječile ulaz stoci; vjerovalo se da željezo, kao i sol i krv, drže vještice na udaljenosti. Konjske potkove su danas samo simbol za sreću, ali, kao i metalne pokrivače za kršćionicu, prvotno su se stavljali na gornje grede u uvjerenju da vještice ne mogu proći kroz željezo. Neki seoski ljudi još uvijek nose kovačeve čavle sa sobom kao amajlice za sreću. Kucnuti o drvo je, također, originalno predstavljalo mjeru zaštite od čaranja. Ako bi netko, u predreformacijsko vrijeme, prošao pokraj žene koja je glasila kao vještica, otrčao bi kući i dodirnuo drveni križ koji je visio na zidovima većine kuća. Kada su, u vrijeme reformacije, križevi nestali, ljudi su samo dodirivali drvo ("kucnuli bi o drvo"). Vjerojatno najdrevnije praznovjerje koje se zasniva na čaranju je okretanje novca za vrijeme mlada. Ženska družica pretkršćanskog glavnog Boga (kod vještica) je bila Boginja Mjeseca. Okrenuti novac je značilo potvrditi njeno ponovno pojavljivanje svakog

mjeseca. Čak i nakon što je kršćanstvo došlo u europske zemlje, mnogi od naših predaka su nastavili vršiti neke od običaja stare religije, kao neku vrstu duhovne police osiguranja.

Đavola se počelo opisivati izrazima koji su karakterizirali poganska božanstva. Crkvi se svidjelo portretirati rogatog boga kao biblijskog đavla.

Glavni simbol drevnog čaranja bio je polučovjek, polukoza, na raznim mjestima poznat kao Puck (San Ivanjske noći), Pan (grčka mitologija), Herne, Stari Hornie (horn = rog) ili Zeleni čovjek. Ne zna se u kojem je periodu dvorogi kult ušao u Britaniju. Pogodno vrijeme za to je bila 1208.god. kada je Papa na deset godina isključio Englesku iz sakramenata i bogoslužja, a Kralj Ivan uputio poslanstvo u Maroko, sa tajnim obećanjima da će se obratiti na muslimanstvo. Danas imamo mnogo podsjetnik na Zelenog čovjeka na znakovima pubova (gostionica). Obično to označava da je čaranje postojalo kao organizirani kult u tom području.

Riječ vještica (witch) potječe od anglosaksonske riječi *wicca*, "čarobnjak koji oslabljuje đavolsku moć", te se držalo da ove "sile zla" može prepoznati i oslabiti samo svećenik. Vještice su se potajno sastajale u šumovitim predjelima. Žene su imale jednaku ulogu u plesanju, pjevanju i gošćenju kao i muškarci. Svaki krug se sastojao od šest parova koji su bili ili muž i žena ili zaručeni parovi, plus službujuća svećenica. Svi su hodali goli. Ispiti hrabrosti pod bičevanjem i strašnim opasnostima, prizivanje duhova, miješanje kotla, kađenje tamjanom, ljubavne gozbe, kružni plesovi koji su se plesali leđa o leđa, služili su jednoj glavnoj svrsi, a ta je bila postizanje ekstatičkog stanja u kojem bi magnetska snaga cijelog kruga bila usmjerena na neki jednoglasno odabrani objekt. Tada bi se među njima doživljavale neobične pojave; kako kažu, vizije prošlosti i budućnosti. Da bi se ova snaga koncentrirala, rituali su se izvršavali u magičnom krugu urezanom u ledinu.

U to vrijeme su objesili na tisuće vještica: većinu je optužbi potakao strah, zloba, osveta, želja za dobitkom ili čisti fanatizam. Baš kao i u vrijeme rata, na špijune možeš svugdje naići.

Kralj James I je osobno intervenirao na suđenju Vještica iz Sjevernog Berwicka, koje su priznale da su pokušale uništiti njegov brod, bacajući krštenu mačku u more. Ovo je uvrijedilo kraljev zdrav razum, te je povikao da lažu. Agnes Sampson, voditeljica kruga, tiho je odgovorila da ne želi da

ju on smatra lažljivicom. Odvela je Jamesa na stranu i ponovila mu, riječ po riječ, razgovor koji je vodio u krevetu sa danskom kraljicom na njihovu prvu bračnu noć. Takav očiti dokaz natprirodnih moći ispunio ga je strahom, a vještice su obješene.

Moderni sotonizam. Temelji modernog sotonizma nalaze se u anti-religijskom odbacivanju Prosvjetiteljstva. (Posebno) U aristokratskim krugovima postalo je popularno pljuvati na crkvu i na moralnost koju je zastupala. Rabelais je prototip renesansnog čovjeka koji odbacuje religiju u korist čini-kako-ti-volja filozofije. On je čak i nadahnuo zajednicu koja se nazivala *Redovnicima Medmenhama*. To je bila udruga europskih aristokrata sedamnaestog stoljeća, koji su se sastajali da bi kockali, gostili se, pili i igrali seksualne igre. U 18. i 19. stoljeću, u Engleskoj su se osnivali klubovi zvani *Hell-fire* (Paklenska vatra).

Prema tome, sotonizam je, u biti, religija hedonizma i udovoljavanja samome sebi. Iza suvremenog sotonizma se nalaze tri čovjeka:

1. Aleister Crowley (1875-1947), 2. Gerald Gardner, i 3. Anton Sandor LaVey, od kojih je ovaj zadnji osnovao sotonističku crkvu za koju je vjerovao da je ona krajnji doseg "kontrakulture".

Anton LaVey je napisao djelo koje je nazvao Sotonističkom Biblijom. Ta knjiga ima dvije karakteristike:

To je otvoreno izrugivanje kršćanstvu koje privlači mnoge ljude koji su odbacili tu religiju.

To je izjava nadmoći od strane skupine osoba koje za sebe drže da su iznad ostatka čovječanstva.

Moderni sotonizam se često brka sa:

1) Čaranjem:

a) koji vjeruje u božanstvo svega; dualizam ili pluralizam i relativne moralne vrijednosti.

b) Svaka grupa obično nosi ime nekog boga ili boginje. Danas je najpopularnija grupa Wicca.

c) Većina suvremenih skupina vještica su matrijarhalne i naglašavaju ženski aspekt stvarnosti. Ovo se sučeljava sa drevnim poganskim sustavima; to nije bila religija žena, ali je bila službena religija društava u kojima su prevladavali muškarci.

Suvremeno čaranje je obično miroljubivo, bavi se obožavanjem prirode i čak je i vegetarijansko. Suvremena vještica želi biti jedno sa svijetom (baš kao i mnogi sotonisti), želi nadići svijet i iskoristiti za samoudovoljavanje. Jedan razlog za ovu zbrku između sotonizma i čaranja je taj da su obje pojave snažno antikršćanske.

2) Poganstvom, politeizmom i idolopoklonstvom. Sotonizam nije uključen ni u jedan od ovih običaja.

3) Duhovnim pojavama, New Ageom i Čistom Magijom (tj. čarolijom).

Posebno proučavanje: SRA (Sotonsko ritualno zlostavljanje – Satanic ritual abuse). Ovo je nešto što je vrlo popularno u Americi i što se othranilo na senzacionalnim pričama. To je metoda savjetovanja koja uzroke mentalnim poremećajima nalazi u sotonskim izvorima ili traumama koje su se dogodile u prošlosti. Osmislile su se različite terapije kako bi se osobu osposobilo da otkrije svoje "sjećanje", tako da bi se uzrok problema mogao pronaći u roditeljskom (ili čak i od strane djeda i bake) sudjelovanju u sotonskim ritualima, ubojstvu, seksualnom mučenju, incestu ili zvjerstvu. Žrtva je obično žena, bjelkinja, između 25 i 45 godina, na koju je vrlo lako utjecati, inteligentna, kreativna i dobro obrazovana.

Problem se često pojavljuje nakon što netko zatraži liječenje za nešto što naizgled nema nikakve veze sa stvarnim problemom, poput: problemi sa snom ili hranom, depresija, bračni problemi. Takva vrsta liječenja ohrabruje obnovu potisnutih sjećanja. Žrtvu se potiče da ponovno proživi traumatično sjećanje, kako bi se izliječila od traume. Oblici sotonskih ceremonija kao što su Crne Mise, ljudske žrtve, ispijanje krvi i sotonski simboli su uobičajeni, mada se svega toga žrtve teško prisjećaju.

Problem ovog liječenja je u tome što se stvari previše uopćavaju. Nesumnjivo je da se neki slučajevi mogu otkriti iz gore navedenih izvora, ali, ipak, opasno je pretpostaviti da svi imaju isti izvor.

Suvremena kršćanska psihologija može se podijeliti na sljedeće škole:

1. Larry Crabbe, pokušava spojiti Bibliju i psihologiju.

knjige: *Basis of Biblical Counselling; Inside Out.*

2. Jay Adams, koji odbacuje psihologiju.

knjige: *Christian Counsellor's manual; Theology of Christian Counselling.*

3. Kenneth McGrath, koji temelji svoju tezu na posebnom tumačenju nasljeđivanja. SRA, čini se, pripada ovoj kategoriji.

knjige: *Healing the family tree.*

HINDUIZAM

Budući da velike indijske rijeke izvire u Himalaji, odakle utječu u Indiju, nije iznenađujuće da su stanovnici dobro zalijevanih ravnica gledali sa strahopoštovanjem ogromne i daleke Himalaje te vjerovali da se u njima nalazi nebeska domovina velikog i strašnog boga Šive, kao i da su one centar svijeta. Vjerovali su da je Ganges, jedna od 4 rijeka koje teku od mitske gore Keilas, nadnaravnog podrijetla. To bi moglo biti i iskrivljeno sjećanje na 4 rijeke koje su izvire iz Edena.

Kao što samo ime kaže, hinduizam je, uglavnom, religija Indije (riječ *hindu* je iskrivljeni oblik *Sindu*, imena područja koje je opskrbljivano vodom iz rijeke Indus).

Hinduizam je počeo invazijom Dravida u drugoj polovici drugog tisućljeća prije Krista; ono je bila religija pripadnike predarijevske civilizacije, koji su živjela u Indiji, a koji su se do 2500. godine urbanizirali i bili suvremenici mezopotamskoj civilizaciji onoga vremena. Njihova je religija bila okarakterizirana pravilima plodnosti u kojima su muški i ženski simboli, lik penisa i božica majka, bili dominantni. Kada se ova religija spojila s onom arijevac, ta su se dva simbola ponovno pojavila – kao bog Šiva, i njegova supruga Kali (ili Durga). Ostali likovi podrazumijevaju znanje o jogi, koja također postaje obličje hinduizma.

Arijevcima, koji su 1750. prije Krista izvršili invaziju, donijeli su religiju koja se sastojala od štovanja određenog broja bogova koji su personificirali sile prirode. Arijevcima su imali tri razine bogova: one u nebesima, u atmosferi i zemlji, a koji su u odnosu sa tri velika društvena razreda: svećenicima, ratnicima, i seljacima. Ovima su dodali i četvrti razred: sluge i robove, da predstavljaju glavni predarijevski narod.

Razdoblje vedâ: Hinduizam počinje ovim razdobljem, za vrijeme kojeg su arijevcima slavili svoje bogove, ali su svoje čarolije zadržali za sebe. Tajne informacije su sadržane u Vedi, koja je napisana kasnije.

Povremenom sintezom arijevske i nearijske religije, religija Veda se razvijala u ritualnu vrstu. Štovanje bogova Vede je postao razrađeni žrtveni ritual čija je učinkovitost ovisila o ispravnom izvođenju od strane

profesionalnih svećenika. Štovanje je bilo vrhunac toga. Svećenik (*brahmin*) je imao taj magičan pjev (*mantra*), koji je posjedovao moć nad voljom bogova. To je bilo razdoblje brahmanâ. Pojednostavljen je prethodni politeizam, koji je bio zamijenjen s naglaskom na vanjski oblik žrtvenih obreda.

Izgleda da je religija Vedâ bila pokušaj sa strane arijevacâ da dominiraju nad drugim stanovnicima indijskog poluotoka putem sistemom tajnih formula. Stvaranje kastinskog sistema (kasta = *varna* = boja) svakako je pokušaj nametanja primitivnog sistema rasne diskriminacije.

Razdoblje upanišada. Ono je bilo reakcija na ranija pravila i žrtve, a izražavalo se preokupiranošću filozofijom. Šumarske škole su počele cvasti, a pustinjaci su čeznuli za nutarnjim i simboličnim značenjem žrtava. Ljudi su htjeli otkriti princip ujedinjena svemira. Osobine tih različitih bogova su postale malo više od imena tog bića. U upanišadama, politeizam veda je spojen sa panteističkim monizmom. To se vidi i u stvaranju himni o Rg-Vedi. Ljudska duša (*atman*) se sastoji od istih osobina kao što je zemlja univerzuma (*brahman*). Znanje (*jnana*) je preuzelo mjesto žrtve (*jajna*) kao puta do Boga. *Karmi* (zakonu uzroka i posljedice) dano je šire značenje, veće od onog u obredu, i proces *samsare* (reinkarnacije) se razvio od toga. Nevedska ideja o odricanju i asketizmu otvorila je put za klasično razumijevanje o *mokši* (oslobođenju), *upasana* (meditiranju) i *ahimsa* (nenasilju).

Doba moraliteta i odricanja: U 6. stoljeću prije Krista javio se val pobune protiv svećeničke religije i intelektualnih špekulacija drevnog svijeta. Zoroaster (628-551), Buda (563-483), Mahavira (599-527), osnivač dainizma, i Konfucije (551-497), bili su veliki proroci onoga razdoblja. Njihova reakcija je bila etička, usredotočena na moralitet, odricanja, dobra djela i poštovanje prema svemu živome.

U Indiji, razdoblje je bilo označeno pojavom budizma i dainizma.

BUDIZAM: Budizam je potomak hinduizma. Buda je bio vjerski reformator i protivnik brahmanskih kasta. Prema budizmu, krajnji cilj života i stanje najvišeg savršenstva je nirvana (ništavilo), negacija svih želja i svake volje.

DAINIZAM: je nastao unutar hinduističkog tora. Bio je stariji i konzervativniji nego budizam. Odbacivao je autoritet Veda i vjerovanje u osobnog

Boga, te sistem kasta. Održavao je strogu etiku *ahimsa* (neubijanja). Druge prisege su uključivale obvezu da se neće govoriti neistina, da se neće krasti, suzdržavanje i odricanja od svjetovnih užitaka. Veoma je poznat po strogosti i surovom asketizmu.

Oba pokreta pojavila su se u sjevernoj Indiji kao povratak na primitivnu religiju koja je postojala prije dolaska arijevacu.

Razdoblja hinduističkog obnavljanja. Ovo je razdoblje nastupilo kao reakcija budizmu. Povećana je sinteza arijevske i nearijske kulture. Bogovi i božice, štovani od običnih ljudi, prihvaćeni su u hinduističko mnogoboštvo i konačno personificirani kao najviši bog. Teistički pokret bakti-kulta je imao podrijetlo u nevedskim kulturama. Ključni književni izraz ove renesanse je Bhagavadgita (pjesma uzvišenoga). U konceptu joge proširen je na cijeli duhovni život, i *jajna* (žrtva) je tumačena na etički, a ne obredni način. *Karma* je tumačena kao nesebično djelo. Spasenje dolazi po *jnana* (znanju ili prosvjetljenju), *bakti* (posvećenje osobnom bogu) i *karmi* (djelu). Ukratko, to je pokušaj moderniziranja i prilagodbe hinduizma kultiviranom društvu. Naglasak na moralnosti, a ne na obredu.

Pokreti koji su nastali unutar hinduizma su uglavnom pokušavali formirati sinkretistički oblik hinduizma i islama (sikizam), hinduizma i kršćanstva (bramo-samaj), popularizirati kultove bakti (hare-kršna), i zapadnjačke hinduističke filozofije (teozofija).

Suvremeni gurui su pokušali dati hinduizmu popularnu privlačnost nastojeći ga povezati s potrebama modernog čovjeka. Moderni čovjek ušavši u slijepu ulicu mehaničkog svemira i prirodnih ideologija, traži alternativu. Okreće se različitim oblicima mističkog iskustva, jogi, drogi, okultizmu i seksu. Moderni hinduistički gurui su vješto iskoristili ovu prazninu.

Možemo ih podijeliti u više kategorija:

- a) Oni koji nude svojim sljedbenicima različita duševna iskustva.
- b) Oni koji nude svojim učenicima dostignuće nadsvijesti kroz prakticiranje golotinje i seksualnih iskustava. To se činilo pomoću starih tehnika u postizanju nadsvijesti.
- c) Oni koji nude postignuće mentalnog mira, odmora i moći pomoću transcendentalne meditacije. Ova tehnika uključuje tihi meditaciju mantre (pomoću riječi s jednim slogom). Za vrijeme 20-minutnog razdoblja meditacije, meditator doživljava duboki odmor nakon što je prestao sa svim

fizičkim i umnim aktivnostima. Svi su oni, u stvari, tragali za izvjesnim vještinama preuzetih iz hinduizma, da ugone željama modernog čovjeka za užicima. Međutim, to je također bilo sredstvo prilagođavanja hinduizmu. U Bengaliju, Kaitanja je preokrenuo kult Krišne u moćan religiozan pokret. Njegovo intenzivno emocionalno posvećenje Krišni popraćeno kirtan (zajedničkim pjevanjem) stvorilo je nadahnuće za kult Hare Krišna.

OSNOVI POJMOVI HINDUIZMA

Postoje dvije osnovne vrste hinduizma, duhovna i popularna, i među njima postoji veliki jaz u kome se mogu naći monoteisti, politeisti i filozofi. Od svih zemalja svijeta, Indija još uvijek sadrži najveći broj ljudi koji žive asketski (1/80 stanovnika). Oni shvaćaju religiju vrlo ozbiljno i ateizam je stran indijskom umu. Što obično imaju zajedničko?

1. Brahman, Bog i stvorenje: Traganje za Brahmom, vječnim bićem, je glavna preokupacija hinduističkog uma. Za neke škole, to je vjera u osobnog Boga koji je nazvan 'konačnom stvarnošću'. Prema Upanišadama sva stvarnost je aspekt brahme. Fizički svijet, s očiglednom raznolikošću, nije ni stvaran niti nestvaran: to je puka iluzija (*maja*). Sama misao je stvarna. Većina Hindusa, uključujući one koji vjeruju u razne bogove, imaju predodžbu o sveispunjenom Bogu.

Ali Bog, iako definiran u hinduizmu, nikada nije stvoritelj svemira: on uvijek stvara iz nečega ili iz samog sebe, nikad iz nečega što nikad nije postojalo. U kršćanstvu, stvaranje je jedinstveno, različito od Boga i ima moralni razlog.

Filozofija sankare, gledište manjine, vjeruje da je materija vječna i zla, i tako stavlja boga i materiju u vječnu opoziciju.

2. Karma, samsara i mokša: *karma* je djelatnost ili radnja, i zasniva se na ideji uzroka i posljedice. Ono što čovjek posije, to će i požnjati. Svaka odvojena radnja odlučuje o budućem životu. Pokajanje je nemoguće i nema opraštanja grijeha putem božanstvenog oprostjenja. *Samsara* je ciklus ponovnog rađanja. Čovjek je u biti zbir svoje prošlosti. *Karma* odlučuje djela prikladna svakom slučaju. Što može biti pravo za mene, može biti pogrešno za druge. Zatim, pojam dobra i zla je određen putem strukture ljudskog društva, a ne putem moralnih atributa osobnog boga. Cilj svih Hindusa je da pobjegnu krugu samsare i od same karme. *Mokša* znači pobjeći krugu reinkarnacije (rođenja, smrti, ponovnog rođenja), svemiru vremena i prostora.

3. Grijeħ, duša i spaseenje: Duša (ono što mi nazivamo ‘duħ’) je zatvorena u nečistoćama konačnog postojanja, ali sama po sebi odvojena od osobnih iskustava fizičkog iskustvenog ja (duša i tijelo). Duša (tj. duħ) ne djeluje, tako da nije posrednik grijeħa. To je upravo ono što su gnostici vjerovali. U kršćanstvu, milost otkazuje djela zakona, ali u hinduizmu ono ubrzava proces oslobađanja od stege karme i kruga ponovnog rađanja (čistilišta). Izraz *bakti* (asketska praksa u monasticizmu) znači učinjeno predanje s izgledom na zasluge milosti božje.

Sav grijeħ je iluzija, zlo nije stvarno. Iluzja ne znači da ne postoji već da je drugorazredno u poredbi sa svijetom ideja. Razlog ljudske bijede i patnje je neznanje. Čovjek misli da je stvaran i odvojen od Brahme. Grijeħ i patnje u ovom životu su možda razlog zlodjela u prošlom. Tako nitko nije moralno odgovoran.

4. Joga: dolazi od riječi ‘jug’, a znači ujediniti ili ujarmiti. Prvenstveno je značila spajanje cjelokupne čovjekove energije koncentracijom, da bi se postigao duhovni cilj. Kasnije, bakti jogist koristi ovaj izraz da bi ujedinio čovjeka s Bogom u predanju. Cilj joge je proizvesti radikalnu promjenu u ljudskoj svijesti kako bi se prekoračilo vrijeme i prostor.

Postoje razne vrste joge: Jnana joga (put znanja), put filozofa, bakti joga (odanost posebnom božanstvu, kao Višnu ili jednoj od njegovih inkarnacija), karma joga (put djela) koja je masovno slijeđena.

Joga sadrži žrtvovanje bogovima, pravila i ceremonije (npr. kupanje u rijeci Ganges). Uglavnom, sve su ovo putovi spaseenja (spaseenje znači bijeg od zakona karme i kruga reinkarnacije).

5. Žrtva nije predstavljala pomirenje grijeħa, nego je služila da bi ojačala izmorene bogove. Čak se smatrala i sredstvom dobivanja nadmoći nad bogovima, potpuno suprotno moralnim razmišljanjima. U biti, znanje je put do spaseenja: ne spaseenje od bezbožnosti i zlih djela, već spaseenje od neznanja. Od trenutka kada čovjek spozna da je jedno sa Atman-Brahmom, on je oslobođen. Ali, ovdje nema nikakvog otkrića moralnog obnobljenja. Biti mudar je važnije nego biti dobar, jer dobro i zlo izgleda da pripadaju sferi iluzije, od koje nas mudrost oslobađa.

6. Reinkarnacija: naziva se još i seljenje duše ili ‘metempsihoza’, i znači da ljudska (ili životinjska) duša prolazi kroz više od jednog tjelesnog postojanja na ovom svijetu. Zakon reinkarnacije je nazvan ‘ventil sigurnosti’: ako ne uspiješ prvi put, uvijek možeš imati još jednu šansu. To

jako podsjeća na katoličku doktrinu čistilišta. Svi koji odu tamo, na kraju će ipak otići na nebo. Reinkarnacija se potom shvaća kao suđenje čiji je cilj spasenja, a to znači pobjeći iz tijela u izvrsno ništa (nirvanu).

To se ne slaže sa židovsko-kršćanskom doktrinom o uskrsnuću tijela, niti o vječnom životu ili propasti. U kršćanskom vjerovanju, tijelo je integralni dio karaktera, koje je kod smrti (koja se vidi kao odvajanje, i ishod grijeha) samo privremeno odvojeno od nevidljivog dijela čovjeka. I tijelu i duši je određeno da se ujedine kod uskrsnuća, kad tijelo postane besmrtno (znači, nije više podloženo grijehu i smrti), osposobljavajući tako vjernika, dok nije ograničen vremenom i prostorom, da živi u vremenskom prostoru svemira, ako on to želi. Nevjernici su uskrsnuli da bi se osudili za pakao, gdje odlaze u svojem tijelu. U kršćanstvu se na čovjeka gleda kao na psihosomatsku cjelinu (ne kao raskomadanih duh) stvorenu da živi u materijalnom okružju.

7. Kastinski sustav: Tijekom najranijeg razdoblja, s društvom podijeljenim u četiri kaste, religijom su ovladali brahmani, svećenstvo. Brahmani su bili na vrhu kastinskog sustava, pod njima su bili ratnici, *kšatrije*, trgovci i zemljoradnici, *vaišije*, te prosjaci i sluga, *šudre*. Još i danas je upitno da li se daleko složeniji kastinski sustav, *jati*, razvio iz ovoga. (Bowker).

Unutar hinduizma postoje neke suprotne ideje:

1) Ako je materija (te reinkarnacija) smatrana lošom, teško je razumjeti kako može postojati *avatar* (inkarnacija posebnih Bogova). Mi smo prisiljeni zaključiti da *avatar* mora značiti nešto drugo (nešto kao materijalizacija).

2) S jedne strane hinduizam prihvaća pojam neizbježnosti sudbine prouzročene od prošlog života, a s druge strane mogućnost izbjegavanja sudbine kroz činjenje dobrih djela i asketizam.

HINDUISTIČKA PISMA: Dijele se u dvije kategorije: *sruti* (što se čuje – vječna istina), što odgovara našem kanonskom Pismu, i *smriti* (ono što je zapamćeno: drugorazredni autoritet).

Sruti je ishod onog što su drevni nadavidovnjaci (*ršiji*) vidjeli ili čuli, i sadržana su u Vedi.

Veda: 1500-1000 pr. Kr (Jošua do Salomona)

Smriti je, u biti, proširenje principa u Vedi, a koji su sadržani u svim ostalim sakralnim knjigama. Ove su:

Upanišada: 1000-600 pr. Kr. (Salomon do babilonskog izgnanstva)

Gita: srednji vijek (popularni moderni hinduizam).

Vede (značenje korijena: znati = znanje ili prenošena mudrost) to je zbir himni, molitvi i magičnih formula. Postoji četiri: Rg-Veda, Sama-Veda, Jajur-Veda i Atarva-Veda.

Svaka se sastoji od dva dijela: mantre (himne za slavljenje bogova), i brahmana, koja su vodiči za prinošenje žrtvenih rituala kojima se ugađa bogovima.

Vede su kultivirani proizvod visokog svećenstva, a nikako narodna poezija. Kasniji naraštaji su nazvali ove himne sruti ili otkrivenje, 'ono što se već čulo'. Međutim, kako se većina njih sastojala od lirskih obraćanja višim božanstvima naroda kojeg se to ticalo, teško se moglo vidjeti što otkrivaju. Kada se to ubrzo shvatilo priručnici i alegoričke interpretacije su ozakonjenje.

Zatim upanišade, koje su filozofske špekulacije i mistični govori o duhovnim istinama. Riječ *upanišad* znači 'sjesti do nekoga i predati mu tajno učenje'. Učenje osnovano na upanišadama zove se *vedanta*.

PROCJENA

Kod hinduizma nema:

1. osobnog spasitelja od grijeha
2. pomirenja za grijehe
3. spasenja kao besplatan Božji dar
4. otkupljenja koje uzrokuje promjenu kroz Svetoga Duha.

SAŽETAK

HINDUIZAM: suvremeni oblik brahmanizma što prevladava u današnjoj Indiji

Brahmanizam: panteistički vjerski sistem starih Indijaca, razvio se oko 1.000-600 i imao kastinski karakter.

Panteizam: naučavanje, po kojem su svijet i bog isto, jer je bog imanentan cjelokupnoj stvarnosti.

RAZVOJ HINDUIZMA

Primitivno razdoblje: andamani i **australoidi**

3000-2500: prva civilizacija: **dravidi** (u jugu) i harappa (u dolini Inda)

1750: arijevska invazija: **arijevi** (indo-iranska grupa). Oni su tvorci brahmanizma i kastinskog društva

1500-1000 PRVA EPOHA: Veda (sansk. znanje), naziv za najstarije indijske književne spomenike indoevr. razdoblje. Postoje 4 zbirke vedskih tekstova: Rg-Veda, Sama-Veda, Yajur-Veda i Atharva-Veda. Prva sadržava svete pjesme, druga melodije i način recitiranja, treća propise žrtvenih obreda, četvrta popularnu mudrost i magiju.

900 DRUGA EPOHA: Brahmanas: razdoblje liturgijskog ekstremizma.

REAKCIJA PROTIV LITURGIJE

800-600 TREĆA EPOHA: Upanišade (sansk. tajni nauk), staro-ind. filozofsko-relig. rasprave; oslanjaju se na Vede; sadržavaju pred-budističko naučavanje o brahmanu, atmanu, karmi, spasenju itd. Najstarije iz 9. i 7. st. **Vedanta**, naziv za filoz. indijsko učenje koje se temelji na upanišadskoj metafizici.

600 Budizam i Ćainizam

REAKCIJA PROTIV INTELEKTUALIZMA

250 ČETVRTA EPOHA: Bakti (odanost individualnih bogova)
Bhagavadgita: (pjesma uzvišenoga) relig. filoz. poema unesena u 6. knjigu Mahabharate.

150 dolazak kršćanstva: osnivanje crkvi Mar-Toma

500 nestorijanski misionari

700 penetracija Arapa i islama

1500 Sikhi i Rada-Krišna (bakti pokreti)

1600 Istočnoindijska kompanija: Englezi, **protestanski misionari.**

INDIJSKI BOGOVI

Bogovi vedskog razdoblja

AGNI – životna snaga prirode. Bog vatre i žrtvovanja.

INDRA – Bog neba i rata

VARUNA – Branitelj kozmičkog reda s vlašću da kazni ili nagradi.

Kasniji bogovi:

BRAHMA – stvoritelj – Gospodar svih stvorenja. On je iznad i on kraj

štovanja i vjerojatno mu nije posvećen nijedan hram.

Sarasvati: Brahmina žena. Božica znanja, učenja i istine.

VIŠNU – održavatelj – nadglednik ljudske sudbine. Približava se čovječanstvu u deset inkarnacija (*avatari*). On je uglavnom dobrodušan.

Lakšmi – žena boga Višnu. Božica sreće i ljepote.

ŠIVA – razaratelj – izvor i dobra i zla. Razaratelj života i onaj koji ponovo stvara novi život.

Kali (Durga) – Givina žena. ‘Velika majka’. Ona je simbol suda i smrti.

Deset avatara boga Višnu:

1. Matsya – Riba. Pojavila se u vrijeme velikog potopa da bi upozorila čovječanstvo.
2. Kurma – Kornjača. Spasila je blaga od poplave.
3. Varaha. Vepar. Izdigao je zemlju iz poplave.
4. Nara-Simha. Čovjek-lav. Pobijedio je zle demone.
5. Vamana. Patuljak. Pobijedio je zle demone.
6. Paruša-Rama. ‘Rama sa sjekirom’. On je uništio pripadnike kšatrija, ratničke kaste koji su prijetili da će osvojiti svijet.
7. Rama-Čandra. Junak epa *Ramayana*. Bio je plemenit junak koji borio protiv zla u svijetu. On je zbir vrlina.
8. Kršna. Kao što je *avatar* boga Višnu. Kršna je i bog, najpopularniji od svih bogova. On je i junak mnogih mitova, prikazan kao ljubavnik, ratnik i kralj.
9. Buda. ‘Prosvijetljen’. Deveti *avatar* je Gotam Buda, osnivač budizma.
10. Kalki. Deseti avatar tek treba doći.

VAŽNI IZRAZI

ahimsa: nenasilje, nevrijeđanje

atman: ljudska duša

advaita: monizam

avatar: utjelovljenje božanstva na zemlji (u čovjeku ili životinji)

bagava: gospodin

bakti: odanost

brahman: vječno bivstvo, krajna realnost, temelj svemira

brahmin: hinduistički svećenik

darma: dužnost (u budizmu: zakon svemira)

gita: pjesma

jajna: žrtva

jnana: znanje

joga: (put do) jedinstva s božanstvom

jogi: čovjek koji traži jedinstvo s božanstvom

karma: zakon uzroka i posljedica, ukupnost osobne prošlosti

maja: iluzija (koja obmanjuje ljude da je materijalni svijet jedini koji postoji).

mantra: magične formule, vraćanje, molitva

mokša: oslobođenje, spasenje

nirvana: apsorpcija u božanstvo

prakrit: jezik običnih ljudi

samsara: ciklus ponovnog rađanja

sanskrit: aristokratski jezik

sik: učenik

upasana: meditacije

varna: kasta, boja

veda: znanje, prenošena mudrost

vedanta: učenje upanišada

SLABE TOČKE HINDUIZMA:

1. Stvorenje se smatra lošim. Ovo je i pogled Sotone.
2. Pruža čovjeku spasenje putem izbjegavanja tijela i znanjem dobrog i lošeg (tj. stanje nad moralnosti – biti svoji vlastiti bogovi).
3. Omalovažavanje grijeha i neprijekorljivost čovjeka.
4. Podrazumijeva ukinuće identiteta čovjeka nakon reintegracije u svemirski duh. Hinduizam je blizu hegelijanizma i marksizma.

Sikizam je osnovao Nanak (1469-1538) i predstavlja pokušaj usklađivanja Islama (uglavnom sufizma) i Hinduizma (bhakti). Zemljopisno je smješten u Punjabi gdje već postoji tradicija mističnih pokreta. Nakon početnog prihvaćanja od strane Islama, kasnije su bili napadnuti neprijateljskim islamskim pravilima te su se organizirali u vojnu zajednicu. Nanak je organizirao svoje učenike (pod imenom sikti) u uskom zajednicu, a sebe je postavio za gurua ili učitelja. Njegovih devet nasljednika također su bili prepoznati kao izvori božanske objave. Posljednji guru umro je na početku 18. st. Peti guru je sagradio zlatni hram na Amaritsi. Od tada, sveta knjiga Siktha (koja sadrži njihovo pjesništvo) Adi-Granth je postala jedini autoritet pokreta. Spasenje, koje se vidi u terminima mističnog jedinstva s Onim koji nema oblik, se postiže isključivo uz moć bhakti. Sveto ime (nad kojim meditiraju) i guru imaju ulogu posrednika. To je jedina bhakti sekta koja se

odvojila od Hinduizma.

TEMELJNE RAZLIKE IZMEĐU HINDUIZMA I KRŠĆANSTVA

1. Hinduizam je panteističko vjerovanje dok je kršćanstvo monoteističko. Hinduizam tvrdi da je životni princip u stvorenom svijetu (ne u neživoj materiji) projekcija (ili izbijanje) Boga, te time i dio Boga – zbog toga se sve što je živo smatra božanskim. Kršćanstvo tvrdi da je Bog stvorio svemir i da je odvojen od njega. To znači da tjelesna bića i druga duhovna bića nisu božanski već su bili stvoreni.

2. Hinduizam tvrdi da je ovaj svijet (materija, ne duh) loš. Nekako se dogodilo da se duhovno ispreplelo sa materijom (koja je loša i stvara kod čovjeka privid: čini ga da misli da nije dio boga, da nije božanski). Potpunu sliku dobijemo kada pogledamo na gnostičko učenje o Stvoritelju: Vrhovno Biće je proizvelo (a ne stvorilo) niz duhovnih bića, ali je kasnije jedno od tih bića (demijurg = majstor ili gnostički ekvivalent Logosa) koje je bilo jako udaljeno od Vrhovnog Bića, u nečemu pogriješilo i stvorilo materijalni svijet. Stvoreni svijet je tako bio rezultat grešne neovisnosti (pokušaj bježanja od duhovnog jedinstva svemira). Gnostici su smatrali da je zmija bila simbol suprotstavljanja zlom bogu stvorenog svijeta. Na taj način davao se smatra dobrim jer on radi na spasenju čovječanstva (na povratku čistom duhovnom stanju).

Kršćanstvo tvrdi da je svijet dobar (tj. materija), ali da je pokvaren zbog čovjekovog buntovništva. Moralnost nije rezultat pada nego odraz Božjeg karaktera. Ono tvrdi da će Bog obnoviti današnji svijet da bi napravio nova nebesa i novu zemlju.

3. Hinduizam tvrdi da je rješenje čovjekove dileme u bijegu od stvorenog svijeta i spoznaji svoje božanske prirode čime će biti ponovno upijen u Boga. Kršćanstvo tvrdi da odgovor leži u prihvatanju Božjeg rješenja (Isus je postao čovjekom da bi umro za naše grijeha i platio cijenu našeg spasenja) i u preobličivanju u sliku svog Stvoritelja, da bi se On vratio na ovaj svijet (preko uskrsnuća) u proslavljenom tijelu koje će zauvijek biti van dosega smrti i grijeha, kako bi živjeli sa Bogom (u osobi Isusa Krista) u nanovo stvorenom svemiru.

Po kršćanskom vjerovanju na tijelo se gleda kao na neodvojivi dio osobnosti koji se kod smrti (na koju se gleda kao na odstupanje sa puta i rezultat

grijeha) samo privremeno odvaja od nevidljivog dijela čovjeka. Sudbina tijela i duše je da se opet ujedine kod uskrsnuća, kada tijelo postaje besmrtno (što znači da više nije podloženo grijehu i smrti) tako osposobljavajući vjernika da živi u svemiru prostora i vremena, iako nije njime ograničen. Nevjernici se uskrisuju da bi bili osuđeni na pakao, u koji idu u svom tijelu. U kršćanskoj misli na čovjeka se gleda kao na psiho-somatsko jedinstvo (a ne bestjelesan duh) koji je stvoren za život u materijalnom okruženju.

Hinduizam je podosta sličan gnostičkim herezama na koje je nailazila rana crkva u 1. stoljeću i koje su osuđivane kroz mnoge od poslanica. Apostol Ivan osuđuje nijekanje utjelovljenja i kaže da takvo mišljenje dolazi od Antikrista. Gnostici su tvrdili da Isus nije bio pravi čovjek – samo se činio takvim. Božanski duh je sišao na Isusa pri krštenju, ali je i otišao od Njega prije križa.

HARE KRISHNA

Pokret zvan Hare Krishna mora se sagledati u kontekstu *bakti* pokreta unutar Hinduizma.

Puno ime pokreta je *International Society for Krishna Consciousness* (ISKON) – Internacionalno društvo za Kršna svijest. Kao što ime kaže, oni tvrde da su istinski sljedbenici Kršne, jednog od Hindu bogova koji je, po njihovom mišljenju, bio zanemarivan u hinduizmu. Pripada Hindu sekti Višnuizma, koja vjeruje da se Višnu, vrhovni bog, jednom manifestirao kao Kršna. Kaytanya je doktrinu izvrnuo naopačke govoreći da je Kršna bio vrhovni bog koji se jednom manifestirao kao Vishnu. Usredotočuje se na štovanje Krišne kojeg se smatra bogom sveg svemira. To je dakle, pokušaj univerzalizacije hinduizma. Kršna verzija Pavla bi danas mogao reći: ‘nepoznatog boga kojeg štujete u neznanju, mi vam naviještamo: on se otkrio (u *avatar* = prerušeni bog) kao Vishnu. Zato je to na neki način krivotvorena verzija kršćanstva. Sličnost sa kršćanstvom je ipak vrlo, vrlo površna jer su hinduistički i judeo-kršćanski svjetonazori veoma različiti. To je, dakle, izvozna verzija hinduizma, usklađena sa zapadnjačkim ukusom. Doktrina ISKON-a je dovedena u SAD preko izvjesnog gurua koji mu je ostao vođom sve do svoje smrti 1977. god. Danas organizacijom upravljaju dvije različite grupe: grupa od 11 ljudi koja upravlja duhovnim poslovima i upravljačko vijeće koje je na čelu administrativnih poslova.

Danas pristaše ISKON-a više ne hodaju u narančastim haljinama a ćelavost skrivaju noseći vlasulje. Jedina stvar po kojoj ih sada možemo razlikovati je upadljivi časopis kojeg prodaju. To je imućna organizacija sa 10.000 članova u SAD-u , koja većinu novca dobivaju ili od prošnje ili od prodaje svog časopisa.

Osnovna učenja:

1. Kršna je vrhovni bog i Isus je samo jedna od njegovih mnogih manifestacija. U ovom smislu, Isusa se može nazvati Kršninim sinom, ali pošto je on samo jedan među mnogim manifestacijama, nije jedinstven i nije mogao postaviti isključive tvrdnje. Važno je primijetiti da Isus nije utjelovljenje Kršne jer se na utjelovljenje gleda kao na nešto loše (kao na kaznu), pošto je sva materija zla. Također su vjerovali da se Isus zalagao za štovanje Kršne. Zato je poruka ISKON-a: ‘Napusti sve vrste religija predaj se meni’.

2. Put spasenja, prema ISKON-u, je, u osnovi, ovo: Voli Boga (Kršnu) dovoljno i bit ćeš spašen.

KAKO MOŽEŠ POKAZATI PREDANOST KRŠNI?

1. Pjevajući njegovo ime, što ti omogućava da se probiješ do duhovnog i da se oslobodiš materijalnog. Osnova ovoj ideji je misao da ovaj svijet ne predstavlja konačnu stvarnost: on je zapravo zao i samo zamagluje osjetila onih koji su u njega zapleteni. Pjevajući ovu mantru, dovodiš se u promijenjeno stanje svijesti. Svaki Kršnin sljedbenik ima set od 108 perlica. Za svaku od perlica moraju pjevati Hare Kršna pjesme 16 puta, što sveukupno iznosi 1728 pjesama dnevno. Pjesma ide ovako: "Hare Kršna, Hare Kršna, Kršna, Kršna, Hare, Hare, Hare Rama, Hare Rama, Rama, Rama, Hare, Hare."

2. Meditirajući nad božanskom predstavom i djelima Kršne.

3. Uključujući se u rituale i ceremonije štovanja Kršne. Ovo uključuje žrtvovanje vode, riže i cvijeća bogu. Čineći to, štovatelji se čiste od grešnih reakcija i nakratko osjete vječnu sferu.

4. Na kraju nečijeg života, posljednja misao mu mora biti Kršna, jer će u tom stanju provesti vječnost.

U osnovi hinduističke ideje spasenja skriva se ideja o izvedbi i zasluži. Dobra djela mogu nadoknaditi loša. Uz to, ono što oni smatraju spasenjem je: bijeg od *karme* (nečiji prošli grijesi) i od materije općenito (ili točnije od kruga reinkarnacije tj. zatočenosti u materiji, što se naziva *samsara*) što uključuje moralnost i svijet prostora i vremena, te stapanje sa svjetskim duhom Kršnom (Brahma). Ako voliš Kršnu, možeš to učiniti – osloboditi se gravitacijskog stiska ovoga svijeta i otploviti u svemir.

Sotona je upleten u imitiranje Božjeg Plana Spasenja od samog početka. Hare Kršna je samo moderna izvozna verzija hinduizma koju nudi Sotona, koji se još uvijek prikazuje kao anđeo svjetlosti. Kada čujemo poziv: 'Napusti sve vrste religija i predaj se meni' sjećamo se Sotoninih riječi upućenih Isusu: 'Sve ću ti ovo dati ako padneš ničice te mi se pokloniš'. Đavao je također rekao Adamu i Evi: 'Pridružite se mojoj pobuni (jedite s drveta) i bit ćete kao bogovi koji razlučuju dobro od zloga – bit ćete izvan dobra i zla.' Naravno, Đavao je vrhunski lažac koji želi da mu se što više ljudi pridruži u paklu i sasvim je spreman iskoristiti religije u tu svrhu.

BUDIZAM

Utemeljitelj je Siddartha Gautama iz plemena Sakja. Njemu se pripisuju i počasni naslovi kao *buda* (prosvijetljeni) ili *tatagata* (onaj koji se pokorava), ili jednostavno – *bagava* (gospod). Rođen je 563. na granici Nepala. Svoj rani život je proveo kao opušteni aristokrat, gotovo bez ikakva dodira s vanjskim svijetom. Kada je došlo do tog dodira (u obliku smrti i patnje) u 29-toj godini, odrekao se svoje obitelji i krenuo tražiti prosvjetljenje glede života. Učio je pod nadzorom dvojice poznatih brahmanskih pustinjaka. Zatim je uzeo pet pratilaca i posvetio je život potpunom asketizmu u džungli. Kako je uskoro shvatio da usredotočenje na fizički asketizam je djelovalo suprotno, počeo je živjeti jednostavnim životom intenzivne mentalne aktivnosti. Konačno je, kao kulminaciju produljene meditacije, sjedeći ispod smokve kod Uruvele (poznate kao Bo, ili drvo mudrosti) postigao svoje prosvjetljenje, što je bio drugi važan preokret u njegovu životu.

Budizam počinje s tzv. četiri plemenite istine:

1) Patnja (*dukha*) je bit ovoga života, 2) Razlog patnje je želja za posjedovanjem i sebičnim užitkom (*samudaja*), ali naročito želja za odvojenim, individualnim postojanjem; 3) Patnja nestaje kada želja nestaje, kada je ta sebična slast za životom suzbijena (*nirodha*). 4) Stanje potpunog mira se može naći samo kada je ljudska želja potpuno ugašena (*magga*).

Prema budizmu, postoji osmerostruki put koji vodi do prestanka patnji a konačni ishod je u moralnoj perfekciji. To su želje koje nas vežu za kotač beskrajne reinkarnacije. Prema tome, moramo se otkvačiti, ili odvojiti od ovih želja putem programa ukočene meditacije koja vodi ka oslobođenju duše od tijela i iščezavanju u nirvani (ništavilo), tj. u stanje nestvorenog. Put ovom savršenom odvojenju je poznat kao Srednji Put, jer izbjegava dva ekstrema: samoužitak i samoponištenje. Oba je otkrio Gautama i bez ikakve su koristi.

Osmerostruki put, koji je praktički budistički put spasenja, je vrsta sveobuhvatnog tečaja u discipliniranom samopopravljanju a koji vodi do gašenja ljudske nezasićene želje i ima ishod u moralnoj perfekciji. Tih osam puteva su: 1) Ispravna gledišta (prihvatanje 4 istina), 2) Ispravne želje, 3) Ispravni govor, 4) Ispravno ponašanje (suzdržavanje od ubijanja bilo čega živoga, od krađe, od nezakonitog seksualnog odnosa, 5) Ispravan način

života (život bez luksuza, bez ozljeđivanja živih bića, zanatsko zaposlenje), 6) Ispravan napor (uvijek ići dalje i nikada ne odustati: izbjegavati lošu sredinu, pobjeđivati zlo, razvijati odvojenje i meditaciju, postići uzašašće, univerzalnu ljubav, 7) Ispravna svjesnost (razmatranje prolazne odvratnosti tijela, potpuno usavršavanje mentalnih procesa), 8) Ispravna meditativna sabranost (koncentracija na jedan jedini predmet, što dovodi do transa i prosvjetljenja i najvišeg mogućeg stupnja savršenstva).

Hod osmerostrukim putem uključuje prolaženje kroz četiri razine, pri čemu su raskida deset spona. To je, u neku ruku, ispiranje mozga. Na prvoj razini se raskidaju tri spona: zabludjujuće vjerovanje da je sam pojedinac realan, sumnja u istinu koja je učena, i sigurnost u efikasnost religioznih rituala i ceremonija. Razine 2 i 3 uključuju raskidanje spona putenosti i drskosti. Posljednja razina uključuje pobjeđivanje zadnjih 5 prepreka: želja za odvojenim životom u ovom i u nadgrobnoj svijetu, duhovni ponos, samopravednost, i neznanje. Cijeli tečaj je tako zahtjevan da će potrajati nekoliko utjelovljenja da se završi (usp. Watchman Nee: *Oslobađanje Duha*).

Budizam nije stvarna religija, već metoda bježanja iz ovoga svijeta: moralna filozofija. Ona je neteistička, etička disciplina, čovjekolik sistem pouke koji naglašava etiku i umnu kulturu do isključenja teologije. Budizam poučavan od utemeljitelja ni u kojem smislu nije sistem vjere i štovanja. Buda niti je nudio otkupljenje, oproštenje, niti nebo: on nije upozorio na osudu i na pakao. U teologiji, Buda je ostao agnostik.

BUDIZAM U POVJESNOM KONTEKSTU: Buda je rastao kao hinduist u vrijeme kada je pokret upanišada imao prve plodove. Budizam potiče od hinduizma. Dok je islam nastao 600 godina poslije Krista, budizam je nastao gotovo 600 godina prije Krista. S vremenom je izmicao iz Indije te je eksportiran u druge zemlje, da bi postao glavna religija Dalekog Istoka. Zašto je, ako je Buda bio hinduist, budizam postao izoliran međunarodni pokret? S jednog gledišta, budizam je hinduizam, povećan i lišen socijalnog i ustavnog okvira (kasta i ritualnog žrtvovanje), i tako priređen za izvoz. Hinduizam u klasičnom obliku nikada nije imao šansu jer je ovisio o dominantnosti kastinskog brahmanizma kao nasljedničke, duhovna aristokracija, i tako je bio vezan za zemlju od koje potiče. Budizam nije tendirao koristi kod laika i povukao se (tako da nije bio popularan pokret, već elitistički). Konačno, muslimanska invazija je uništila budističke samostane u Indiji i masakriranjem njihovih stanovnika nije ostao praktički nitko da bi nastavio širenje i učenje budista.

VRSTE BUDIZMA: Danas budizam obuhvaća veliki spektar vjerovanja i prakse. Uglavnom postoje dvije vrste:

1) **Teravada budizam:** (učenje starješina) je najstarije i klasični oblik. Karakterističan je po konzervativnom, legalističkom učenju koji uključujući uzak i strog put duhovnom prosvjetljenju. Njihova sveta knjiga je Tripitaka (Tri Košare). Preživio je uglavnom u: Burmi, Sri-Lanki, Tajlandu, Kambodži i Laosu, a naziva se južni budizam. Put spasenja: treba se odreći svijeta, postati kaluđer, i odreći se sebične žudnje.

Bodhisattva: (Teravada) je onaj koji je na putu do prosvjetljenja (postanja bude).

2) **Mahayana budizam** (velika kola = u velikim kolima svatko može biti spašen): Kako se budizam razvijao, postao je vrlo otvoren za prihvaćanje ideja drugih filozofija i popularnih praznovjerja. Mahayana je tipičan slučaj, jer se sastoji od smjese budizma i stranih dodataka koja su proizvela nešto sasvim različito od ideala utemeljitelja. Praktički potiče iz Kini odakle je izvožen u Japan. Pored toga što ima svoje pismo, ima i određene inovacije koje ih dovode do klasičnog hinduizma: i) pojam krajne realnosti, ii) panteistički svjetonazor, iii) poznavanje individualne duše koja preživi smrt i može proći kroz neko stanje putem do konačne sreće. Spasenje je za sve ljude: ne zavisi od individualnog truda, već može dolaziti iznenada i nezasluzno. U Mahayana budizmu neki slave Budu kao božanstvo. Postoje kućna svetišta i hramovi gdje se Buda slavi. Većina budista pripadaju školi Mahayana, a nalaze se u: Kini, Japanu, Tibetu, Mongoliji, Koreji, Vijetnamu i Nepal. Ova vrsta se naziva sjeverni budizam.

Bodhisattva: (Mahajana) je onaj koji odgađa postignuća *nirvane*, da bi mogao neograničeno raditi za dobro drugih, dakle on je neka vrsta budističkog spasitelja. Na taj način zasluga se može izmijeniti milošću ili vjerom, pa se tako čovjekova *karma* mijenja.

DRUGE VRSTE BUDIZMA SE NALAZE UGLAVNOM U JAPANU:

Japanske sekte, stvorene spajanjem budističkih ideja s idejama tradicionalnog šintoizma, mnogobrojne su i različite. Do uvođenja budizma u Japan od 621.g. povijest bilježi mnogo religijskih izraza, pobuđenih dijelom kineskim utjecajem, a dijelom tradicionalnom japanskom kulturom.

Tendai budizam: vraća se kineskom modelu a osnovana je 805.g. a pripada

eklektičnoj (sveobuhvatnoj) školi. Utemeljitelj pokreta, Saičo (767-822), koji je studirao Tien-tai u Kini, naučavao spajanje meditacije i moralne čistoće. Usredotočuje se na ohrabrivanja svakog da krene putem da postane Buda. Pokret prima sva budistička Pisma ali vjeruje da one dostignu kulminaciju u Lopočevom Pismu gdje se posebno potvrđuje doktrina o identitetu krajne realnosti kao i povijesna, utjelovljenja buda. Na neki način svemir ima udjela u sveprisutnom, kozmičkom budi. Put do prosvjetljenja je kroz mističko upoznavanje, tihu meditaciju i jedno-stavnu vjeru. Ova jednostavna vjera može biti u Budu, druge bude te čak i u nebudističke bogove. Od vjernika se očekuje da živi u svjetlu priznanja da je dio svemira.

Šingon budizam: osnovana 807.g. mistički je orijentirana: naglašava meditaciju (*šingon* je japanski prijevod sanskriptske *mantra*). Svemir se identificira s tijelom vrhovnog bude. Šintoistički bogovi su uključeni u ovu japansku varijantu. Jedinstvo čovjeka sa svemirom se naučava putem mističkih tehnika: stava tijela, gestikulacije ruku, ritualnih izjava, i metodama koncentracije.

Jodo (Amida) budizam: veoma je udaljen od tradicionalnog budizma. Genku, kaluder iz 12.st. osnovao je sektu jodo koja vjeruje da samo kroz Budu Amidu (japanski naziv za sanskriptske Amitabha) može pojedinac biti iskupljen i ući u "čistu zemlju". Pokret naučava spasenje vjerom (a ne vlastitim naporima), jednostavnom recitacijom formule koja izražava vjeru u Amidu Budu. Ovo je lakši put prosvjećivanja. Očekuje se da će slijediti život pun radosti i zahvalnosti, okarakteriziran dobrim djelima. Put spasenja: treba staviti vjeru u svemoćnu samilost Amide Buda.

Zen Budizam: nastao je u Kini pod imenom *č'an*, što je kineska riječ za meditaciju. U neku ruku to je povratak izvornom budizmu, ali samo kao tehnika umne vježbe. Ne postoje nikakva pisma ili literatura. Ne postoje štovanje Bude. Čovjek sam, kaže se, posjeduje narav Bude a otkriće koje treba doći je; da sam ja dio Savršenstva.

Da bi stigla do ovog stupnja prosvjetljenja (*satori*), osoba mora slijediti složeni sistem vježbi usmjeren da donese tijelo i um u pravo stanje, naročito putem lopočevog položaja (prekriženih nogu, tako da je svaka noga na suprotnom bedru). Osim sjedeće meditacije (*zazen*), važna je i zagonetka (*koan*). Ta pitanja, na koja se ne može odgovoriti, služe radikalnom mijenjanju načina mišljenja zen studenata; ona su pomoć za *meditaciju*. Kad

nadvladava iluziju individualnog postojanja, dobiva intuitivnu spoznaju da je sve jedno, bez razlike; 'Buda je sve i ja sam Buda'. Čovjek sebe gleda kroz lažnu sliku kao nedovršeno i grešno, i budi se stvarnost njegove urođene čistoće i cjelovitosti.

Fizički izrazi zen-duha vidljivi su u takvim vježbama kao što su ceremonije čaja, džudo *ikebana* – umjetnost slaganja cvijeća, slikanje pejzaža, pisanje, streljaštvo i mačevanje. Stroga pravila, po kojima se prakticira meditacija, su naročito cijenili samuraji-ratnici kao put do samo-discipline.

Put spasenja: praksa meditacije po strogim pravilima.

Ničiren budizam: je ekskluzivističan i netolerantan. On optuži sve ostale vrste budizma kao iskvarenost. Utemeljitelj, Ničiren (kaluđer iz 13. st.) je bio formiran u Tendai školi, ali se pobunio protiv nje. Tvrdi da je samo Lopočevo Pismo nadahnuto. Pristaši ovog pokreta intoniraju Lopočevu sutru, štiju pred svitkom Ničiren *mandala* (koji se sastoji od kineskih imena indijskih i japanskih bogova) i ponavljaju svetu formulu *daimoku* (Zdravo, Lopočevo Pismo). Ova vježba, čini se, ujedinjuje čovjekovu dušu s vječnom dušom Bude. Neke podružnice se sastaju po malim grupama kod kuće gdje se podijele osobiti problemi. Ova religija koja ima središte na obronku gore Fuji Jama, je vrlo revna u 'evangelizaciji'.

Put spasenja: treba intonirati Lopočevo Pismo.

Postoji i politička varijanta koja se zove Soka Gakkai ('društvo koje stvara vrijednost'). Pokret ima danas oko 20 milijuna pripadnika.

Tibetski budizam: najraniji izvještaji budizma u Tibetu datiraju sve do 7. st. poslije. Kr. kad je Sonsten Gamp unificirao Tibet u jedinstven narod i postao je prvi kralj 625 g. Prije toga, Tibet je bio zemlja odvojenih plemena i prevladavajuća religija je bila Bon – mješavina šamanizma, magije i primitivnog štovanja prirode. Na početku tibetanci nisu željeli primiti budizam. Tek kad je budizam u Tibetu apsorbirao neke od okultnih karakteristike Bona, tibetanci su prisvojili tu religiju. Na taj su se način sinkretizam drevne religije Bon, doktrina Mahayana budizma i tantrička praksa Padmasamvave razvijale u tibetsku varijantu budizma koja se zove Vajrajana ili tantrički budizam.

Posebna karakteristika ove varijante se zove *šaktizam*, gdje se štuje žena posebnog boga. Tibetski bogovi su postali simbol upaje – *upaja* je ljubav, aktivni, muški princip, dok su tibetske boginje postale simbol prajne –

prajna je znanje, pasivni ženski princip. Njihovo ujedinjenje postaje duhovni simbol postignuća *nirvane*. Neki su razumjeli ovo doslovno i tvrde da spolno općenje između muškarca i žene tijekom svetih rituala ubrzava postignuće savršenstva.

Druga karakteristika tibetskog budizma je *lamaizam*: U 11 st. Tibet je postao teokratska država s dalaj-lamon na čelu. Prema ovoj doktrini, prvi lama, Gedun Truppa, koji je dostignuo do budinstva (tj. oslobodio se od reinkarnacije) stanuje u svakom uzastopnom dalaj-lami.

Put spasenja: treba se baviti ezoteričkim, duhovnim tehnikama za dobivanje bržeg spasenja.

RAZLIKE IZMEĐU BUDIZMA I HINDUIZMA

Treba imati na umu da je budizam subjektivna i univerzalna verzija hinduizma, oslobođena od okvira indijskog narodnog identiteta:

1. Učenje o reinkarnaciji: prema budizmu ovo što preživi smrt i reinkarnira se, nije osoba nego njegov *karma* (ukupnost dobrih i loših djela). Budizam ne priznaje hinduistički pojam pojedinca (tj. *atman*).
2. U hinduizmu *dharma* označava "dužnost", a u budizmu "zakon svemira".
3. *Nirvana* u hinduizmu označava "apsorpciju u božanstvo" (*brahman*), a u budizmu "izbavljenje od patnje i dostignuće novog oblika svjesnosti". Samo u Mahayana budizmu, nirvana označava "raj".
4. U Mahayana budizmu postoji pojam *bodhishattve*. Na temelju toga za-sluga se može izmijeniti milošću ili vjerom, pa se tako čovjekova *karma* mijenja.
5. Hinduistička Sveta Pisma (Veda) i kastinski sistem su odbačene.
6. Nema sistema svećenika, već postoje samo kaluđeri.
7. U budizmu (čak i u varijanti "mahayana") nema stvarnog žrtvenog sistema, nego samo žrtve u obliku darova donesene pred kip Bude.

TEOZOFIJA

Ovaj pokret (koji ima mnogo toga zajedničkog s hinduizmom i budizmom) osnovala je žena koja je osjećala duboku mržnju prema kršćanstvu. Ona se zvala Helena Petrovna Blavatsky (1831-1891). Ona je veoma važna osoba jer je bila popularizator hinduističkih ideja, te jedna od osoba koje su osnovale moderni New Age pokret. Njena nasljednica, Annie Besant, se također smatra osobom koja je dala smjernice New Age pokretu. Osnovna tvrdnja gđe. Blavatsky je ta da postoje djelići istine u svim religijama; hinduizam je religija iz koje sve druge potječu, a sve druge religije su tek iskrivljene ili promijenjene verzije hinduizma. Kršćanstvo je mrzila zbog njegovih isključivih postavki, te je postala veći hinduist od samih hindusa!

Vjerovanja teozofije:

1) Bog: odbacila je ideju o osobnom Bogu (koja je slična ideji Brahmana u hinduizmu). Rekla je: "Mi vjerujemo u univerzalni, božanski princip, korijen svega, iz čega sve nastaje i u što će sve biti upijeno na kraju velikog ciklusa postojanja".

2) Čovjek: čovjek se sastoji od sedam dijelova (ne dva ili tri) koji također predstavljaju nekoliko reinkarnacija kroz koje netko mora proći da bi postigao nirvanu: 1. tijelo, 2. vitalnost, 3. astralno tijelo, 4. životinjska duša, 5. ljudska duša, 6. duhovna duša i 7. duh. Spasenje se postiže kada se dosegne sedmo stanje. Ovo je slično hinduističkoj doktrini karme.

3) Isus: Krist je "božanski princip u svakom ljudskom biću". Teško je pojmiti kako ona dolazi do ovakvog zaključka (osim ako Isusa ne stavlja u položaj *bodhisattve* – onoga koji odgađa apsolutno savršenstvo kako bi pomogao drugima da tamo stignu). Riječ Krist znači Mesija; to je naziv, a ne osoba različita od Isusa.

4) Reinkarnacija predstavlja temelj njenom sustavu razmišljanja: ideja da ljudi moraju proći kroz seriju života da bi izmirili svoje grijehe.

U njenom sustavu raj i pakao nemaju nikakvu važnost, te prema tome i ne postoje. Svrha života je postizanje nirvane, odnosno spajanje s božanskim duhom od kojeg smo prvobitno i došli.

5) Biblija se smatra manje vrijednom od hinduističkih zapisa i smatra se blijedim odrazom originala, tj. Veda.

Zaključak kojemu ne možemo izbjeći je taj da teozofija nema nikakve veze sa judeo-kršćanskom objavom.

SCIJENTOLOGIJA

Scientologija je kombinacija ideja budizma, hinduizma, znanstvene fantastike i psihologije, a “izmislio” ju je književnik Ron Hubbard u Kaliforniji 1953. Scijentolozi čiste svoje duše kako bi dosegli stanje potpune čistoće i na taj način kontroliraju misli, energiju i vrijeme.

Sljedbenici vjeruju da sve negativne misli i bolesti proizlaze iz našeg tijela, jer su se u njima nastanile duše izvanzemljana koji su ubijeni na Zemlji prije nekoliko tisuća godina. Razmišljajući o prošlosti, pokušavaju se osloboditi uljeza u svom tijelu i izliječiti se.

Početnici se najprije moraju dobro natrpati dozama vitamina B3 koji tijelo čisti od kolesterola i potiče cirkulaciju, ali svi su drugi lijekovi zabranjeni. Seanse, kao i u kabali, stoje cijelo bogatstvo. Scijentolozi tvrde kako posjeduju najuspelije tretmane protiv ovisnosti, disleksije, pa čak i raka.

NEW AGE

Izraz New Age dolazi od astrološkog vjerovanja da se oko svakih 2000 godina proljetni ekvinocij događa u novom znaku zodijaka. Oko 2000. sunce napušta znak Ribe, počinje i ulazi u znak Vodenjaka, te tako počinje nova doba. Staro doba Ribe je bilo ispunjeno napetostima, nevoljama i ratovima, ali novo doba će biti doba mira i sreće. To podrazumijeva da je staro doba bilo kršćansko i da je nadmašeno nekršćanstvom. U ovom dobu čovjek će imati osoban pristup kozmičkoj energiji koja izlazi iz srca svemira. Čovjeka se ohrabruje da proširi svoju svjesnost da bi bio sposoban povezati se sa izvorom te energiji pomoću koje čovjek postaje nadčovjek. Taj proces je simboliziran dugom. Drugim riječima, čovjek može biti svoj vlastiti bog i na taj način ponavlja Sotonino obećanje Evi u knjizi Postanka.

Na New Age je također izvršio utjecaj svojim idejama Karl Gustav Jung i Teilhard de Chardin. Dobro je poznato da je Jung bio duboko povezan sa spiritizmom. Posjećivao je spiritističke seanse sa svojim rođakom kojeg je kasnije spomenuo u svojoj disertaciji. Često je doživljavao spiritistički fenomene. Priznaje da je bio pod utjecajem njegovog demona, Filemona, u mnogim njegovim spisima. Teilhard de Chardin je bio pod utjecajem panteizma i njegovo učenje je utjecalo na Karl Rahnera. Profesor Theo Herbertz, sa sveučilišta u Aachenu, glede Teilhard de Chardin je rekao sljedeće: 'Teilhardove hipoteze su toliko nespojive sa sadašnjim teorijama fizike i kemije, kao i s kršćanskim vjerovanjem. Njegovo razmišljanje nije kršćansko, nego proizlazi iz materijalističkog panteizma. Ono je okarakterizirano novim razmišljanjima'.

Po Fritjofu duhovno iskustvo je smatrano odlučujućim. To je iskustvo gurua, a ne običnog čovjeka. Za njega ne postoje apsoluti. Iskustvo je sve. Što on misli to želi načiniti apsolutom. Postavlja se pitanje: čije duhovno iskustvo je normativno? Problem je kako njegova iskustva kao gurua mogu postati apsolutni za ostale ljude.

Po njemu, Bog je životni princip svemira, nije osoba. Tvrdi da smo svi dio Boga, što je tipični panteizam, koji je uvijek na neki način bio atrakcija za njemački um (usp. Von Weizsäcker). To je stari poganizam, obučen u respektabilnu odoru 20. stoljeća, da bi postao prihvatljiv. Problem je u tome

da su mnoge istine postale iskrivljene.

Prethodnica tog pokreta je bilo 17.000 grupa po cijelom svijetu, uključujući pokret hipija 60-tih godina, neomarksističke grupe, ekološke pokrete, feministički pokret, ljude iz svijeta droga koji naginju prema psihodeličnim iskustvima, spiritizmu i sotonizmu. Veoma je važno da sve ove pokrete karakterizira odbacivanje tradicionalnih ideja autoriteta, a što Biblija naziva bezakonje.

Ali, odakle dolaze sve ove ideje i zašto su one postale tako popularne u okviru New Age-a?

KORJENJE POKRETA: Važno je ispitati korijene pokreta New Age-a da bismo znali o čemu je riječ.

Sve počinje s gospođom Blavatsky koja je osnovala teozofijsko društvo u New York-u 1875 godine. Na nju je izvršen utjecaj rosenkreuzera (pripadnika tajnih društava, predanih okultnim znanostima), i djela iz indijskih, egipatskih i afričkih religija. Tvrdi da joj je knjige koje je napisala diktirao sam majstor tj. demonski duh. Njezina nasljednica, Alice Bailey (1880-1949), je započela drugi stadij razvoja New Age filozofije. Bila je poznata kao spiritistički medij (u okultizmu osoba preko koje se navodno javljaju nadnaravna bića, pokojnici i sl.) i tvrdi da je primila daljnje 'učenje' koje se odnosilo na utemeljenje novog, okultnog svjetskog pokreta. Obje su bile poznate po mržnji prema tradicionalnom kršćanstvu i upletenosti u istočnjačke religije. Bailey je tvrdila da će se Isus vratiti (ili se vratio) kao jedan guru da uči narod kako da se otkupi.

Danas unapređuju točke od 'New age' vjerovanja po raširenosti istočnih religija i po istaknutim osobama u zabavljačkoj industriji kao što su Shirley MacLaine i Tina Turner. Mnogi pripisuju svoj uspjeh 'duhovnim voditeljima'. Napisane su neke knjige pod utjecajem takvih 'duhovnih voditelja', usp. knjigu Richarda Bacha: Galeb Jonathan Livingston.

TOČKE VJEROVANJA KOD 'NEW AGE':

One se mogu pregledno svrstati pod pet naslova:

1. Panteizam: Bog je sve i sve je Bog. Bog je bezličan, a čovjek je dio Boga. Iako je čovjek neupućen u to, on to treba doznati tako da može postati svjestan i ostvarivati svoju potpunu mogućnost.
2. Isus je samo jedan guru (vjeroučitelj duhovnog prosvjećivanja) te su prava kršćanska Pisma gnostička.

3. Značaj osobnog prosvjećivanja, budući da je čovjek neupućen o svojoj božanskoj naravi.

4. Ovo prosvjećivanje se može postići na razne načine kao što su stanja izmijenjene svijesti (meditacija, droge, glazba i dr.) i dodir s duhovima.

5. Društveno i političko zalaganje je nužno za angažiranje (kao mreža); istomišljenici rade jedan ujedineni svijet.

Moralne posljedice ovog vjerovanja su dalekosežne. Na zlo se gleda kao na obmanu; vjerovanje u apsolutno ćudoređe se smatra neispravnim, jer se smatra kao umanjivanje i neljudsko (tj. to podsjeća čovjeka na njegovu ovisnost, sličnost s drugim stvorovima i uračunljivost!).

Kada osoba shvati da je ona Bog, onda je to što čini po definiciji dobro, čak ako je to zlo. Nema razlike između demonskog i božanskog: dobro i zlo su jedno te isto.

Okarakterizirano je bezakonjem, tj. odbacivanjem osobnog Boga i Njegovih pravila. U principu, pokret spaja što Biblija razdvaja: stvoritelja i tvorevinu, muško i žensko. Uče da čovjek može postati bog, i da spolovi potječu od biseksualnih bića. Zbog toga, da bi se vratili na podrijetlo, muško i žensko su zbunjeni (homoseksualnost, lezbijanstvo, biseksualizam, unisex-dućani itd.). Neke od ključnih riječi koje se upotrebljavaju su: globalno selo, cjelovito razmišljanje, grupna terapija, suvisnost. New Age tvrdi da je postao model za budućnost i da mu je osnovno obilježje povezanost pseudo-znanosti i gnosticizma.

Drugi pogled New Age pokreta je njegova glazba koja je u suštini ponovno otkriće drevne istočnjačke glazbe. Ona je nekada bila kultska, povezana sa štovanjem idola, s ciljem da isključi um, tako da bi um bio pojačan, što će reći da bi bio povezan s drugom valnom dužinom, tj. demonskom. Joga pripada istom sistemu. To je skup vježbi usmjeren da otvori um za duhovni (tj. spiritistički) svijet.

NEW AGE JE DJELATNO SUDJELOVANJE U DEMONSKOM:

Mnogim ljudima je 'New age' privlačno i uzbudljivo, jer uključuje takve stvari kao što su odbijanje apsolutnog ćudoređa, vjerovanje u reinkarnaciju, dodir s duhovima i upućivanje (neki tvrde da su napisali čitave knjige pod utjecajem nekog 'duhovnog voditelja'), upotrebu kristala, gatanje i psihički razvoj. Ljudi koji u potrazi za prosvjećivanjem i psihičkom silom prave pokuse s okultnim praksama i otkrivaju da duhovi za uzvrat čovjekove pažnje dodjeljuju 'blagoslove' u obliku uzbudljivih objava, ushićenih

iskustava, ljubavnih susreta, izvjesne pomoći i ohrabrenja, zaštite od opasnosti te neprestanih uvjerenja o njihovu vlastitom božanstvu (ne spominjući njihovu potrebu pokajanja i vjeru u biblijskog Isusa, Mesiju).

Tužna strana svega ovoga je suvremeno demonsko opsjednuće: strašne i neočekivane psihičke sile, priviđenja, naglo opsjednuće duhovnim bićima, psihički napadi i učestalo nesavladive i bolne spolne pobude, teška po-tištenost i težnje za samoubojstvom. Demonski duhovi će osobu gnjaviti često puta umjesto da je napuste.

Dakle, kršćani i drugi, koji usporavaju postupak koji vodi u jedinstvo čovječanstva, moraju biti iskorijenjeni!

Odbacivanje zapadnog materijalizma: Čovjek se umorio od znanosti (i materijalizma) i traži nešto uzbudljivije što će ga uvesti u jednu dimenziju koja je do sada bila nedostupna za njega. U popularnim se tjednicima sve više naglašava astrologija (horoskopi) i duševni fenomeni. Sve svjedoči da je to reakcija protiv racionalizma.

Fritjof Capra je europski prorok New Age pokreta. Liječnik, rođen u Beču 1939. Njegov angažman u New Age filozofiji je počeo kada se pripojio hipi-pokretu. Imao je odlučujuću viziju: tvrdi da je vidio energiju u pokretu, koju on poistovjećuje s plesom hinduističkog boga Šive. Capra je pokušao spojiti modernu fiziku i istočne religije. Dogme istočnih religija je vidio prilagođene modernoj fizici. On uzima iz moderne fizike ono što mu se sviđa, a zanemaruje sve ostalo što mu ne odgovara, da bi to prilagodio unaprijed zamišljenim pojmovima.

On predstavlja panteističko motrište pri čemu mu je glavni cilj da čovjek pronade sebe u svemiru od kojeg je bio otuđen. Tu se ne radi o pitanju odnosa između dva bića, Boga i čovjeka, nego o gubitku identiteta u kozmičkom procesu. On potiče intuiciju umjesto racionalizma, sintezu umjesto analize, cjelinu umjesto redukcionizma. To je, u stvari, sinkretički sustav. On optužuje Descartesa i Newtona za formiranje naše sadašnje materijalističke civilizacije.

ISTINSKA STRANA NOVOG DOBA: Po Marilyn Ferguson koja je napisala knjigu Nježna Urota: događaji koji su prije bili izolirani, sada se povezuju u jedan pokret. Doba Ribe je nadmašeno dobom Vodenjaka. Nastupa doba ljubavi i svjetla, kada će duh biti oslobođen i dolazak Majstora ponovno očekivan. Značajno je da Biblija govori o dolasku Antikrista, koji će prevariti one koji odbacuju Boga putem sotonskih prijevara. Jedno od imena Antikrista je bezakonik. Biblija nam veli da će na kraju vremena

doći do porasta bezakonja, a to je otvoreno suprotstavljanje Božjem autoritetu. Također je značajno da je čovjekova umiješanost u okultizam bila direktno povezana s Božjim neprijateljem Sotonom, koji je ubrzao dolazak velikog potopa (Post 6,1-8). Na isti način povezano je današnje otvoreno uključivanje u okultizam, koje će vjerojatno ubrzati Dan Gospodnji, kada će Bog kazniti zemlju s ognjem.

KRITIKA: Zaštitnici New Age-a tvrde da:

1. Njihov sustav pokazuje rezultat (kao alternativna medicina), zato mora biti istinit. To se osniva na zamisli: sve što je korisno, dobro je. Ali, to nije neizbježno. Bit' će mi od koristi ako lažem o poslu da bi dobio bolji posao: Ali moje izjave nisu istinite. Pored toga, izvor poboljšanja može biti i Sotona: nije sve što je duhovno od Boga.

2. Pisma gnostika su ispravna, a bila su potisnuta kada je crkva postala državnom religijom pod carem Teodozijem. Tvrdi se da ona prednjače drugim Pismima. Ali, to se može opovrgnuti ranim crkvenim dokumentima, koji pripadaju prethodnom razdoblju.

Zaštitnici pokreta New Age-a traže dokaze u gnostičkim i esenskim pismima od Nag Hammadia do Kumrana, da bi dali sliku o kršćanstvu drukčiju od prihvaćenih gledišta crkvenih povjesničara. Oni čak tvrde da kršćanstvo potiče iz gnosticizma a da je potom potisnulo svoje gnostičke korijene. Ali židovstvo ranog kršćanstva pokazuje da je to obična laž.

3. Zaštitnici New Age-a pokušavaju Isusa prikazati kao gnostika. Tvrde da postoje zapisi, koji se čuvaju u samostanu na Himalajima, koji opisuju Isusovo putovanje kroz Indiju i njegovo učenje o budizmu za vrijeme 'izgubljenih' 18 godina života. Pokušaji da se pronađu spisi bili su bezuspješni, a niti postoji Tibećanin koji bi znao o njihovom postojanju.

IZAZOV NEW AGE-A JE DVOSTRUK:

1. New Age općenito ugrožava i slabi društvo odbacivanjem kršćanskih ideja i infiltracijom hinduističkog svjetonazora. To se čini putem priprema ljudskih umova, osobito u školama. Djeca su česta meta, npr. kod crtića s jasnom porukom New Age-a: 'možeš imati nadnaravnu moć i biti dobar bez Isusa'. Doimlje se modernim i uzbudljivim, ali u biti odvodi od Boga. Djeca su pod dojmom da je kršćanstvo nepotrebno i staromodno.

2. Ljudi su namamljeni u New Age: npr. okultni svjetonazor putem raznih sredstava. Uključivanje se razvija u više etapa:

- a) Osoba ima problem, ili se pravi zainteresirana, ili iz dosade počinje učiti o promatranju viska, karti za gatanje, ili meditaciji. Problem kao da nestaje.
- b) Osoba sada želi saznati zašto i kako sistem radi, tako počinje čitati knjige na tu temu itd.
- c) Nakon toga osoba postaje presvjedočeni ovisnik i redovito meditira, koristi njihalo, karte za gatanje i konzultira se s horoskopima.
- d) I na kraju osoba postaje promicateljem sistema, dobar je i zbilja ovisan o okultnom (npr. sotonskom) sistemu.

3. Biblijske riječi dobivaju drugačije značenje:

- a) Bog više ne znači Bog Biblije, već božanska energija koja se nalazi u čovjeku 'kao iskra koja se mora osloboditi u svemiru'.
- b) Krist nije više unikatni otkupitelj, nego začetnik jedne religije među mnogima, od kojih je svaka valjana koliko ona dopušta, ali ne daje potpuni odgovor.
- c) Otkupljenje više ne znači sloboda od osude i sile grijeha plaćanjem neke cijene, već samootkup, npr. oslobođenje duše od tijela putem niza tehnika 'joge', tako da se može spojiti sa božanskim silama.
- d) Molitva više nije razgovor s Bogom, već razgovor sa samim sobom, npr. meditacija s ciljem postizanja visoke svijesti.
- e) Obraćanje više ne znači obraćenje Boga, već obraćenje razmišljanju New Age-a.

KRŠĆANSKI ODGOVOR: Biblija uči da čovjekov glavni problem nije njegova otuđenost od svemira (i njegova tijela), već njegova odvojenost od Boga. Grijeh je pobuna protiv Boga, a ne samo neprihvaćenost od društva. On se ne može spasiti od vrtloga grijeha u koji je upao. Mora se pokajati i pomiriti s Bogom, po vjeri u Krista, i pokazati odanost Njemu kao svojem zastupniku za grijeh. Samo tada može dobiti snagu kojom postaje nova osoba i nasljeđuje sve što Bog ima za njega. Drugim riječima, rješenje za čovjekovu dilemu je; postati novi čovjek, ne nadčovjek (nadpobunjenik). 'Njemu (čovjeku) se ne smije dopustiti da ubere plod sa stabla koje daje život, pojede i živi zauvijek' (Post 3,22). Zato je Bog izbacio prvog čovjeka iz vrta. On nije htio proslaviti pobunjenike. Ova se promjena smjera ispoljava u svim fazama života.

Istočne religije su potpuno drugačije od Biblije. One predstavljaju put spasenja izmišljen od Sotone (duhovnost bez Boga) putem kojeg je čovjeku priopćeno da može sam postati svojim Bogom. Njihov propust je u tome što se ne suočavaju s problemom zla i kako se ono može savladati. Štoviše,

kršćanstvo ima za cilj obnoviti um, a ne isključiti ga.

Ako postoji bilo kakav New Age (Novo Doba) na dohvat ruke, onda je to Milenij: 1000godišnja vladavina Krista sa svojom crkvom sa središtem u Izraelu. Ali, prije nego li se to dogodi, pojaviti će se lažni Mesija (Antikrist), koji će koristiti okultnu silu da zavede ljude, a potom slijedi sudnji dan.

New Age pokret je u biti stara gnostička hereza koja se skriva pod novim oblikom.

Možda je od važnosti da je gnosticizam bio prva velika hereza s kojom se Crkva suočila. Vjerojatno će biti i zadnja, što znači da se približavamo kraju. To je kao da smo završili kružno putovanje i apostol Ivan nam ponovno govori: 'Moja djeco, kraj je blizu! Rečeno vam je da će Antikrist doći: a sada mnogi antikristi su se već pojavili, i tako znamo da je kraj tu' (1 Iv 2,18). Za Ivana bi kraj bio karakteriziran dolaskom Antikrista, pa tako i onih nadahnutih istim duhom, što ukazuje da je odbrojavanje počelo.

Antroposofisti koji su se odvojili od teozofista, rekli su 1910 g.: 'Nama ne treba više utjelovljeni Mesija, jer možemo imati izravnu viziju o Bogu'. Značajno je, da Ivan reče da znak antikrista je odbacivanje utjelovljenja (1 Iv 4,2).

ŠINTOIZAM

Šintoizam je nacionalna religija Japana i zbog toga često isprepletena sa japanskim nacionalizmom i odanošću caru kojega se smatra božanstvom; potomkom boga Sunca. Sukladno tome, smatra se da su japanski otoci i ljudi božanskog porijekla, a japanski carevi koji su potomci božice sunca vladaju postavljeni od samog boga. Pokoravanje višem autoritetu se smatra stazom ka kreposti. Tako to, u stvari, nije osobna vjera nego ponavljanje zajedničke tradicije. Šintoizam je izrazito nejasan i nema dobro definiranu doktrinu ili ustanovljena pravila ponašanja. Ne postoji nikakav panteon bogova ili vrhovni bog, nego se štuje bilo kakva (prirodna) sila ili objekt koji je postigao status *kami*-ja, a to znači božanski, tajanstven ili zadivljujući. Primjeri toga su: sunce, vjetar, grmljavina, planine, rijeke, drveća, stijene, vukovi, zmije, lisice, ogledala, perlice, mačevi (ovo zadnje troje se čuvaju u velikim nacionalnim svetištima), čudnovati ljudi, poglavice i mudraci, duhovi predaka, duhovi čuvari, zli duhovi (tj. bilo što iz animističkog svijeta Japanaca). Moramo se sjetiti da Japan zemljopisno leži između animističkih naroda tihooceanskih otočja i animističkih naroda Sibira. Ovi predmeti se štuju u lokalnim svetištima. To je, u biti, nacionalno poganstvo koje se razvijalo tijekom stoljeća i mnogi Japanci uopće ne znaju objasniti zašto rade određene stvari. Unatoč tako širokoj definiciji, šintoizam se može podijeliti na sljedeće kategorije:

Narodni šintoizam – običaji povezani sa vanjskim krajolikom. Druga krajnost je...

Sektaški šintoizam – ovo se odnosi na organizirane grupe, od kojih neke imaju povijesne osnivače, kanonizirane zapise, organizirano članstvo, sistematiziranu doktrinu i posebne rituale. Ima ih trinaest i one predstavljaju one sekte koje su službeno priznate kada je šintoizam postao državna religija sredinom 19. stoljeća. Mnoge od njih sadrže elemente posuđene iz drugih religija (čak i kršćanstva). Kada je šintoizmu oduzet položaj državne religije, mnoge su se grupe razile tvrdeći da nikad nisu ni bile šintoističke.

Šintoizam svetišta – ovo se odnosi na običaje povezane sa različitim svetištima diljem Japana i moglo bi se nazvati tipičnim šintoizmom (kada se kaže šintoizam misli se na ovaj oblik). Podvrsta ovoga mogla bi se nazvati Kućnim šintoizmom i odnosi se na rituale koji se izvode u kućama.

Šintoizam carskog dvora – odnosi se na ritual kojeg izvodi carski dvor u svetištima unutar carske palače. S tim je usko povezan državni ili nacionalni

šintoizam što predstavlja državni kult kakav je bio prakticiran za vrijeme II svjetskog rata. Ovo je uključivalo državnu kontrolu, šovinistička učenja i prisilna održavanje rituala.

Japanci sebe smatraju golemim klanom. Ipak, prije kulturne invazije sa kineskog kopna, šintoizam nije bio poznat kao šintoizam već se sastojao od veoma različitih poganskih običaja koji su se uvelike razlikovali od klana do klana; od područja do područja. Japan je sklon činjenju prirodnih sila božanskim zato jer se sastoji od prekrasnih otoka i klime koja se neprestano mijenja, no isto nalazimo i na mjestima gdje sile prirode znaju biti veoma nasilne (zemljotresi, vulkanske erupcije, tajfuni, itd.). Ipak, kada je 'kineski način' (tj. budizam ili konfucijanizam) doveden sa kopna, to je prisililo Japance da očuvaju svoje nacionalno naslijeđe, što su i učinili tako što su pokušavali proizvesti sistematičniju verziju religioznih običaja svojih predaka, što je se onda nazvalo šinto ili 'Put Kami-ja' (kami = božanski). To je vjera u *kami*, u njegovim raznim manifestacijama; plemenski način života sa carskom obitelji na čelu i u središtu.

Kao rezultat kineske kulturne revolucije, Japanci su usvojili istu abecedu. Prva od dva slova iz kineske abecede koja su bila odabrana da predstavljaju riječ šinto, u sebi podrazumijevaju da to izražava prvobitni ili univerzalni duh. Drugo slovo znači Put. Iz toga proizlazi da se šinto izvodi slijeđenjem uma kami-ja (božanskog) i življenjem u skladu sa voljom kami-ja.

Šintoističke knjige: Prva od njih je *Kojiki* ili 'Zapisi o drevnim stvarima', a druga je *Nihon Shoki* ili 'Japanske kronike'. Postoje razne druge knjige koje se štiju kao Ljetopisi japanskog naroda, ali ih se ne drži kanonskima u smislu da podupiru šintoizam. *Kojiki* je najstarija i u mitološkim terminima povezana je sa najranijom japanskom poviješću sa njenim junacima i njihovim djelima. Pomiješano sa ovom, nesumnjivo, povijesnom osnovom je pozadinsko shvaćanje koje potječe iz animizma: stvaranje kroz rađanje (bogovi su rodili druge bogove ili predmete). Prvi japanski car je, navodno, bio rezultat jednog takvog seksualnog ujedinjenja. Neki su pratili razvoj šintoizma kroz:

- 1) primitivno obožavanje prirode (gdje se obožavaju sami objekti),
- 2) polidemonizam (gdje se vjeruje da nadnaravni duhovi nastanjuju fizičke objekte),
- 3) politeizam (gdje dolazi do prave personifikacije, zbog čega možemo govoriti o bogovima i božicama),

- 4) štovanje duhova predaka koji su originalno bili lokalni poglavari ili neke velike nacionalne ličnosti,
- 5) održavanje plemenskih, ceremonijalnih tradicija za dobro zajednice
- 6) s vremenom Japan postaje ujedinjen pod Jamato plemenom, čiji poglavica postaje carem.

Moralnost: ne bazira se na klasičnim kršćanskim idejama dobra i zla (odnosno, nije važno odgovara li božanskoj volji i karakteru ili ne) već je u svojoj osnovi estetska i animistička.

a) Dobro se poistovjećuje sa onim što posjeduje ljepotu ili je u vezi s njom, sa skladom, sa plodnošću. Ovo objašnjava zašto su japanski vojnici u II svj. ratu napravili ruglo od Ženevske konvencije (koja se bazirala na kršćanskim vrijednostima) i ostali pri tome da je smrt nešto lijepo.

b) Čovjek je u osnovi dobar (i sadrži božanski dio u sebi) i može postati *kami*. Može postati nečist ako dođe u dodir sa krvlju, bolešću ili smrću (to se sve smatra djelom zlih duhova), što se naziva obrednim okaljanjem, koje se mora ukloniti ritualom očišćenja: ne postoji shvaćanje unutarnjeg čišćenja.

Svetišta i štovanje u šintoizmu: Šinto svetišta (ili hramovi) su mjesta gdje se štuje *kami*. Nalaze se ili u području gdje je priroda izrazito lijepa ili na mjestu gdje su se, navodno, dogodila izlječenja ili gdje se štuje lokalni bog koji je prvobitno bio zaštitnik plemenskog područja. U najvećim svetišlima se nalaze određeni kami predmeti kao što su ogledala, perlice ili mač. U Tokiju postoji svetište gdje se štiju duhovi palih boraca.

Kada se izgradi svetište izvodi se ritual, u pokušaju da se otjeraju zli duhovi i prizove pomoć dobrih duhova.

Sama svetišta se grade po prilično standardnom obrascu: postoji prilaz koji vodi do svetišta, uzduž kojeg se podižu drveni lukovi koji služe da bi očistili štovatelje. Do svetišta se nalazi mala građevina u kojoj se može očistiti kupanjem, pranjem ruku i ispiranjem usta. Štovatelj nikada ne pristupa u unutrašnje svetište, nego ostaje u vanjskom svetištu gdje se moli time što se klanja ili dvaput plješeće rukama. Također štuje time što stavlja novac u kutiju za milodare (u kućnim svetišlima daje se hrana). Od drugih građevina mogu se naći svećenička kuća, spremište i dvorana gdje miko plesačice izvode obredni ples (po molbi štovatelja) i to zato da bi se osnažilo štovanje. Može se uzeti i sveto jelo, kako bi se simboliziralo zajedništvo s kamijem. Izrezbareni štapići sa komadima papira na sebi služe da bi naznačili kamijevo prisustvo. Ljudi koji se nalaze u stanju ritualne nečistoće (koji su

bolesni, ranjeni ili u žalosti) ne mogu sudjelovati u štovanju. Obično jednom godišnje postoji velika proslava (često u isto vrijeme sa žetvom) kada se održava pomno razrađena služba štovanja: glazba, sveto plesanje (*kagura*), molitva (*norito*), prinošenje darova kamiju.

Zatim postoje dvije nacionalne ceremonije koje, u posebnom svetištu unutar palače, izvodi sam car: to su Festival žetve (*Niinemesai*) i obred velikog očišćenja (*Oharai*) koji se izvodi dvaput godišnje, u lipnju i prosincu. Iako je šintoizmu kao državnom kultu 1945. god. oduzet službeni položaj, car još uvijek predvodi ove obrede (donekle slično kao i židovski visoki svećenik). Većina ovih elemenata može se naći u izraelskom Starozavjetnom štovanju. Liberalni teolozi bi rekli da je ovo još jedan pokazatelj globalnog politeizma koji se razvio u monoteizam, dok bi kršćani rekli da SZ običaji predstavljaju istinitu i originalnu varijantu, a da su sve to drugo kopije ili iskrivljene verzije. Činjenica da su ovi razni rituali sukladni globalnom modelu traži objašnjenje – nisu se svi mogli spontano razviti nego mora da su inačice prvobitnog modela. To pokazuje da svi ljudi imaju zajedničko podrijetlo i da su prvobitno svi bili upoznati sa istinom. Biblija upravo to i govori.

Budizam, konfucijanizam i šintoizam: zbog kineskog utjecaja, u Japan je uvezen budizam koji je dostigao najveći utjecaj u 8. stoljeću. Kasnije (794-1185) su načinjeni mnogi pokušaji stapanja budizma sa šintoizmom. I Tendai i Šingon škola budizma su vidjele kamija kao manifestaciju duha bude, te su budistički redovnici u šinto svetišlima čitali iz budističkih zapisa. U kasnijem periodu (1600-1868) proizvedena je mješavina šintoizma i konfucijanizma. U 18. stoljeću je uslijedila nacionalna reakcija koja je tražila da se vrati na šintoizam i da se odbace bilo kakvi strani utjecaji. 1868. godine, car koji je došao na tron proglašen je božanskim što je dovelo do ekstremnog nacionalizma: japanski narod se smatrao božanskim, car je bio božji potomak i božanska misija Japana je bila da zavlada cijelim svijetom. Šintoizam više nije smatran religijom nego državnim kultom. Takvo stanje stvari potrajalo je do kraja II svj. rata kada je ukinut šintoizam kao službena državna religija od strane savezničke administracije koja je preuzela vlast 1945. godine. Iako se cara više ne smatra bogom, on i dalje obnaša dužnosti visokog svećenika šintoizma. Prema popisu stanovništva provedenom 1969.god., dvije trećine Japanaca se smatraju sljedbenicima šintoizma. U skorije vrijeme bilo je pokušaja da se ponovno oživi nacionalna važnost šintoizma.

KONFUCIJANIZAM

‘Konfucijanizam’ – kaže Dr. Lin Yu-Tang – ‘za razliku od kršćanstva, je zemaljski, od zemlje rođen. Strogo govoreći, to uopće nije religija: ono ima određene osjećaje prema životu i svemiru koji graniče sa religioznim osjećajima, ali ipak nije religija. Konfucije je prvenstveno bio moralist koji je želio dovesti do trajne društvene reformacije u Kini.

On je za religiju bio zainteresiran samo onoliko koliko mu je ona mogla poslužiti za njegove ciljeve. Uobičajeno je govoriti o ‘tri kineske religije’, pri čemu su taoizam i konfucijanizam domaće religije, a budizam doveden iz Indije. U stvarnosti ne postoje tri religije, nego tri škole mišljenja ili tri elementa u jednom religijskom sklopu. Taoistički misticizam je u suprotnosti sa konfucijskom poučnošću i ondje gdje ovo dvoje ne zadovoljava kineski duh, uskočio je budizam i popunio potrebe. Ipak, kineski narod ne spada među najreligioznije narode na svijetu. Većina puka su praznovjerni animisti, a ne budisti. Oni pronalaze svoje najdublje duhovne vrijednosti u etičkim sistemima koji kontroliraju ponašanje bez da se naglašavaju bogovi ili zagrobni život. Kinezi ne povezuju Konfucija sa ‘religijom’, već govore o ‘Školi’ ili ‘Učenju’. Njegova osobnost i karakter imali su presudan utjecaj na kineski način razmišljanja i moralne ideale, dok su njegova književna djela kineskoj etici dala autoritativni i klasični oblik. Iako sadržaj ovih djela po svom smislu nije baš bio religiozan, prema njima se ipak, sve do ovog stoljeća, odnosilo sa dubokim religioznim štovanjem. Konfucije bi bio užasnut da je znao da će ga se godinama nakon njegove smrti htjeti proglasiti bogom, da će se graditi hramovi u njegovu čast i da će se žrtve prinostiti na njegov grob.

Štovanje Konfucija nipošto nije ograničeno na Kinu. Konfucijeva klasična djela se isto tako visoko cijene u Koreji i Japanu kao i u Kini, i njihova učenja su duboko utjecala na korejski i japanski društveni život isto kao i na kineski. Tek nakon dodira sa Kinom je Japan počeo uviđati potrebu za uvriježenim pravilima morala. Najveći utjecaj, u tom smislu, su imali budizam, a onda konfucijsko učenje. U Japanu su konfucijski ideali ipak bili ponešto promijenjeni. Kult neupitne odanosti caru je učinjen važnijim od bilo koje druge vrline, pa čak i od sinovske pobožnosti. Jedna sekta unutar šintoizma je poznata pod nazivom ‘Konfucijski šintoizam’. Poznata

‘Bushido’ ideja o viteštvu (junaštvu, časti) jednako je nastala od Konfucija kao i od Zen-budizma.

Vijetnam također ima svoju snažnu sektu koja se trudi očuvati i prakticirati etiku Velikog Mudraca. Tako vidimo da konfucijanizam nastavlja imati veliki utjecaj, pošto je ujedno i orijentalan i skladan sa zapadnjačkim svjetovnim pogledom na svijet.

Konfucije osoba: Kung Fu-tzu ili Kung Mudrac (ime koje je latinizirano i dano Konfuciju od strane ranih jezuitskih misionara), rođen je 551. god. pr. Kr. Znači, bio je suvremenik Gotame, osnivača budizma, i živio je malo prije vremena Sokrata i Platona. U to vrijeme, kineskim carstvom vladala je dinastija Čou, koja je bila sastavljena od mnoštva malih poluneovisnih feudalnih državnica, koje su često bile u ratu jedna s drugom. To je bilo nevoljno vrijeme ugnjetavanja, bogatstva i požude. Ali nasuprot ovakvoj pozadini, to je također bilo i vrijeme snažne intelektualne aktivnosti, klasično razdoblje kineske literature. Sam je Konfucije potjecao iz aristokratske, ali i osiromašene obitelji pod upravom Lu-a u provinciji koja je danas poznata pod imenom Šantung. Sa petnaest godina sav se predao učenju. Sa devetnaest godina se oženio, ali izgleda da nije bio ono što bi se nazvalo obiteljskim čovjekom. Razveo se od svoje supruge i održavao udaljene odnose sa sinom i kćerkom. Sa dvadeset dvije godine postao je učiteljem; sa trideset je ‘čvrsto stajao’ i imao oblikovana mišljenja, dok sa četrdeset ‘nije imao sumnji’. U međuvremenu, u tridesetim godinama svog života, išao je u Dvor Čou-a kako bi proučavao ceremonije koje su tada bile u upotrebi. Dok je bio u glavnom gradu, kažu da je sreo starijeg gospodina Lao-tzu-a, ili Laocija, osnivača taoističke religije. Laocije, koji je vjerovao u jedinstvo i sklad svemira zastupao je postignuće ‘jedinstva sa Taom (Tao = Put)’ preko povratka prirodi i spontanog samoizražavanja. On je bio pun prezira prema mladom nadobudnom čovjeku koji je htio upravljati životom strogim pravilima ponašanja. Kad se vratio kući, Konfucije je, nezastrašen, okupio oko sebe učenike od kojih je trideset i šestoro identificirano.

Njegov je ugled postao tako velik da ga je princ od Lua, njegove domicilne države, 500. god. pr. Kr. postavio na mjesto glavnog gradskog suca i kasnije, kada mu je bilo pedeset godina, na mjesto Ministra Pravde.

Konačno se smirio i dao se na proučavanje drevne povijesti, pjesništva i rituala. U osobnim navikama bio je jednostavan, ali precizan i izbirljiv, inzistirajući na prikladnoj odjeći za određenu priliku i na odgovarajućem umaku za svako jelo. Zadnjih pet godina njegovog života bile su posvećene pisanju. Još uvijek možemo vidjeti hram u Čuefou, pokrajina Šantung, koji

označava mjesto gdje je on živio i umro 479. god. pr. Kr.

2. Njegova književna djela

Poznate Konfucijeve ‘Tri knjige’ su *Razgovori*, *Uzvišena nauka*, i *Zlatna sredina*. Prva od ovih je zbirka Konfucijevih izreka, pa time i vjerodostojan pregled njegovih zanimanja i mišljenja. ‘Pet klasika’ koji se uvijek povezuju sa ‘Četiri knjige’, sadrže *Knjigu promjena*, *Knjige pjesništva* i *Knjigu povijesti*, sve starije zapise koje je konfucijska škola uzela kao autoritet: *Proljetne i jesenske anale* koje je, prema tradiciji, napisao sam Konfucije; *Knjigu običaja*, zbirku kasnijih konfucijskih zapisa koji se tiču obreda, a uključuju izreke i priče o Konfuciju.

3. Konfucijska etika

Mudračeva učenja su očuvana u Odabranim odlomcima, koja se sastoje od pitanja njegovih učenika i pripadajućih odgovora. To ni u kom slučaju nije religijsko djelo nego izražavanje gledišta pragmatičkog moraliste koji je zainteresiran za religiju sve dok njeno proučavanje doprinosi ugledu. Njegov ‘uzvišeni čovjek’ bio je, u modernom izražavanju, ‘savršeni gospodin’, kojega je obilježavala ‘ljubaznost, iskrenost, milosrđe, odanost i poricanje sebe’. Naglašava važnost vrline, ispravnosti i pravilnog rituala, prihvaćajući postojeća religiozna vjerovanja u ‘nebo’ (*tien*) i u duhove, mada je njegov savjet bio da se treba držati podalje od ‘duhovnih bića’ (*shen*) o kojima je odbio izraziti mišljenje. Njegova spominjanja božanstva su uvijek u neosobnim terminima, ali je on tu neosobnu snagu priznavao kao odobrenje za moralno držanje.

Njega je više zanimao ovaj svijet, negoli sljedeći, iako je pokazivao dječje uživanje u religioznim ritualima. Kao i većina kineskih filozofa, vjerojatno je vjerovao u urođenu dobrotu čovjeka, mada je tu doktrinu prvi utvrdio Mencije. Prirodna čovječja grešnost kakva se uči u Bibliji je doktrina koju bi kineski tradicionalisti teško prihvatili. Konfucije je rekao da svaki čovjek može biti krepstan, samo se treba na to odlučiti. ‘Što ne želim da drugi meni rade, to isto ja njima ne želim’ je njegova poznata interpretacija *jen* – dobrote ili milostinje – veoma različit stav od pozitivnog ‘Zlatnog pravila’ Propovijedi na gori, koja se dogodila pet stoljeća kasnije. Ali, Konfucije ipak naglašava pomaganje drugima na pozitivan način: na primjer, ‘Ako želiš stajati, pomози drugima da stoje.’ Njegova filozofija je bila vrlo

jednostavna: ukratko, krepost je temelj sreće.

Konfucije nije nimalo rasvijetlio životne probleme, bio je nesiguran u pogledu Boga i nije mu bilo stalo što nije znao ništa o životu nakon smrti. Zanimalo ga je življenje u Društvu i kada su se njegovi cijeloživotni pokušaji da dođe do trajne društvene reformacije u njegovoj državi izjalovili, proveo je zadnje dane života u oblaku razočaranja.

Nakon Konfucijeve smrti, njegova se moralna filozofija razvila u nekim određenim pravcima. Prvo ju je razvio Mencije, a onda je upila utjecaje kineskog obožavanja predaka i taoističke filozofije.

Daljnji razvoj: Mencije

Meng-tzu ili Mencije (371-289 pr. Kr.), Platonov i Aristotelov suvremenik, je bio čak i manje zainteresiran za religiju od svog učitelja. Nije ničim pokušao od Konfucijevih učenja napraviti religioznu poruku i još je više od Konfucija naglašavao urođenu ljudsku dobrotu. Njegova djela daju konfucijskoj etici špekulativniji (nejasniji) oblik. 'Čovjekova priroda je dobra kao što voda teče prema dolje.' Izvod iz ovoga je taj da kao što voda može teći uzbrdo jedino ako ju se prisili, tako čovjek čini zlo samo protiv svoje (dobre) prirode. Takva pretpostavka, koja je toliko u suprotnosti sa kršćanskom doktrinom o prvotnom grijehu, je imala neizmjeran učinak u cijepljenju kineske obrazovane klase protiv prihvaćanja kršćanskog učenja. Kada je Mencije pokušao podučiti vladare kako da mudro vladaju, samo su ga njegovi učenici slušali, te je on postao jednako razočaran kao i Konfucije.

Kasniji konfucijanizam.

1. **Njegov utjecaj na državu:** Kult Konfucija je nadživio sve suparničke filozofije i dobro uvježbani konfucijanisti su bili jedini ljudi koji su bili sposobni nositi se sa javnim poslovima. Ova klasa učenjaka je bila ta koja je konfucijanizam učinila državnim kultom. Nakon 631. god. posl. Kr. jedina kvalifikacija za obnašanje javne državne dužnosti je bila uspješno položen ispit iz konfucijskih klasika. Tako su Kinom do nedavno vladali učenjaci i džentlmeni, a ne profesionalni političari i vojnici. Oni su ti koji stoje iza snažnog konzervativizma i otpora prema napretku koji je bio tipičan za Kinu prije revolucije 1911. S padom carstva 1911. god., konfucijanizam je doživio veliki udarac. Stari ispitni sistem je bio ukinut i kult cara je prestao. Unatoč povremenim pokušajima da se ponovo uspostave konfucijske moralne vrijednosti, to se nije dogodilo i komunisti javno žigošu

konfucijanizam kao čisti feudalizam i time prepreku napretku. Čak su pokušali razbiti i izražajnu obiteljsku odanost koju je Konfucije utvrio u glavu i pritom imao mnogo uspjeha.

2. Kult predaka: Ovaj se kult u Kini i Japanu razvio kao nigdje drugdje. Korijene tomu možemo naći daleko u antici i Konfucije to zasigurno nije izmislio. Ali, shvaćajući važnost sinovske pobožnosti radi stabilnosti društva, on je ovo poštivanje prenio mrtvima isto kao i živima. Rekao je da djeca trebaju provesti tri godine u žalosti za preminulim roditeljima i ponovno je oživio razrađeni ritual 'štovanja mrtvih', koji je, bar do prispijeća komunizma, prakticirao svaki odani sin, često uz cijenu koju si nije mogao priuštiti, a koja ga je nekad ostavljala u dugu za cijeli život. Mencije je izjavio: 'Jedan od tri velika grijeha je biti bez potomstva, jer onda se nitko ne može skrbiti za duhove predaka.'

Brak je, stoga, bio dužnost, a divlji brakovi neizbježni kad god zakonska žena ne bi imala muškog potomka.

Nakon smrti, najvažnija stvar bi bila postavljanje pločice za preminulog u ormaru u gostinskoj sobi zajedno sa svim ostalim pločicama bliskih predaka. Takav je bio kućni oltar oko kojeg bi se odvijao obiteljski ritual paljenje mirisa, papirnati novac i prinošenje hrane precima. Svakog proljeća, kada bi bilo veliko obiteljsko okupljanje, kod grobova su prinošene žrtve, za vrijeme Proljetnog festivala. Ranije su se dvorane predaka gradile za upotrebu cijelog klana koji je nosio zajedničko ime. Ovdje bi se postavljale starije pločice, dok bi se kod kuće zamjenjivale sa pločicama nedavno preminulih. Dvorane su se koristile za sastanke vođa klana, redovna obiteljska okupljanja i gozbe, te za ceremonije posvećene preminulima koje su vođene sa puno poštovanja. Profesor K. S. Latourette kaže: 'Obredi za preminule sačinjavaju jedno od najistaknutijih obilježja kineske kulture.'

Dr. Lin Yu-tang je izjavio da je štovanje predaka jedina prava kineska religija, i da kao takva predstavlja najveću prepreku napretku kršćanstva. Kada stariji sin postane kršćanin, on više ne može biti uključen u štovanje predaka, te je prirodno da njegovi bezbožni roditelji kao što je u Maleziji danas – osjećaju da su se tradicija i duga linija obiteljskog štovanja razbili na komadiće i to od strane neke strane vjere posebno od kršćanstva. U Japanu, gdje se kult ne smatra idolopoklonskim, ponekad bi se napravio kompromis kako bi se kršćanima omogućilo da održe svoja tradicionalna štovanja obiteljskih predaka.

U 17.st. Matteo Ricci, jezuitski misionar i učenjak, želeći naći zajednički jezik s kineskom kulturom, pomno je proučavao konfucijske običaje i zaključio da nisu idolopoklonski, te da ih se kršćanin može savjesno pridržavati. Franjevci i Dominikanci nisu se složili i bio je to gorak sukob. Car Kang Hsi podržavao je Mattea Riccia, ali je papa stao na suparničku stranu. Kao posljedica toga, jezuitski i franjevački misionari bili su izbačeni iz Kine.

3. **Taoizam** – filozofija dualizma i komplementarnosti (dopunjavanja).

Važno stajalište kineske filozofije je vjerovanje da svemirom vladaju dvije suprotstavljene sile *yin* i *yang*. *Yin* predstavlja ženstvenost, materinstvo, zemlju, hladnoću, tamu, slabost i smrt; on je negativan i pasivan; on je sjever. *Yang* predstavlja muževnost, očinstvo, nebo, toplinu, svjetlo, snagu i život; on je pozitivan i aktivan; on je jug. *Yin* sila sažima, skuplja, dok *Yang* sila proširuje.

Porijekla ovog temeljnog dualističkog shvaćanja nisu sigurna i možda nisu ranija od 4. st. pr. Kr. Sistem su konačno razradili i konfucijanisti i taoisti, i oblik koji je dovršen za vrijeme Sung dinastije (960-1217 posl. Kr.) je bio neokonfucijanizam. To je bio pokušaj da se izraze fenomeni prirode. Pod taoistima je postao više od nagađajuće teorije o poretku svemira; postao je znanost koja se primjenjivala u geomantiji (*feng shui*) i u medicini, alkemiji, itd.

Simbol ovog sistema je *pa kua* (osam trigrama), što potječe iz dodataka iz *Knjige promjena* i pripisuje se Konfuciju, ali je moguće da je i novijeg datuma od toga. Trigrama su sastavljeni od kombinacija dugih crtica (*yang*) i dvije kratke crtice (*yin*). Nebo, na primjer, je potpuno muško sa tri dugačke crtice, dok je zemlja potpuno ženska sa šest kratkih crtica. Ostalih šest trigrama predstavlja vodu, vatru, vjetar, grmljavinu, paru i planine. Ovi su raspoređeni okolo središnjeg simbola dvije ‘ribe’ (*yin* i *yang*) što je bilo dodano za vrijeme Sung dinastije. Ribe dopunjavaju jedna drugu i predstavljaju *Tai chi* (prvobitnu tvar). Jedna verzija toga je slučajno uvrštena u korejsku zastavu.

Dok je Konfucije povijesna stvarnost, Laocije je mutna i možda i mitska ličnost o komu se ništa ne zna osim da je on navodni autor klasičnih taoističkih djela, Tao-te Ching ili Klasika principa puta i morala. Dok je konfucijanizam prilično prizeman, taoizam je apstraktna filozofija koja bi se

mogla svidjeti modernim bitnicima ili hipijima. Zastupala je nemiješanje u prirodne tokove i život oslobođen od svih sputavanja koja je postavio čovjek. Za taoista ništa nije učvršćeno niti miruje. Zbog toga ne postoje nepromjenjivi standardi i ustaljena pravila.

Izraz *Tao* po kojem je religija dobila ime je ista riječ koja se koristi da bi se prevela 'Riječ' u prvom poglavlju i 'Put' u četrnaestom poglavlju Ivanovog evanđelja. Taj naziv je od velike važnosti za kineski način razmišljanja. U prvom redu on označava put ili cestu i onda i 'put svemira'. To predstavlja prvi princip, koji je čak prethodan Bogu – 'univerzalna kozmička energija iza prirodnog poretka'. No, toliko je tajanstven da 'oni koji znaju ne odaju i oni koji odaju ne znaju'. Čovjek prati zakone zemlje, zemlja prati zakone neba, nebo prati zakone Tao-a i Tao prati zakone spontanosti (prirodnosti). Tako prvobitna vladavina Tao-a predstavlja idealno stanje nedirnuto savršenstva kada je čovjek djelovao spontano u skladu sa zakonima Tao-a i nije se znalo za dobro i zlo. Znači, taoist teži povratku u ovaj sretni raj putem Prilagođavanja Vrlini (*Te*) samopravnine, tražeći, kao voda, najniže mjesto i putem vraćanja apsolutno jednostavnom životu prirode.

Taoistička poezija izražava ovo mistično zajedništvo s neiskvarenom prirodom. Njena tihost i pasivnost su utjecali na umove mnogih Kineza i ona se naziva 'jednim od najboljih sastojaka kineske kulture'.

Čuang-Tzu (r. 330. pr. Kr.), Laocijev učenik, bio je Mencijev suvremenik i jedan od najbriljantnijih pisaca antike. On je također naglašavao beskorisnost pukog osjetilnog znanja, suštinsko jedinstvo svega stvorenog i govorio je o 'poništavajućem jedinstvu tao-a'. Čovjek se može vratiti svojoj primitivnoj nevinosti samo ako odbaci svu hvalisavu mudrost i umjetan način življenja. U ovome je Taoizam srodniji misaonom budizmu nego konfucijanizmu. Chuang-Tzu je ponekad citirao Tao-Te Čing, ali je njegova verzija taoizma na neke načine originalna. Taoizam se s vremenom iskvario u odnosu na svoju ranu jednostavnost i to uvođenjem magijske strane filozofije. Sljedbenici su krenuli u potragu za eliksirom besmrtnosti i upustili se u spiritizam. Tako je taoizam degenerirao u ono što je i danas – mnogoboški sistem spiritizma, demonizma i praznovjerja.

Falun-gong je mješavina taoizma, budizma i qigonga – tj. umne i tjelesne vježbe koje se fokusiraju na pritičanje vitalnih energija (qi ili tči). Ovaj pokret je utemeljio Li Hongzhi 1992 g. a bavi se prakticiranjem *zhen-shan-ren*, tj. istinitosti, dobrohotnosti i uzdržavanja.

ZOROASTRIZAM

Zoroaster ili Zaratustra je bio obnovitelj mazdaizma (zervanizma) u Perziji. To je bila dualistička religija: svijet predstavlja scenu na kojoj se bore načelo Zla (Ahriman ili Angra-Mainyul) i načelo Dobra (Ormuzd ili Ahura-Mazda), ali će na kraju Dobro pobijediti. Kada se to bude dogodilo, dogoditi će se i konačni sud. To će podrazumijevati uskrsnuće mrtvih i zatočenje zlih u područja gdje će biti mučeni.

Sveta knjiga mazdaizma je Avesta. Ona, kao i Vede, sadrži pjesme, molitve i uputstva za rituale. Ova je knjiga postala temeljem kulta kojim je upravljao Magi (od čega potječe naša riječ "magija"). Glavni dio štovanja je bio smješten oko vatrenog oltara. U stvari, izgleda da su bili opsjednuti vatrom, a u kasnijem razdoblju ovo je bila srednjovjekovna misao.

Zoroastrizam je potakao nastanak mitraizma i manihejizma, ali je iznenada prestao postojati za vrijeme muslimanske najezde. Ipak, oko 100 000 članova kulta uspjelo je pobjeći u zemlju koju danas poznajemo pod nazivom Pakistana i Indije, gdje i sada postoje pod imenom Parsee (što znači: perzijski) zajednica. Zaratustrina se obnova sastojala od odbacivanja bogova poznate religije i promicanja štovanja jednog boga, Duha Dobra, Ahure-Mazde. On je pokušao nacionalno poganstvo pretvoriti u univerzalnu religiju. Prema tradiciji, Zoroaster je bio sin trgovca devama i odrastao je u vrijeme kada su njegovi Perzijanci obožavali mnoge bogove. Za svoje mladosti pokazao je duboko zanimanje za religiju, a kad mu je bilo trideset godina tvrdio je da je imao odlučujuće otkrivenje: nalazio je se na obali rijeke Daitye kada mu se ukazao veliki lik. Ovaj ga je "anđeo" odveo u prisustvo Ahure-Mazde koji ga je onda uputio u pravu religiju. Prvih deset godina, pokret je imao malo sljedbenika, ali je do točke preokreta došlo kada je uspio obratiti lokalnog kneza zvanog Vishtaspa, koji mu je potom pomagao u propagiranju nove vjere. Otada se zoroastrizam brzo proširio i bio je uzrokom dvaju "vjerskih ratova", a u drugom od njih Zoroaster je i poginuo. Kasnije je postao objektom obožavanja i bio je štovan zajedno sa Ahurom-Mazdom.

Pošto zoroastrizam sadrži elemente koji su srodni judaizmu i kršćanstvu, neki su smatrali da se u njemu nalazi polazna točka za te religije. Ovo je,

međutim, nemoguće i to iz dva razloga:

Zoroaster je vjerojatno djelovao oko 600.god.pr.Kr. (mada neki znanstvenici daju mnogo raniji datum – oko 1500.g.pr.Kr.) što je otprilike isto razdoblje kada su Židovi bili izgnani u Babiloniju, koja je kasnije postala dijelom Perzijskog carstva. To bi značilo da je on svoje ideje o uskrснуću dobrih i zlih preuzeo od Židova.

Neki dijelovi njegove religije su prilično nespojivi sa biblijskom objavom: dualizam, spasenje dobrim djelima.

Uzimanje opijata (*haoma*), koje ih je onda dovodilo u halucinogena stanja, je središnji ritual u zoroastrijanskom štovanju.

U 3. st. po Krista pod novom dinastijom Sasanida, dominacija svećenstva dovela je do novog tumačenja vjere, Zurvana, za koji se tvrdilo da je ortodoksan, a u njemu negirala tradicionalna učenja o slobodi čovjeka i postavljalo pitanje postoji li osnova dobrot svijeta. To je dovela do nastanka osobe koji se zove Mani i njegova pokreta, manihejizma, vrste gnosticizma.

Sljedbenici Zaratustre vjerska su manjina u Iranu. Već stoljećima suočeni su s represijom. U Iranu trenutno živi oko 40 tisuća zoroasterijanaca. No veliki ih broj svake godine napušta Iran i odlazi u SAD i Kanadu kako bi se mogli školovati.

ISLAM

Islam broji danas nekih 900 milijuna sljedbenika u cijelom svijetu (tj. 17% stanovništva svijeta, dok je 33% kršćansko), ali s koncentracijom u bivšem arapskom carstvu. Zemlje koje je od tada islam izgubio, sada su na popisu onih koje se trebaju ponovno zadobiti (ponajprije Izrael). Islam ima misionarsku revnost: preko 1000 misionara svake godine napuštaju Egipat da bi poislamili afrički kontinent. No na popisu su i udaljena mjesta, kao što je Engleska.

Zadnjih godina se opaža porast islamskog fundamentalizma, uglavnom kao reakcija protiv zapadnjačkog utjecaja. Postao je snažna ideologija i, s padom komunizma, najozbiljniji izazov kršćanskom Zapadu. Kao što su mnogi komunisti bili na visokim položajima zato što su bili željni moći, žalosna je činjenica da mnogi smatraju islamski fundamentalizam načinom dolaska do političke moći i njenog očuvanja. Kao što se za vrijeme komunizma, svijet dijelio u dva područja: gdje vlada mir (komunizam) i gdje vlada rat (kapitalizam, tj. klasna borba), tako se i u islamu svijet dijeli na područje koje je već islamsko (*dar al islam*) i područje koje je preostalo islamu za osvajanje (*dar al harb*).

Prema tome, to je politički izazov. Islamski fundamentalisti (puristi) žele nametnuti zakon šaria na sve islamske zemlje i obnoviti kalifat (tj. islamsko carstvo), a to uzrokuje trenje unutar islama.

Ali da li je to religiozni izazov? Da, svakako. To je suparnička religija kršćanstvu (doista ozbiljna konkurencija što se tiče Afrike). Neki su otišli daleko u tvrdnjama da je islam zadnje i najveće židovsko-kršćansko krivovjere. Ako se s time složimo, možemo vidjeti da je islam vješt konkurent, jer sadrži elemente iz obje religije – judaizma i kršćanstva. Krivovjere je naročito opasno, jer sadrži mnoge ideje matičnog tijela. Da bi cijenili religiozni izazov islama, trebamo pogledati njegovo podrijetlo, a naročito osnivača i njegove tvrdnje.

MUHAMED: Rođen je 570. a umro 632. godine. Nije bio učenjak niti filozof (bio je čak nepismen), ali uglavnom je bio vizionar. Rođen je u Meki u plemenu Korejši, ali je vrlo mlad ostao siročić te ga je odgojio stric, Abu Taliba. U ranim godinama postao je sluga vlasnice karavana. Vlasnica

Khadija kasnije postaje njegovom ženom, u 40-toj, dok je njemu bilo 25 godina. Ona je imala vrlo veliki utjecaj na njega. Međutim, tek u srednjim godinama počeo je razmišljati o religiji. U karavanskom poslovanju imao je priliku putovati i vidjeti dosta svijeta. Naročito je imao izvrsnu priliku upoznati religije iz prve ruke. Kršćanska crkva u bizantskom carstvu je, na žalost, bila vrlo iskvarena. Također se susretao mnogo sa židovskim učenjem.

Kršćanstvo se širilo južno, na inicijativu egipatske monofizitske crkve, koje se proširila uz rijeku Nil do Etiopije. Južni Jemen (Saba ili Šeba) je preplavljen Etiopljanima 350. i držan pod okupacijom sve do 375. godine. Za to vrijeme cijelo je područje bilo efikasno kršćanizirano. Kada je 523. židovski kralj (Du Nuvas) počeo progoniti kršćane, Etiopija je ponovo preplavila to područje i ovoga je puta okupacija trajala sve do 628., kada je južni Jemen osvojen od Muhameda. Sirijski monofiziti su se proširili južno i istočno u Arabiji, gdje se Muhamed kasnije susreo s njima kada se islam pojavio 622. godine.

Religija je u Arabiju u 7. stoljeću bila politeistička. Na čelu panteona je bio Allah, bog Mjeseca, koji je imao tri kćeri: Allat (svod), Manat (sudbina) i Uzzah (jutarnja zvijezda). Poganski arapi su štovali ovog boga Mjeseca time da su se molili prema Meki više puta dnevno, hodočastili do Meke, bježali okolo hrama boga mjeseca zvanog Ka'aba, poljubili crni kamen, ubili životinju kao žrtvu posvećenu bogu mjeseca, bacili kameni na đavla, postili u mjesecu koji počinje i završava pojavom polumjeseca, davali su milostinju sirotinji itd.

Iako je Muhamed odbacio politeizam, njegovo rješenje problema je bilo promoviranje boga mjeseca do statusa jedinog boga. Podrijetlo islama se vid jasno u simbolu ove religije (polumjesec). Stoga je islam u biti štovanje boga mjeseca, čiji je kult prevladao u starozavjetnom razdoblju u Bliskom Istoku.

Muhamed je sve promatrao u svjetlu monoteističkog judaizma. Možda je u tom trenutku zbilja tražio istinu. Ali nakon njegovog kritičnog iskustva pokušao je s presvjedočenjem, a kasnije i silom.

Što je bio ishod religiozne krize, i kakva je bila narav njegovog 'obraćenja'? Najvjerojatnije je to bilo ishod meditacije na planini Hira (izvan Meke).

Pripadao je grupi agnostika, tzv. *hanife* (tragači za istinom) koji su prakticirali meditaciju. Vidio je u snu kako mu neki lik donosi komad svilenog brokata sa riječima na njemu. Rečeno mu je da recitira riječi anđela Džibrila (Gabrijela), i na kraju je popustio. Njegovo propovijedanje se sastojalo od čvrstog izražavanja, od kojih se svaka misao, kada se zapisala, nazvala sura (poglavlje).

Kada je imao vizije imao je grčeve, pjenilo mu se iz usta i budio se sa strašnom glavoboljom. Njegova žena, koja je bila nominalna kršćanka, mislila je da je anđeo Gabrijel govorio s njim. Na najmanje 11 mjesta Kuran pokušava obraniti Muhameda od osuda da je bio opsjednut demonima, što dokazuje da su barem neki suvremenici naslućivali najgore. Apostol Ivan nam nalaže da ispitujemo duhove da li su od Boga. To nije proizvoljno, jer se tvrdnje moraju slagati ne samo s NZ, već i s onim što kaže SZ.

Iako je pridobio obraćenike iz svoje vlastite obitelji i time bio ohrabren, uskoro se suočio s opozicijom. Otvoreno je nijekao arapski politeizam. Vlastito ga je pleme pokušalo ušutkati, jer je upravljalo velikim crnim kamenom Ka'abom. Pobjegao je u Etiopiju, koja je bila nominalno kršćanska. On čak nije znao ni pisati, ali je čuo priču o Isusu. Konačno mu je bilo dozvoljen povratak u Meku pod uvjetom da govori samo strancima. Njegovi sljedbenici su našli utočište u Jatribu i u Medini. Zatim dolazi njegov bijeg iz Meke u Medini 622. godine. Taj se bijeg zove *hagira* (ili *hidžra*), i svi muslimanski datumi uzimaju svoju polazni točku od tada. Većina je stanovnika prihvatila Muhameda kao poslanika i složila se da s doseljenicima iz Meke osnuje jednu zajednicu ili savez. Možda su bili spremniji prihvatiti Muhameda zato što su čuli od mjesnih židovskih obitelji da se očekuje Mesija. Muhamed je stavio Medinu pod svoju upravu i postao moćan vladar. Sagradio je džamiju sa životnim prostorom za svoju obitelj. Odobrio je izbjeglicama iz Meke da pljačkaju karavane za preživljavanje. Vodio je niz bitke koje su učvrstili njegovu vlast.

Napad na mekansku karavanu je bio izvršen u svetom mjesecu, kada je rat bio zabranjen u Arabiji. Time započinje pojam jihada ('sveti rat'), bez sumnje izvorno začet da bi javno opravdao njegove nelegalne postupke. Dobiva se dojam da su i mnoge njegove 'nadahnute' izjave izmišljene upravo da bi opravdale takvo ponašanje.

Njegov prvi pohod bio je protiv 1000 stanovnika Meke, koje je poslao u

Basr, kada je izabrao pogodno tlo na kojem bi vodio bitku. Židovi su bili uključeni u to. Sve do tada favorizirao je Židove, ali tada je pokazao svoje nezadovoljstvo njima. Mečani su poduzeli odmazdu, napali Medinu i porazili Muhameda i družinu. Onda su se povukli, nakon što su zadovoljili čast. Muhamed je bio ranjen, ali se zavjetovao na osvetu i kasnije napao s brojnom vojskom. Stanovnici Meke su poraženi. Ubrzo nakon bitke napao je Židove. Iako su se predali oko 800 njih je masakrirano. Preuzeo je Meku, središte religioznog štovanja, gdje je ukinuo svako idolopoklonstvo osim crnog kamena. Nastavio je politički dominirati Arapskim poluotokom, i uspostavio je religiozni monopol.

Umro je 632. godine, ali nije postavio nasljednika. Pod Umarom (jedan od njegovih obraćenika) Abu Bakr je bio određen za nasljednika. Od 632-634. islam se proširio do S. Afrike i Pakistana. Pod Utmanom (644-656) se proširio do plodnog polumjeseca. Svi su djelovali pod mačem i polumjesecom. Muhamedovi nasljednici su se nazvali kalifi (politički) ili imami (religiozni). Nakon Utman-a, Ali i Aješa (njegova žena) došli su na vlast. Ali nakon Alijeva ubojstva, islam se počeo cijepati na sekte.

EKONOMSKA I POLITIČNA POZADINA: U Meki, gdje je Muhamed odrastao, trgovci su se prilagođavali novim uvjetima koje je donijela perzijska okupacija Jemena. Arapski poluotok je bio scena sukobljenih interesa između bizantskog i perzijskog carstva, pod dinastijom Sasanida. Gotovo od 4. st. Perzijanci su imali utjecaj na Jemen. Oko 570. poslali su pomorsku silu da okupira područje i postepeno pokuša razviti trgovinu od Jemena, kopnenim putem preko Iraka, koji je prolazio kroz Meku. U ovom gradu trgovina se širila, a moć i ugled trgovaca je rastao. Trgovina je porasla do te mjere da je Meka postala središte velikih društvenih promjena: pastirsko-nomadsko zajednica se transformirala u trgovinsku. To je prouzrokovalo poremećaj u svakom obliku života, uključujući i religiju. U Meki je plemenska solidarnost zamijenjena individualizmom. Veletrgovci su stavljali poslovne interese iznad svega, uključujući vjernost klanu i religiji. Raspad plemena ili klana vodio je tlačenju slabijih članova društva, kao što su siročad i udovice. S ovim raspadom plemstva ili srodstvene grupe, raspalo se i javno mišljenje koje je pomagalo primjeni nomadskih moralnih kodeksa, a s raspadom morala i propuštenog javnog mišljenja bilo je povezano propadanje religioznog života Mečana. Ljudi su prestali misliti o časti i samo su razmišljali kako proširiti bogatstvo i snagu. Kuran u biti djeluje kao ispravljač svega toga, da bi doveo ljude natrag nomadskom

idealu. Muhamed je bio potreban ujedinjujući faktor koji je bio religiozne, gospodarske i političke naravi.

Kuran pokušava ispraviti ove zloupotrebe na sljedeći način:

- a) Poziva ljude da priznaju snagu i dobrotu boga, i tako su zanijekali svemoć bogatih. Čovjekov život je značajan samo ako je ispravan (a ne trgovački uspješan). Najviši cilj u životu nije živjeti časno ili povećati nekome bogatstvo bez obzira na kasniji život, već živjeti ispravno, tako da bi postigli radost raja.
- b) To vodi nekim praktičkim zaključcima: ljudi trebaju biti velikodušni, naročito prema siročadi i siromašnima.
- c) Poziv na život pun vrlina dobiva snažne sankcije u doktrini o sudnjem danu, kada će Bog nagraditi ili kazniti ljude prema njihovim djelima. Prema tome, Muhamedov naglasak na sudnji dan: to je sredstvo zaustavljanja.
- d) U temeljnim stvarima: zabrana ubojstva, krađe ili preljuba; postupalo se tradicionalno, a posebno za krvnu osvetu.

A što se tiče ostalog, rečeno je da je Kuran odsjaj sukoba ideja između Muhameda i njegovih protivnika do kraja njegova života u Meki. Njegov sukob s Židovima i nearapsko-govornim protivnicima su karakteristični slučajevi. Izgleda da je Muhamed imao duboka uvjerenja da su Arapi, poput Židova i kršćana, trebali glasnika i knjigu, i tako je čeznuo da bude počašćen otkrivenjem koje bi ga učinilo njihovim prorokom. Muhamed je htio započeti panarapsku religiju koja bi pojednostavila njihovo prethodno poganstvo i ujedinila ih. Da bi ova religija širila jedinstvo, mora biti monoteistička. Prema tome, on je posudio ideje od dviju monoteističkih religija s kojima je imao kontakt: kršćanstva i judaizma.

U islamu je prepoznato nekoliko najvećih proroka: Adam (Adem), Abraham (Ibrahim), Mojsije (Musa), Isus (Isa – vjerojatno iskrivljena forma Ezre!) i Muhamed. Ali Muhamed tvrdi za sebe da je zamijenio sve prethodne!

Širenje islama bilo je omogućeno sljedećim faktorima:

- 1. Muhamedovom spremnošću da spoji elemente starog poganstva, kršćanstva i judaizma. On je tvrdio da je ponovno otkrio 'prvotnu' religiju Abrahama, koju su judaizam i kršćanstvo pokvarili.
- 2. Bizantinci i Perzijanci su bili vrlo oslabljeni međusobnim ratovima.
- 3. Mnogi šizmatičari, poput monofizitske crkve, koji su imali poteškoće pod Bizantom, izrazili su dobrodošlicu muslimanima kao osloboditeljima. To se

može reći i za mnoge Arape na arapskom poluotoku, koji su prešli na Islam; da je to posljedica kršćanske hereze.

ISLAMSKA VJERA: Šest stupova ortodoksnog islama su: 1) ispovijedanje vjere (*kalima*), 2) Molitve u 8 poza (*namaz*), 3) Post, uključujući ramazan, 4) dijeljenje milostinje (*zaka*), 5) hodočašća (*umra* – obične, i *hadž* – posebne, u Meku), 6) sveti rat (*džihad*) – militantna obrana islama.

Budući da džihad se smatra brzim putem do neba, ova praksa se popularizirala među fundamentalista kao vahabiti ovih dana.

Svakako, većina muslimana ne prakticiraju svih šest stupova i često su više zainteresirani za religiozne djelatnosti, što poprijeko gledaju vođe džamija. Štovanje svetih ljudi, posjećivanje svetišta, odnosno grobovi svetih, korištenje čarolije i konsultacije medija i horoskopa, su uobičajeni putovi u kojima muslimani u biti prakticiraju svoju vjeru.

ISLAMSKA PISMA:

Kuran je sveta knjiga muslimana, nastala prikupljanjem Muhamedovih izreka; dijeli se na 114 sura (poglavlja) i različite retke (*ajat*). Muslimani tvrde da postoji samo jedna verzija Kurana, koja nikad nije bila promijenjena. Svakako, jasno je da je Kuran sastavljen poslije Muhamedove smrti. Devetnaest godina nakon njegove smrti, treći kalif, Utman, proglasio je svoju verziju službenom i mjerodavnom, zahtijevajući uništenje svih drugih izdanja. To se dogodilo zbog prepirke između različitih grupa muslimana glede ispravnog teksta Kurana: svaka grupa je imala različitu verziju. Kasnije je Utman spalio bez problema originalni primjerak koji je pripadao jednoj od Muhamedovih pratilja.

Najstariji rukopis koji se uvažava datiran je oko 150 g. nakon smrti Muhameda. Ovi rukopisi se zovu samarkandski kodeks, koji se nalazi u Taškentu. Drugi kodeks se nalazi u topkapijskom muzeju u Istanbulu. Ovo je potvrđeno ispitivanjem pisma koje se koristilo u rukopisima.

Sure Kurana su napisane u obliku stihova, što je bez sumnje zahtijevalo vrijeme, razmišljanje i trud. Kako to da su ljudi vjerovali da je Kuran došao gotov, od strane anđeoskog posjetitelja? Teško je vjerovati da je sav materijal došao kao posljedica izravne objave.

Hadis: (arap. *hadit* = predaje) predajom su sačuvani (od 8. st. zapisivani)

podaci o životu i izrekama Muhameda i njegovih drugova. Hadis daje povijesni kontekst izreka Muhameda.

Sunna – islamske zakonodavstvo, bazirano na Muhamedove izreke i djela, ali ne napisano od njega. Šijiti ne prihvaćaju ovu knjigu.

Ijima: opće mišljenje imama.

Qiyas: analogija (znanstvenici trebaju otkriti analogijom ono što bi rekao Muhamed).

Optužba iskrivljenja: Muslimani tvrde da je Biblija iskrivljena verzija Kurana. Muhamedova optužba da su Židovi i kršćani neovlašteno promijenili Pismo proizlazi od odbijanja Pisma. Ova optužba se ne nalazi u Kuranu, već samo u jednom hadisu. Njegova verzija biblijskih saopćenja (za koju je tvrdio da je primio božanstveno otkrivenje) toliko se razlikuje od Pisma da su ga Židovi otvoreno ismijavali. Na to bi on uzvraćao izrekama da su Židovi bili ti koji su iskrivili Pismo.

Doktrina ukinuća: prema ovoj doktrini, Bog je dao kasnije sure (poglavlja) u Kuranu koje bi zamijenile prethodne. Postoje preko 200 poglavlja u Kuranu koja ukidaju prethodna. Bogati mećanski trgovci nagodili su se s Muhamedom da će mu se prestati suprotstavljati ako prizna neke drugorazredne bogove čijim svetištima su oni upravljali (Aluzat, Manat i Lat). Isprva je to i učinio, ali je kasnije obezvrijedio te retke s isprikom da ga je Sotona potaknuo na to. Ove sure (An-Naim 53) su još uvijek dio Kurana.

Neki od Muhamedovih osobnih problema su nekad bili rješavani putem božanskog otkrivenja najprikladnije vrste. Dano mu je pravo, drugačije od drugih vjernika, da ima više od četiri žene, i oslobođen je od uobičajenih obveza da podijeli jednako vrijeme među njima. Izbjegavao je kritiku kada se protivio arapskim običajima. Oženio je razvedenu ženu svojeg usvojenog sina.

Muhamed je znanje biblijskih pojmova općenito (za razliku od detalja nekih priča) naslijedio od intelektualne sredine Meke, a ne čitanjem ili razgovorom s pojedincima. Osim toga, jedna od njegovih žena bila je Židovka, a druga kršćanka iz Etiopije. Ako većina arapskih kršćanina u području u kome se kretao Muhamed nije posjedovala Pismo, nije čudo da je on reproducirao iskrivljene izvještaje!

Čitanje Kurana također otkriva očite krivovjerne utjecaje:

- 1) Biblijske priče u Kuranu toliko su iskrivljene, i nedostaju im autentični detalji, da se mora zaključiti da ih je Muhamed čuo od kršćanskih ili židovskih otpadnika, kojima Pismo nije bilo izravno dostupno.
- 2) Stroga upotreba zamjenice 'mi' za božanstvo, i stalno spominjanje tajnih događaja i tumačenja tajni, veoma je slično načinu na koji su napisana gnostička djela. Čovjek dobiva dojam da Muhamed prihvaća gnostičko stajalište da bi uvjerio svoje suvremenike.
- 3) Spominjanje Isusovog propovijedanja, kad je bio još u kolijevci, i govorjenje o tome kako je udahnuo duh u glinenu pticu kako bi je učinio živom, ukazuje na površno poznavanje (vjerojatno putem krivovjerja) apokrifnih evanđelja (Tominog evanđelja).
- 4) Nepriznavanje Isusove smrti na križu bit je doketizma (hereze koja je potekla iz gnosticizma u prvom i drugom stoljeću), a protiv kojeg je Ivan napisao svoju prvu poslanicu.
- 5) Kršćane optužuje da djinn (demone) smatraju ravnima Alahu iako ih je on stvorio. Ovo kao da miriše na Origenov novoplatonizam: prapostojanje duša, od kojih je jedna postala Riječ.

Što se židovskih utjecaja tiče, Muhamedu je kao izvor služilo otpadničko židovstvo. Veliki dio njegova učenja iz talmudskih je izvora. Muhamed je tvrdio da Židovi Ezru smatraju Alahovim sinom.

Ima dovoljno dokaza koji upućuju na to da je Muhamed uveo mnoge običaje u islam kako bi se suprotstavio kršćanskim i židovskim običajima.

a) Sama riječ 'Kuran' znači "ono što se deklamira" (tj. javno čitanje) Ova riječ, po svemu sudeći, dolazi od sirijske riječi *qeryana*, koja se odnosi na javno čitanje iz Pisma, koje su kršćani čitali ili deklamirali prilikom javnog bogoslužjenja. Stoga zapovijed da se deklamira kao da upućuje na to da se javno bogoslužjenje mora vršiti po uzoru na kršćane koji govore sirijski, i da se umjesto javnog čitanja iz Biblije mora deklamirati objava dana Muhamedu.

b) Dan kada se ide u džamiju je petak, a ne subota ili nedjelja.

Islam stoga, u izvjesnom smislu, pripada židovsko-kršćanskoj tradiciji jer je nastao u sredini koja je bila prožeta biblijskim mislima.

Dodatni utjecaj koji je stvorio islam jest pokušaj da se nađe rješenje za loše društvene prilike u Meki, a ne toliko želja za osobnom pobožnošću. Drugim riječima, islam je arapska verzija monoteizma, podešenog novom arapskom društvenom stanju.

SEKTE ISLAMA

Kad je Ali, jedini muški nasljednik Muhameda, postao kalifom, došlo je do rascijepa između onih koji su favorizirali nasljednički slijed ili šia (**šijiti**) i onih koji su bili pristaše tradicije ili sunna (**suniti**) kao mjerodavne. Ovaj rascjep traje do danas u dva teološko natjecateljska sustava. Šijiti su odbacili opće mišljenje vjernika i zamijenili ga doktrinom o postojanju bezgrešnog imama u svakom vijeku, kome sam bog povjerava vodstvo njegovih slugu. Oni uče da odani moraju vjerovati u sve što imami kažu, a posebno imam njihova vremena (kao papa danas). Gledište koje ide u krajnost tvrdi da su imami manjeviše utjelovljenje Muhameda. Prava razlika između sunna i šia je da su sunni zasnovani crkveno na općem mišljenju vjernika, dok je šia autoritativna crkva. Šijiti se mogu promatrati kao perzijska reakcija na bahatost arapa, koji su bili, po njihovom mišljenju, izdajnici islama. Šijiti se ubrzo raspala u veće sekte.

Većina muslimana su suniti i temelje svoje vjerovanje na Kuranu, učenju prvih četiri kalifa i zbirci tradicije (*hadit*). Danas ima oko 682 milijuna sunita, a samo 126 milijuna šijita. Varijanta šijiskog pojma dinastije nepogrešivih imama je ideja osobe koji se zove Mahdi: jedan od imama koji mora vratiti nadnaravno kao vrsta Mesije. Iranski vođa Ahmadinejad vjeruje da priprema put pojavljivanja Mahdi, lika spasitelja u šijitskom islamskom učenju koji će se ponovno pojaviti na kraju ovog doba, u vrijeme velikih nemira na zemlji i nametnuti Islam na cijeli svijet. Porazavanje Izraela bi bila ključna priprema za taj događaj. Hezbollah je militantno krilo šijita u Libanonu i prvenstveno je formirao da bi pružilo otpor Izraelskoj okupaciji. Također mašta o preobrazbi libanonske multi-vjerske države, u jednu iransko-islamsku državu, mada je ova ideja kasnije odbačena u korist jedne više uključujuće varijante koja je opstala do današnjega dana. Međutim to je vjerojatno još uvijek njihov naum. Glasnogovornik njihove stranke također poziva na uništenje Izraelske države. Smatra cijelu Palestinu okupiranom muslimanskom zemljom i tvrde da Izrael nema pravo postojanja.

Druge sekte su nastajale zbog problema nasljedstva, i zbog mjera po kojima treba štovati Alijeve roditelje ili imama, a ima i sekti koje naglašavaju povratak do izvora. Među njima treba spomenuti **vahabite** koji prihvaćaju jedino autoritet Kurana i Sune. Ovaj puritanski pokret ima velik utjecaj u Saudijskoj Arabiji. Sljedbenici zastupaju ideju vraćanja islama prohibitnom obliku i teokratskom régimeu u kojem Osama bin Laden nalazi svoje duhovne smjernice. Oni su najradikalniji i najopasniji među muslimanima, jer

svakoga tko ne misli kao oni smatraju neprijateljem islama i pokušavaju ga probratiti na svoju vjeru, a ako ne uspiju, uzimaju si pravo i da ga ubiju. Vahabiti imaju svoju verziju Kurana, kojoj su dodali (u samom tekstu) svoju anti-židovsku i anti-kršćansku interpretaciju.

Važan aspekt islama je **misticizam**. Njega predstavlja pokret **sufi**, koji tvrdi da je spasenje moguće mističkim jedinstvom s Bogom, i da su Kuran i dobra djela bez korist u tom pogledu. Sufiti su bili nemilitantna varijanta kharijita koji su bili anti-sunni. Izraz Sufi znači ‘vuna’, zbog toga što su prvi članovi pokreta nosili ogrtača od vune, kako bi imitirali proroka, a posebno Isusa, Marijina sina (*Tsa ibn mariam*): živjeli su u gorskim komunama pod vodstvom religijskih vođa (*šajk* ili *pir*) u Anatoliji. Pokret pokazuje utjecaj kršćanskih pustinjских mističara, novoplatonizma i hinduizma. Al Gazali je bio najpoznatiji vođa pokreta.

Ovoj grupi pripadaju derviši koji pokušavaju dostići viši nivo svijesti (tj. trans, ekstazu) vrtnjom u krug. Drugi traže jedinstvo s Bogom, drogama ili meditacijom. Oni su, prije svega, panteisti pod utjecajem gnosticizma. Ovo je reakcija protiv transcendentnosti ortodoksnog islama. Poznat učenik pokreta, Hallaj, je bio razapet zbog svojih asketskih praksa; vršio je *hullul* (stalna prisutnost boga u vjerniku), pa je logičan zaključak njegova izjava: ‘Slava meni!’, jer je tvrdio da je dostignuo ujedinjenje s božanstvom! Sufizam je posebno proširen u Bosni, Albaniji (bektašizam) i među kurda.

KARAKTERISTIKE ISLAMA:

a) Bog nije stvarna osoba: njega sa poima na različite načine (npr. pravednost i svetost) umnoženi beskrajnošću. To je posljedica nijekanja trojstva, pojam u kojem se nalazi izvor osobnosti, jer pojam osobnosti ovisi od odnosa između osoba. Islam nema pojam osobnog odnosa s Bogom. Molitva je samo recitiranje božanskih atributa, a ne razgovor s Bogom.

b) Grieh je podcijenjen. Odabran je srednji put. ‘Trudi se i čini što je u tvojoj moći, ali nemoj se razočarati ako ne uspiješ, jer Allah je milosrdan’. No, nije nam rečeno na osnovu čega Allah može biti milostiv, jer on mora biti dosljedan svom pravednom karakteru. Islam je religija stvorena za ljudske, a ne božanske potrebe.

c) Nedostaje pomirenje. Kako se može grešni čovjek približiti svetom Bogu?

d) Doktrina zasluga igra važnu ulogu u spasenju. Biblija isključuje ovu doktrinu.

e) Islam stavlja naglasak na fatalizam i podcjenjuje ulogu slobodne čo-

vjekove volje (tj. njegove osobnosti) i činjenicu da je čovjek odgovorna jedinka).

KRŠĆANSKA PROCIJENA ISLAMA

1. To je pokušaj osnivanja nove arapske varijante kršćanstva ali s dvije bitne razlike:

a) Muhamed je u središtu: prema tome Krist mora biti uklonjen. Nije uzalud da on sebe naziva prorokom (mesijanski naslov). Moramo se upitati tko je istinski Mesija: Isus ili Muhamed, jer je vrlo jasno da nema mjesta za obojicu. Nije prikladno reći da je Isus Spasitelj kršćana, a Muhamed je spasitelj Arapa. Zahtjevi pravog Mesije su univerzalni i isključivi.

- Muhamed nije imao božanstvene potvrde da je prorok jer nije mogao činiti čuda (prema Kuranu). Ima aluzije do toga, ali samo u hajatama (hadit), napisane nekoliko stoljeća poslije Muhameda).

- On nije dao proročanstva o budućnosti.

- Nije bio prorican niti u SZ niti u NZ.

Nasuprot njemu stoji Isus:

- Ozdravljao je bolesne, podizao mrtve, utišao buru, čudesno nahranio 5.000 ljudi, oživio je nakon što su ga razapeli na križu.

Proricao je uništenje hrama u Izraelu otprilike 40 godina prije nego što se dogodilo.

- ispunio je proročanstva o Mesiji iz SZ.

b) Sunni-islam je u biti arapski, i prema tome je povezan s interesima Arapa, dok je šia-islam povezan s interesima perzijanaca.

2. Islam je u biti religija imitiranja, koja pokušava zamijeniti kršćanstvo i židovstvo, ali nikada ne uspijeva.. Postoje razlozi za ovakvu tvrdnju:

a) Kada ga uspoređujemo sa židovstvom, ono se ne može suprotstaviti božanskom odabiru židovskog naroda, niti unikatnosti Pisma. Kada stavimo islam nasuprot židovsko-kršćanskom otkrivenju, može se vidjeti samo odugovlačenje borbe između Izaka i Išmaela, Jakova i Ezava: jedan je bio izabran, a drug nije, i štogod oni učinili, oni to ne mogu promijeniti.

b) Kada ga usporedimo s kršćanstvom, nedostaju dvije važne stvari:

i. Križ – kao žrtva pomirenja za grijeha cijeloga svijeta, što je samo moguće ako božanska osoba nudi tu žrtvu, i ako je druga osoba Trojstva.

ii. Duh Sveti – koji čini ljude novim, budući je on Božji Duh.

3. Islam je religija koju je izmislio čovjek. On miješa put spasenja sa si-

stemom ljudskih zasluga, što je suprotno milosti. Ako je Alah potpuno pravedan, kako on može biti milosrdan i ujedno ostati vjeran svome liku? U islamu nema osnove za milost, ali ona postoji u kršćanstvu: to je križ.

4. Islam se osjeća ugroženim od strane Izraela. Prema Kuranu, Izrael kao narod ne postoji, a Židovi su prezreni ljudi. S druge strane, Biblija obećava obnovljen i stvaran Izrael. Vraćanje izraelskog naroda u svoju zemlju je dokaz da je Biblija istinita dok učenje Kurana nije. Osim toga, Izrael se nalazi u srcu bivšeg arapskog carstva.

Činjenica da na mjesto hrama stoje dvije džamije, dokazuje (prema muslimanima) da je islam u pravu i da je upravo islam nasljednik judaizma. Ako potres sruši ove dvije džamije i ako Židovi ponovo izgrade hram, to bi bio još veći izazov islamu.

ISLAM I ISUS

U tzv. hajatama (*hadit*), ili Muhamedovim sabranim izrekama, mogu se pronaći brojni opisi Isusa. Jedan od najzanimljivijih potječe od Muhameda Ibn-Ishaqa, jednoga od prvih biografa Proroka, autora "Život Božjega glasnika". U svome poznatome "Noćnome putu na nebo" Muhamed, prema zapisima, a prije svoga susreta s Bogom, upoznaje Abrahama, Mojsija i Isusa. Kasnije, kada se od njega traži da opiše vanjski izgled tih velikih proroka, Muhamed odgovara da "mu je Abraham od svih ljudi najsličniji, Mojsije puca od zdravoga crvenila u licu, visok je te ima kovrčavu kosu i povinut nos. Isus je riđ, srednje veličine s licem prepunim piknjica."

Kuran iznosi sljedeće tvrdnje:

1. Isusa se opisuje kao proroka (*nabi*) i apostola (*rasul*), jednoga od mnogih Božjih glasnika čiji je dugi niz započeo s Adamom i završio s Muhamedom (5:75).
2. Isusovo nadnaravno rođenje je prorokovano Mariji prilikom objave anđela da ju je Bog izabrao (3:42).
3. Marija, kao djevica, rađa Isusa ispod palminoga drveta koje čudesno rađa datuljama.
4. Isus, kao nedonošče, progovara iz svoje kolijevke kazujući za sebe da je Božji prorok i sluga.
5. Isusa se opisuje kao Mesiju, titulom koja se ne koristi ni za Muhameda, niti za bilo kojega drugoga proroka.

6. S Božjim dopuštenjem, Isus čini mnoga čuda vraćajući slijepcima vid, liječeći gubavce i podižući mrtve natrag u život.
7. Kao odgovor na Isusov zahtjev Bog šalje, s neba, stol s jelima i pićima kao "blagdan za sve generacije" njegovih učenika (5:112-114).
8. Isus najavljuje svoju smrt i uskrsnuće. Iako, a to ćemo naknadno vidjeti, muslimani ne vjeruju da se ijedan od ta dva događaja odigrao tijekom Isusova boravka na zemlji, njihovo je vjerovanje da će se isti dogoditi prilikom njegova drugoga dolaska. Namjerno su zamijenili redosljed tih događaja da bi izbjegli implikacijama Isusove službe.

Što bismo trebali zaključiti o Isusu na temelju izrečenih tvrdnji? Kao kršćani odmah primjećujemo ono što je zaniijekano, zapetljano ili, jednostavno, izostavljeno. Iako se Isusa naziva prorokom i Mesijom, njegovo je postojanje prije njegovog života na zemlji, kao i njegovo utjelovljenje, u Kuranu izričito zaniijekano: "Nezamislivo je da bi sâm Bog imao dijete." (19:36).

Čak se i najžešći kritičari kršćanstva slažu oko sljedeće činjenice: Isus je mučen pod Poncijem Pilatom, razapet je, umro i sahranjen. Ipak, muslimani, nijećući Isusove patnje i smrt na križu, nijeću one dvije činjenice bez kojih kršćanstvo ne postoji. No, isto tako, prihvatanjem tih dviju činjenica pobili bi istinitost i vjerodostojnost samoga islama. Uvaženi islamski učenjak Seyyed Hossein Nasr sazeo je ovo rekavši da je neraspinjaње Isusa "ona nepobitna činjenica koja razdvaja kršćanstvo i islam, postavljena zahvaljujući Božjoj providnosti kako bi se spriječilo miješanje dviju religija." Muslimani se slažu s kršćanima da se razapinjaње dogodilo u petak poslijepodne u Jeruzalemu i da je isprva čitav događaj organiziran zbog Isusa. No isto tako, prema njihovom vjerovanju, trenutak prije nego što će ga pribiti na križ, upliće se Bog koji spašava Isusa dopuštajući da netko drugi umjesto njega bude raspet (kasnija predaja imenuje Judu kao zamjenu). Čitava ova priča temelji se na jednome ključnome retku u Kuranu koji je predmet beskrajnog niza komentara i rasprava.

"...i zbog njihove tvrdnje: "Ubili smo zaista Krista, Isusa, Marijina sina, izaslanika Božjega." A doista ga nisu ni ubili, niti raspeli; samo im se pričinilo. A oni koji su o ovome raspravljali nesigurni su o tome: nemaju nikakvih čvrstih saznanja pa tek slijede pretpostavke, a nisu ga sigurno ubili. Već ga je Bog podigao sebi, a Bog je moćan i mudar." (4:157,158)

Sama ideja da osoba koja je raspeta na Golgoti nije Isus, već netko drugi, po prvi puta je isplivala na površinu kod gnostičko-heretičkih učitelja u prvoj crkvi. No za razliku od gnostičkih tekstova, u Kuranu se ne niječe Isusova čovječnost.

I od same rasprave o stvarnim događajima na Veliki petak, postoji dublja bojazan. Ukoliko je Isus bio pravi prorok i izabrani Mesija, kako bi Bog uopće mogao dopustiti da prođe kroz patnje tako sramotne smrti? U Getsemanskom vrtu Isus se moli Ocu: "Ako je moguće, neka me mimoide ovaj kalež". Muslimani ne mogu zamisliti da bi Božji odgovor mogao biti bilo što drugo od Isusova izbjavljenja od napadača koji hrle na njega. Osim toga, islam predočuje proroke iz Staroga zavjeta – Nou, Abrahama, Mojsija i Davida – kao pobjednike nad svojim neprijateljima. Stoga, Bog izbavlja Isusa, kako to muslimani govore, na još spektakularniji način. Uzima ga sebi na nebo dopuštajući mu da zaobide sramnu i strašnu bol, patnju i smrti na križu.

Islamska eshatologija: Islam posjeduje živopisnu eshatologiju pa će se Isus, prema narodnoj predaji, vrativši se na zemlju pojaviti ili kod Velike džamije Al Aksa ili kod Omarove džamije u Jeruzalemu. Tada će uništiti sve križeve kako bi pokazao da ga kršćani ne bi smjeli slaviti. Zaklat će određen broj svinja, koje islam smatra nečistim životinjama, ubiti Antikrista i otvoriti svoju četrdesetogodišnju mesijansku vladavinu. U tom će se razdoblju oženiti i tako zasnovati svoju obitelj. Po svojoj smrti bit će pokopan kraj Muhameda u Medini. Zatim će uskrsnuti ispunjavajući proročanstvo iz Kurana 19:33.

Ustvari muslimani su namjerno izmijenili redosljed događaja Isusovog života, da bi opravdali da Isus nije umro i nije uskrsnuo.

RAZVOJ ISLAMA

Muhamed (570-632)

gonič deva u karavanama

trgovac u rodnom gradu Meki

Počeo propovijedati monoteističku religiju

- 622 ošavši u sukob s vladajućom klasom Meke, prebjegao u Jatrib (Medina). Taj bjeg – *hidžra* – označava početak islamske ere.
- 630 zauzeo i Meku, koja postaje vjersko središte arapskog svijeta.

- Muhamed je proveo vjersko i političko sjedinjenje Arapa i stvorio bazu za njihovu ekspanziju.
- 632-34 Abu Bakr
- 634-44 Omar. Pod njegovom vladavinom pada bizantsko i perzijsko carstvo.
- 644-56 Utman
- 656-61 Ali – Ali protiv Aješa u borbi kod Basra. Trojica su ubijena.
 Nakon prvih četiriju kalifa (zamjenika) u **Medini**, vlast kalifa (*kalifat*) prešla je na:
- 661-750 Dinastiju Omejida u **Damasku**.
 Njihov bizantski karakter ublažava islama. Muawiya se ženi kršćankom. Neznabošci imenovani na visoka mjesta. Sjajna kultura
 Napredak do Kabula, Bukhara, Sj. Afrike i u Francuske.
 Karlo Martel: pobjedom kod Poitiers (732) suzbio invaziju Arapa u Z. Europi.
 Pobunama se u Africi, Perziji i Aziji završilo vladanje Omejida.
- 750-1258 Dinastija Abaside u **Bagdadu**. Perzijska kultura. Međutim, umayyadi još vladaju Španjolskom. Vrlo mala ekspanzija pod Abasidama.

RASPADANJE ISLAMSKOG SVIJETA U SUPARNIČKE KALIFATE:

- 1258-1517 Dinastiju Abaside (Fatimidi) u **Kairu**, s protukalifatom u Córdoba (756-1031). Idrisidi u Maroku. Afganistan služi kao odskočna daska za mongolsko-tatarske invazije. Mahmud nadvladava područje od Kaspijskog mora do rijeke Ganges u Indiji. Selžuci kod Togrul Bega osvajaju Bagdad (1055)
- 1336-1405 Timur Lenk (gl. grad Samarkand) osvojio Iran, Irak i Indiju
 Mameluci pobjeđuju mongole
- 1517-1924 **Turski** sultani nose naslov kalifa. Suleiman pobjeđuje Mađžare, ali je otjeran od Jan Sobieskog kod Beča.
 Mongoli napadaju Indiju.

BAHAJ

Bahaj pripada nekim modernim pokretima koji su počeli unutar islama, ali koji su se pod izlikom reformiranja islama na kraju razvili u sasvim nove religije. 1844 g. Sajid Ali Muhamed iz Širaza u Perziji proglasio se *bab* ili putom koji vodi do božanske istine. On je pretendirao biti posrednikom Mahdia. Mahdi je, prema šijitskom učenju, Alijev sin i posljednji prorok koji će se pojaviti na kraju svijeta, da istrijebi nevjernike na pravu Muhamedovu vjeru. Mahdi se poistovjećuje s Muhammadom al-Mahdijem, koji je nestao 880. g. i vjeruje se do svojeg ponovnog pojavljivanja. da se sakriva

U suštini ovaj pokret je krajnje, suvremeno razvijanje nekih šijitskih pogleda. Većina njegovih pripadnika su priznali njegovog nasljednika, Baha Allaha, koji je razvio modificiranu formu naučavanja njegovog majstora, i čiji sljedbenici se zove Bahaiti. Umalo je priznat kao Mesija (izvor objave) za ovu eru. Bahaj pretendira biti univerzalna religija, čije usvajanje bi dovelo do univerzalnog mira. Bahaj naučava dužnost nenasilja nikome, podnošenje nepravde bez otpiranja, pokornosti i izlječenja bolesnih. Nema svećenstva, ceremonijala i ne dozvoljava asketsku praksu. Dakle, površno ciljevi Bahaja izgledaju vrlo neškodljivi i hvalevrijedni. Ali treba uzeti u obzir da glavna nauka Bahaja jeste da je to kulminacija svih religija, koje traži ispuniti. Ovo naravno pretpostavlja da sve religije naučavaju istu stvar.

JUDAIZAM

Judaizam je više nego što se nalazi u SZ. Od tada mnogo toga je dodano, što je pro izvodio *rabinski* judaizam - tj. Sveto Pismo interpretirano od gledišta rabina. Talmud, koji je riznica židovskog mišljenja od onda ima autoritet zajedno sa SZ. Uglavnom je to monoteistička religija koja nema mjesta za Trojstvo ili nekoga tko tvrdi da je božanski. Isto tvrdi da je jedan određen narod bio izabran, zato je Židov uglavnom rasistički izraz: onaj koji je rođen od majke židovke (usp. trenutno ograničenje za stjecanje prava na izraelsko državljanstvo). 'Ne možeš biti pravi Židov, ako nisi rođen kao Židov' (Apostol Pavao bi rekao: ako nisi nanovo rođen).

Judaizam je patio od dvije reakcije: reakcije na izgnanstvo i, kasnije, na kršćanstvo.

1) **Reakcija na izgnanstvo:** U izgnanstvu je došlo do razvoja sinagoge kao mjesta štovanja bez svećenika ili hrama. Poziv za povratak u Izrael pod Kirom dobiva ograničen odaziv i većina Židova je nastavila živjeti u Babilonu, koji je kasnije postao centar židovskog učenja, tako konkurirajući Jeruzalemu, a kasnije i Aleksandriji.

U vremenu između Aleksandrovih osvajanja i kršćanske ere vidimo porast rabinskog judaizma. Skupina je ljudi zaključila da je jedina mogućnost izraelskog opstanka da postanu ljudi Knjige (tj. Biblije), uz najstrože poštivanje oba zakona – pisanog i usmenog. Sve do danas, oni su odvojeni od ostalih. Ovi separatisti (ili farizeji) su počeli dominirati židovskim životom. Nastale su dvije škole rabina, jedna pod Hillelom (umjerena) od babilonske dijaspe, i jedna pod Šammaiom (stroga) iz Jeruzalema. Nasuprot njima bili su saduceji, koji su se zadovoljavali suradnjom s okupatorskom silom, vjerojatno da bi zadržali stečene položaje.

Farizeji, kod kojih nisu svi bili licemjeri, su razvili doktrinu besmrtnosti i preveli su Pismo na aramejski (Targumim). Zastupali su i gradnju sinagoga gdje se dijaspora nalazila. Posljedica izgnanstva je bila razvijanje legalizma: spasenje po djelima, zanemarivanje Mesije i važnosti žrtava.

2) **Reakcija na kršćanstvo:** Za vrijeme Aleksandra Velikog, Židovi su se

raširili po cijelom rimskom carstvu i Aleksandrija je postala trećim središtem Židovstva. Kada je Jeruzalem pao 70 g. poslije Krista, rabin Johanan Ben-Zakai uspostavio je veliku sinagogu (tj. glavni koncil) u Jamniji (sada Javne, predgrađe Tel-Aviva). Osnovno židovsko vjerovanje bilo je starozavjetno Pismo, ali su postojali različiti prijevodi. Masoretski tekst bio je proglašen jedinim prihvatljivim hebrejskim tekstom na koncilu u Jamniji (90. g), a svi ostali hebrejski tekstovi, kao i grčka Septuaginta, bili su zabranjeni. Židovi zapadne dijaspore koristili su prijevod SZ na grčki, tzv. Septuagintu. Ovaj je prijevod bio omiljena verzija kršćana koji su potekli iz židovske pozadine. Kršćani su rado iz njega navodili citate koji su dokazivali da je Isus Mesija. To je Židovima s vremenom postala nepremostiva prepreka i prihvatili su nove grčke prijevode koji su tada potisnuli i zamijenili Septuagintu (npr. izdanja od Simaha, Teodicija i Akvile). Židovi su namjerno izbacivali Izaiju 52,13-15 i 53 iz štiva koje su čitali u sinagogama, zbog toga što su kršćani veoma dobro interpretirali ovu poruku. To je dio poduzetog skrivenog pothvata koji je zapravo otpor na kršćanstvo. Drugi dijelovi ovog pothvata su bili: a) interpretacija Sluge Patnika u terminima Izraela koji pati za ispašanje grijeha pogana, b) tvrdnje da Židovi nikada nisu čekali božanskog Mesiju. Uz to, za vrijeme rimskog progonstva kršćana, Židovi su često igrali vodeću ulogu u izdaji kršćana Rimljanima. Ovo je dalo povoda antisemitizmu među nekim kršćanima, iako se to ne može usporediti s Hitlerovom praksom, koja je bazirana na rasističkoj interpretaciji teorije evolucije. Padom Jeruzalema, hram i saduceji su nestali, ostavljajući prostora farizejima koji su dalje razvijali židovska sveta pisama. Usmeni zakon je protumačen kao božanska inspiracija i tako je izraz Tora proširen kako bi uključivao i taj usmeni zakon.

ŽIDOVSKA PISMA: Književnici (hebr. *šoferim*) su bili čuvari, prepisivači i tumači Zakona (Tore). Posjedovali su usmenu predaju (predaju Starješina) koja je konačno, u 3. stoljeću poslije Krista, i zapisana, nazvana Mišna (tumačenje Zakona: dodatni kanonski materijal koji je, kako su tvrdili, bio komuniciran Mojsiju) i uvrštena u Talmud (učenje). Kasnije, između 200. i 500. godine., Židovi su dodali daljnji dio Talmudu, koji su zvali Ġemara (dosl: Dopuna, Dovršetak), a sastojao se od komentara na Mišnu. Štivo je bilo podijeljeno u *halaka* (zakon = hodanje, način života) i *hagada* (koja sadrži legende i folklor kao ilustracije etičkog i moralnog učenja).

Talmud je bio podijeljen na šest dijelova:

a) Poljoprivredni zakoni, b) Zakoni o održavanju raznih židovskih blagdana, c) Zakoni o ženama i razvodu, d) Građansko zakonodavstvo i zakoni o trgovini i trgovačkim poslovima, e) Zakoni o prinošenju raznih žrtava u Hramu; hramske odredbe i zakoni o tome što je čisto, a što nečisto (to je ono što čini čovjeka sposobnim da ide u Božju nazočnost – hram – i što ga čini nesposobnim da to čini), f) Zakoni za svećenike u Hramu. Nezadovoljni onim što je SZ govorio o ovim pitanjima, oni su odlučili dalje razraditi Zakon kako bi bili na sigurnoj strani. U stvari, centralna teza Talmuda (knjiga koja je vrlo mnogo reflektirala farizejski način razmišljanja), bila je da je Mojsijev zakon trebao biti prilagođen promjenjivim uvjetima života izraelskog naroda.

Torinih 613 zapovijedi su podijeljene na 248 pozitivnih naloga i 365 zabrana. Tora se smatra kao sredstvo posvećenja, dok je to kod kršćanina Duh Sveti koji prebiva u vjerniku. Tako je judaizam postao religija Knjige, a ne Duha, dok bi trebalo biti oboje, no Knjiga bi trebala biti samo Biblija.

Nasuprot doktrini o izvornom grijehu, judaizam stavlja naglasak na izvornu vrlinu i pravednost, koja je prema doktrini o zaslugama očeva, nasljedstvo svakog člana zajednice Izraela. Kada se ne uzimaju u obzir Hram i njegove žrtve, judaizam je prisiljen staviti naglasak na zasluge postignute držanjem zakona (doktrinu koju Pavao napada u Rimljanima i Galaćanima). Iz toga možemo vidjeti da je rabinski judaizam ostavio svoj pečat na rimokatoličanstvu.

Veliko pitanje koje moramo postaviti judaizmu je: Gdje je krv koja je prolivena za ispaštanje grijeha?

MODERNO DOBA: U modernom judaizmu doktrina o osobnom Mesiji je izbljedom i znači samo optimističnu vjeru u dolazak mesijanske ere ili uspostavljanja političkog carstva istine, pravde i mira. Riječ mesijansko, koju Židovi danas koriste, ima samo ovu konotaciju, a zasigurno nema veze s Jahvinim Slugom u Izaiji 53, na koga se gleda kao na kolektivni Izrael otkupljen njegovim patnjama za grijeh čovjeka.

Takav pristup je bio vrlo atraktivna za kršćanske liberalne teologe. Značajno je da je ovo tumačenje istog poglavlja postalo vrlo popularno nakon početka kršćanske ere. Pojam tjelesnog uskrsnuća je zaniijekala reformirana sinagoga i razvodnjen je od mnogih konzervativaca koji su tvrdili da to znači samo opstanak duše. Ortodoksni su jedina iznimka.

Židovi nastavljaju vjerovati da će se spasiti zato što su Židovi, čak i ako postaju ateistima, ali je ovo pobijeno od Ivana Krstitelja, Isusa i Pavla. Svaki pokušaj da se podcijeni njihova posebnost (npr. dozvolom poganima da pristupe židovskoj zajednici), odmah je odbacivan.

Sekularizacija je načinila oštar prodor u judaizam, toliko da su mnogi prisvojili židovsku kulturu. Obraćanje mnogih mladih Židova kršćanstvu je također izvor ozbiljne zabrinutosti židovstva.

VJEROVANJA: Mojsije Majmonid je zapisao u 12. st. sažetak Talmuda:

1) Vjera u postojanje tvorca i providnost. 2,3,4) Vjera u Njegovo jedinstvo, bestjelesnost i vječnost. 5) Vjera da se samo Njega treba slaviti. 6) Vjera u riječi proroka, 7) Vjera da je Mojsije bio najveći prorok, 8) Vjera u Božje objavljenje Mojsiju na Sinaju. 9) Vjera u nepromjenljivost objavljenog zakona, 10) Vjera da je Bog sveznajući, 11) Vjera u osudu i osvetu u ovom svijetu i u onom što ima doći. 12) Vjera u dolazak Mesije, 13) Vjera u uskrsnuće mrtvih.

Zahtjevi i zabrane za prozelite (Noanizam)

1) bogohula, 2) idolopoklonstvo, 3) seksualni nemoral, 4) ubojstva, 5) krađe, 6) jesti krvi. 7) Podupiranje administrativne pravde.

U 19. st. dr. Ehrlich je postavio zahtjeve za vjerovanje Židova ili sinova Saveza (Bēne Bērit):

1) Ahavat Jisrael (ljubav za Izrael), 2) Ahavat Tora (ljubav za Zakon), 3) Ahavat Erec Israel (ljubav za izraelsku zemlju), 4) Ahavat berijot (ljubav za čovječanstvo), 5) Ahavat Adonai (ljubav za Gospoda).

BOGOSLUŽBE: Postoje tri bogoslužbe na sabat koje se slažu s tri sata žrtvovanja u Hramu. Postoje tri glavni praznici koje odgovoraju trima događajima u godini, kada je za Židove bio obavezan odlazak u Hram. Ovima su Židovi još dodali Purim i Hanuku. Postoji ceremonija Bar-Micvar i isto Bat-Micvar. Muškarci se mole pokrivenih glava, iako nema ništa u Pismu što bi to potkrijepilo: običaj se vjerojatno vraća na vrijeme kada su Židovi živjeli pod islamskim jarmom. Niti jedan molitveni skup, služba u sinagogi ili ceremonija, ne može se održati sve dok nema kvoruma od 10 muškaraca (žene se ne ubrajaju!).

VRSTE JUDAIZMA: Postoje: Ortodoksni, Reformirani i Konzervativni judaizam.

Ortodoksni: Nastojao je sačuvati tradicionalni judaizam nasuprot novonastalom reformiranom pokretu u istočnoj Europi. Svaki aspekt ortodoksnog židovskog života mora biti vođen zapovijedima (*micvot*). Riječi *Tore* su smatrane božanskim i time potpuno mjerodavnima.

Reformirani: pod utjecajem prosvjetiteljstva znanstvenik ne može više prihvaćati objavljivanje *Tore* kao zbilju i obvezu. Stoga su promicani promjene u obredima i bogoslužju. Zakoni o hrani su napušteni.

Konzervativni: reakcija protiv promjena koje su uvedene od strane reformiranih.

Nastojao je istaći pozitivne povijesne elemente židovske tradicije.

Postoji i **hasidizam**, od kojeg je Ljubavić pokret (pod visokim rabinom – ili *rebe*-om – Schneerson-om) najnoviji razvitak: težio je pobjeći suhoparnom legalizmu ka više emocionalnoj vrsti religije. Bit hasidizma je ostala odanost Bogu, izražena u zanesenoj molitvi, pjevanju i plesu. Zatim postoji **sionizam**: religiozni sionisti i sekularni sionisti. Ortodoksni ne priznaju državu Izrael kao ispunjenje starozavjetnog proročanstva. Primjerice, Teodor Herzl, osnivač izraelske države, kao i Ben Gurion, su bili ateisti. Judaizam je u potrazi za identitetom. Nijedan duhovni vođa se nije pojavio u Izraelu. Da li je to u vezi s antikristom? Isus je rekao: Kada on dođe, njega ćete primiti. Značajno, da ovih dana se obnovio sinhedrion (nakon 2.000 godina) - sabor koji mora odlučiti u slučaju mesijanskog pretendiranja.

Postoji i **kabala** (predaja, tradicija) koja, u širem smislu obuhvaća sve mistične pokrete u židovstvu. Glavna knjiga tog pokreta zove se *Zohar* i sadržava vrlo spekulativni komentar prvih poglavlja Biblije. Ima i meditiranje imena Boga, i simbolička objašnjenja brojeva i hebrejske abecede. *Zohar* sadrži i astrologiju: svaki je dan pod utjecajem jednog od deset *Sefira*. Izravno iz novoplatonizma izvire ideja o tome kako se Bog odnosi na svijet. U Kabali Bog je poznat kao "bezgraničan" (*En Sof*). Iz njega je proizašlo deset aspekata Boga (*Sefirot*), načina po kojima se očituje ili objavljuje. To su "emanacije" Boga, posrednici između En Sofa i svijeta (vidi novoplatonizam). Iako je pokret počeo za vrijeme drugog Hrama, kabala je postala popularan tek u 12. st. po. Krista. Na početku je pokret bio ograničen na talmudske studente, ali se proširio na opću zajednicu nakon izgnanstva Židova iz Španjolskoj 1492 g. Safed, u Galileji, postao je njegov središte. Tamo 1572 g. Rabbi Isaac Luria razvija kabalu. U sljedećem stoljeću neki od članova pokretu proglasili su se Mesijom, posebno Šabbai Zvi. Zbog toga pokret je došao na loš glas. Tek prije 20 godina postao je ponovo popularan. Popularna kabala svoje sljedbenike uči kako da budu sretni, liječe bolesti, pronađu idealna partnera, nađu smisao života te kako

da se obogate. Iako novi sljedbenici mogu biti besplatno na prvih nekoliko seansa, poslije skupo plaćaju predavanja, knjige, narukvice, pa i vodu i noćne kreme s kabalističkim blagoslovima.

Teoretska kabala se bavi Božjom naravi, a praktična kabala naglašava nadnaravne sile putem asketizma i predanosti Tori.

STAVOVI PREMA ISUSU: U zadnje vrijeme pokazuje se malo prijazniji stav prema Isusu, ali moguće je da je to zbog liberalnog gledišta o njemu (Isus je samo dobar čovjek). Protivljenje ostaje među mnogima: ako je Isus bio Mesija, zašto se nije carstvo Božje (u židovskom smislu) ostvarilo? Osim toga, čak da je i bio Mesija, to ga ne čini božanstvom, jer judaizam ne vjeruje u božanskog Mesiju.

Međutim, uočavaju se i ohrabrujuće izjave u manjeviše pozitivnom smjeru. Postoji katedra novozavjetnih studija na sveučilištu u Jeruzalemu, predvođena od strane prof. Davida Flusseroma, koji je napisao u jednom članku u novoj židovskoj Enciklopediji: 'Ako je, kao što vjeruju kršćani, mučenik u isto vrijeme bio i Mesija, onda njegova smrt ima svemirsko značenje (jer je bio božanstven?)...'

ŽIDOVSKI KRŠĆANI: Konzervativni židovski kršćani nastavili su sa svetkovanjem subote i ostalih židovskih blagdana te obrezanjem, što je poganske kršćane zabrinjavalo. Židovsko se kršćanstvo, u stvari, od vremena Ireneja, počelo smatrati heretičkom sektom čiji su se članovi nazivali ebioniti, (izraz potječe od Pavlove izreke 'Jeruzalemski kršćanski siromasi'). Ebioniti u drugom stoljeću više nisu vjerovali u Kristovo božanstvo ni u djevičanstvo rođenje. Čak su u četvrtom stoljeću i kasnije postojale male židovske crkve u Siriji. Jeronim je preveo na latinski evanđelje Židovima, koje je sačuvalo predaje nešto drugačije od kanonskog grčkog evanđelja i koje veliča položaj Jakova, brata Gospodinova, na kojeg gledaju skoro kao na Mesijinog zastupnika.

Prema nedavnoj anketi, postoje oko 2.300 'mesijanskih Židova' u Izraelu (ne uključujući djecu), u 36 *kēhilot* (zajednica). Oni svetkuju subote i ostale židovske blagdane (*hagim*) te vrše obrezanje, ali imaju ortodoksnu vjeru.

KRŠĆANSTVO

Kršćanstvo je započelo kao pokret unutar judaizma koji je postepeno izguran van i koji se razvio u novu religiju. Ali, njegove korijene svakako treba tražiti u judaizmu. Kršćanstvo tvrdi da je NZ logični razvoj SZ (židovskog pisma), tj. SZ + Mesija (oproštenje grijeha) + Sveti Duh (preporod).

Osnivač je bio izvanredan židovski rabin, koji je govorio s posebnim autoritetom te je postao poznat kao čudotvorac. Ovaj je učitelj jasno učio da je spasenje za otpadnike židovskog društva, kao i za nežidove. Nakon smaknuća, zbog optužbe za bogohuljenje i urotu, on je, tako se tvrdi, uskrsnuo i poslao svoje predstavnike da idu i propovijedaju Evanđelje (Radosnu vijest o otkupu i uskrsnuću).

Preokret se dogodio kad je Savao, poznati rabin i vatren židovski fundamentalist, bio na putovanju zadobiven za kršćanstvo dramatičnom vizijom. Sa Savlom, kasnije nazvanim Pavao, vidimo dramatično odvijanje, tj. misiju upućene nežidovima. Veliki dio njegova pisanja bio je u obranu te misije i njene praktične provedbe.

Rascjep s judaizmom dogodio se između prvog i drugog židovskog rata, kada je izvršen snažan pritisak na obraćene Židove da se vrate u tor i brane domovinu. Judaizam se razvio u anti-kršćanski pokret i kasnije je Židovima bilo zadovoljstvo izdati kršćane rimskim vlastima da bi ih ubijali. To je bio početak zlih odnosa koji su prerasli u žestoki antisemitizam.

Pred kraj 1. st. Crkva je bila napadnuta herezom zvanom gnosticizam, koja je navedena (i odbačena) u pisanjima apostola Ivana. Zatim u narednim stoljećima, što se više pogana pripajalo Crkvi platonističke pozadine, platonizam (i, nešto manje, aristotelizam i stoicizam) je unio mnogo hereza, koje su suzbijane na crkvenim koncilima. Zbog neriješenih teoloških neslaganja, monofizitske crkve su opuštale matičnu crkvu. Unatoč tome, elementi ove filozofije su ostavili traga na Crkvu tako da je do srednjeg vijeka stvorena mješavina poganskih filozofija, židovskog legalizma i kršćanstva te je Crkva trebala hitnu obnovu. Ova reforma (ili: reformacija) nažalost nije bila prihvaćena od katoličke (i pravoslavne) crkve, tako da su

obnovitelji i njihovi sljedbenici bili izopćeni iz crkve te je došlo do rascjepa koji je uzrokovao početak protestantizma.

Gotovo od 2. st. do danas, istočno i zapadno kršćanstvo se razlikuje u jeziku, civilizaciji i filozofiji. Posljedica toga je rascjep u 11. st., koji je stvorio katoličku (zapadnu) i pravoslavnu (istočnu) crkvu. U srednjem vijeku kršćanstvo je imalo svoje probuđenje.

U 19. st. je došlo do razvoja liberalne teologije koja je slabila kršćansku poruku i podizala razne protivnike. Otkrićem svježih istina, koje su dugo bile zapostavljene, razvile su se nove denominacije, tako da danas kršćanstvo daje dojam kao da je sastavljeno od raznih grupa. U stvari, one se mogu podijeliti u tri kategorije; u one čiji konačni autoritet je 1) Biblija, 2) Crkva, 3) Razum ili 4) Iskustvo.

OSNIVAČ: Istina je ako kažemo da kršćanstvo opstaje ili pada na njegovom osnivaču, a crkveni uspjeh (ili neuspjeh) postoji samo kada živi (ili ne živi) prema njegovim idejama. Osnivač kršćanstva je neortodokсни rabin koji je tvrdio da je Mesija. Tvrdio je da je upravo on ispunjenje mesijanske nade iz SZ. Tvrdio je, također, da je SZ uvijek gledao naprijed, na dolazak Mesije, i da je on bio ta osoba.

Pitanja na koja trebamo odgovoriti su:

1. Tko je bio Mesija i što je on trebao učiniti? Mesija je druga riječ za kralja Izraela, ali se jasno vidi iz proročanstva SZ da božanski Mesija tek treba doći, mada je nešto sprječavalo Židove da to vide (Izaija 9,6, Mt 26,63). Izrael je očekivao savršenog proroka (većega od Mojsija), svećenika i kralja. Mesija je trebao biti sve to zajedno. Izgleda da je božanski aspekt starozavjetnog Mesije namjerno ponižavan od strane židovskih vođa kad je kršćanstvo postalo opasnost judaizmu.

Mesija je trebao osloboditi Izrael od neprijatelja, sklopiti novi savez s njim, koji bi imao ishod u oprostjenju i dodjeljivanju dara Duha Svetoga, i koji bi načinio Izrael vodećom nacijom, u kojem bi probitak proizlazio zbog Mesijine vladavine i prenosio se na ostali svijet.

2. Kako se ovo trebalo dogoditi? Odgovor je: ispunjavajući prorokovanu službu o Sluzi Jahvinom. Ova je služba, ili misija, opisana u detalje u knjizi proroka Izaije. On je trebao imati čudesnu moć, i umrijeti kao žrtva, da bi

otkupio grijehe (židovskog) naroda.

Isus se u više navrata poistovjetio sa Slugom Jahvinim, kako je prikazan u drugom dijelu Izaijina proročanstva. U suštini, glavni naglasak njegove službe je upravo mesijansko ispunjenje uloge Jahvinog Sluge. Glavni naglasak njegova drugog dolaska je da se ispuni ostatak proroštva. Drugim riječima, njegov prvi dolazak je pripremio put za njegov drugi dolazak.

U međuzavjetnom razdoblju postojala su mnoga različita mišljenja među Židovima glede budućnosti: mnogi su mislili da će se pojaviti više mesijanskih likova. Isus je međutim tvrdio da je on ispunjenje svih njih.

Dakle, kao što vidimo proroštvo o Slugi Jahvinom bila je jedna od misija koju je Mesija trebao učiniti.

Židovske vođe su imali tri mogućnosti. Ili je Isus bio: 1) lud, 2) zao (varalica), ili 3) istinit. Izabrali su drugu alternativu. Nije potrebno naglašavati da je izbor bio pogrešan. Povijest židovske nacije donosi uvjerljivo svjedočanstvo o tome. Ishod je bio uništenje nacije i izgnanstvo koje je trajalo dulje nego bilo koje drugo. Morao je postojati dobar razlog za to, ali Židovi se ni danas nisu spremni s time suočiti.

TVRDNJE KRISTOVE SU ZASNOVANE NA:

a) Njegovim riječima. On ne samo da je tvrdio da govori Riječ Božju, već da je On sam Riječ Božja (tj. izvor sveg Božjeg otkrivenja i davalac vječnog života). Drugim riječima, druga osoba Trojstva, čiji je posao da nam otkrije Boga Oca i da nam da Duha svetoga, treću osobu Trojstva. 'Nikada nismo čuli čovjeka da tako govori.'

b) Njegovim čudima. On je činio čuda koje nitko nikada prije nije činio. Tako je pokazao da je on ista Riječ koja je govorila pri stvaranju, Riječ potpunog autoriteta: on je govorio i stvari su se neposredno događale. Štoviše, ova čuda su prorokovana kao obilježje Jahvinog Sluge (Izaije 61, 1-2).

c) Ispunjenju starozavjetnih proročanstava, naročito proročanstva u vezi s uskrnućem i davanjem Duha Svetog.

PRAVOSLAVLJE

Bizantska se tradicija proteže od Rusije, preko zemalja kao što su Srbija, Bugarska i Rumunjska, pa sve dolje do Grčke i Cipra. Bizant, drugo ime za

Carigrad (Istanbul), glavni grad Istočnog Rimskog Carstva, bio je i ostao prijestolnica Pravoslavne Crkve, unatoč turskoj okupaciji još od 1453. godine. Carigradski patrijarh počasna je glava Pravoslavne crkve, ali on nema apsolutnu moć kakvu papa ima nad Rimo-katoličkom Crkvom. Nažalost, tu sve razlike prestaju. Zapravo bismo čak mogli otići toliko daleko da kažemo da se bilo kakva kritika uperena protiv Katoličke Crkve može jednako primijeniti protiv Pravoslavne Crkve (osim doktrina o nepogrešivosti pape i običaja svećeničkog celibata).

Rimska i Pravoslavna Crkva su bile jedna te ista crkva sve do 1054. godine kada su izopćile jedna drugu, više iz političkih razloga nego zbog razlika u doktrini. Do tog vremena crkva je već duboko zapala u idolopokloničko štovanje Marije, svetaca i svetih relikvija (ostataka). Sve do danas oni vjeruju u apostolsko naslijeđivanje, molitve za mrtve (iako ne uče o čistištu) i spasenje uz pomoć 7 sakramenata i dodatnih dobrih djela. Kao i u Rimskoj crkvi, Apokrifne knjige se smatraju kanonskima i koriste se da bi se opravdale molitve za mrtve. Također, smatraju tradiciju jednakim autoritetom kao i Bibliju, čiji je najbolji tumač, po njihovom mišljenju, hijerarhija crkve.

Zaista, one koji su upoznati sa rimokatoličkim obožavanjem Marije neće iznenaditi sljedeći nazivi koje pravoslavci koriste za nju: Presveta, Majka Božja, Posrednica, Bezgrešna, Čista, Pravi trs, Jakovljeve ljestve, Gorući Grm, Aronov Štap, Božja Nevjesta, i Kraljeva Kći. Psalam 45,10 se navodi kao dokaz u Sv. Pismu da je ona Nebeska Kraljica, a Ezekiel 44:1-3 se citira kao dokaz njenog vječnog djevičanstva. U liturgiji štovanja Marije od nje se traži da "nas otkupi i spasi".

Ovo ne znači da Pravoslavna Crkva nema sebi svojstvenih običaja jer oni su prigrlili grčko poganstvo i prurušili to u kršćanski ritual. Na primjer, kao dio mise zadušnice rodbina preminule osobe, za prijatelje i rođake, priprema posebno jelo od pšenice zvano *kollyva*. Drevna Grčka imala je sličnu tradiciju u kojoj se slično jelo, *panspermia*, napravljeno od sjemenja i zrnja, nudilo mrtvima, živima i bogu Hadesu. Drugi čudni običaj je kada prave voštane prilike dijela tijela kojemu treba izlječenje i nude to svecu, baš kao što bi i drevni Grci činili hramskim bogovima i božicama. I tako velike ljudske preokupacije o rođenju, smrti i plodnosti nisu ništa drugo doli poganski običaji; korištenje vjenčanih kruna, stavljanje novca u grob (srebrni novčić za boga Krona) i pogrebno jelo.

Iako su Renesansa i Protestantska Reformacija začete bijegom grčkih učenjaka na Zapad, nakon osvajanja Carigrada, ironično je da sama Pravoslavna Crkva nikad nije bila blagoslovljena sličnim iskustvom. Zanimljivo, to se moglo i dogoditi da nije bilo katoličkih Jezuita koji su, s papinim blagoslovom, osmislili ubojstvo patrijarha Kirila Lukarskog iz 1638. godine. Taj istočnjački "Luther", koji je naučavao spasenje po vjeri, dostatnost Sv. Pisma i protivio se štovanju svetaca kao i doktrini o pretvaranju kruha i vina u tijelo i krv Isusovu, smatran je prijetnjom Rimu. Nakon njegove smrti, patrijarsi koji su ga naslijedili osudili su ga kao heretika i Pravoslavna Crkva proganja evangeoske kršćane sve do današnjeg dana.

Nije nimalo čudno, posebno novorođenim kršćanima koji su izašli iz tame pravoslavlja, vidjeti ljude koji su rođeni i odgojeni u tradicionalno protestantskoj zemlji kako se obraćaju na Pravoslavlje. U maloj kapeli u Engleskoj vidio sam nekoliko ljudi kako se klanjaju pred ikonama, ljube ih i pale svijeće. Čini se da ove ljude prožima osjećaj svetosti i duhovnosti dok izvode ove rituale. Dok svećenik i zbor pjevaju liturgiju stvara se atmosfera strahopoštovanja koja je skoro hipnotizirajuća. Baš ti mistični doživljaji u Pravoslavlju privlače zapadnjake koji traže duhovnu dimenziju u svojim životima. Njima su osjećaji važniji od božanskih istina koje uči Biblija. Kao svi pravi pravoslavni kršćani oni vjeruju da je baš njihovu crkvu ustanovio Isus i Njegovi apostoli, a naslijedili su ih, generaciju za generacijom, "novi apostoli". Prema njihovom mišljenju, Rimo-katolička Crkva i Protestanti su ti koji su zastranili od istine. Što je onda, zapravo, stav prema drugim crkvama? Iako neke od strožih crkava, poput Starih Kalendarista, koji još uvijek žive po Julijanskom kalendaru, smatraju sve druge crkve krivovjernima, glavno tijelo Pravoslavlja je za ekumenu, za jedinstvo crkve. 1967. godine postignuto je djelomično izmirenje kada su Papa i Patrijarh potpisali zajednički sporazum kako bi poništili izopćenje iz 1054. godine. Otada postoji stalan dijalog između tih dviju strana, te je sada katoliku dopustivo pričestiti se u Pravoslavnoj crkvi ako on ili ona nisu u blizini Rimo-katoličke crkve, i obrnuto.

TEMELJNE RAZLIKE

- 1) Doktrina je ustanovljena na osnovi Biblije, ali u svjetlu interpretiranja ekumenskog sabora, a ne od nepogrešivog pape. Ima ukupno 7 takvih sabora.
- 2) Svaka pravoslavna autokefalna crkva ima posebnu vezu s državom, što reflektira donekle originalno ustrojstvo bizantskog carstva: car je na čelu

crkve.

3) Pravoslavna crkva nikada nije bila pod utjecajem renesance ili reformacije.

4) Crkva je tak dugo bila pod jarmom islama da je postala fosilizirana. Uopće nije bilo razvijanje doktrine kao u rimokatoličkoj crkvi.

5) Crkva ima 7 sakramenata, iz kojih najvažnije su krštenje (triput uronjenje dojenčada u vodu) i eucharist.

6) Crkva ima posebno mjesto za štovanje ikona – tj. stiliziranih slika Krista, Marie i svetaca. Ikon mora biti jedan iz sredstava po kojima Bog se pojavi ljudima, to je prozor u nebo. Svaki ikon nosi ne samo teološku poruku, već služi kao pomoć za štovanju. Ikonostas ili zid na kojim su visane ikoni, je karakteristika pravoslavne crkvene arhitekture.

7) Crkva ima koncept divinizacije (obožavanje) a podrazumijeva više nego posvećenje. Pravoslavci objasnjavaju da proslavljenje počinje tu na zemlji, po kojem apsorbiramo Božje energije (po sakramentima) i postanemo sve više božanstveni (a ne samo pobožni).

8) Crkva ima pozitivnije gledište čovjeka nego rimokatoličanstvo. Nema augustinskog naglaska na predodređenju i izvornom grijehu.

9) I pravoslavna i rimokatolička crkva vjeruju u pretvorbu, ali pravoslavci vjeruju da to Bog izvrši ovaj čud – čovjek nema moći to izvršiti.

Prema *Dositejevoj ispovijedi* koju je sastavio istoimeni jeruzalemski patrijarh odobrena na Jeruzalemskog koncilu iz 1672. g:

1) Biblija je nadahnuta Bogom, kao i crkveni koncili. Crkva i Biblija proizlaze jedna iz druge.

2) Predestinacija je izložena u okvirima arminijanskog tumačenja riječi "predznanje".

3) Vjera i djela opravdavaju dok grešnik ne može biti odjedanput iskupljen. Iako dobra djela zaslužuju nagradu, bez Božjeg milosrđa ne doprinose spasenju. 4) Podržana je doktrina transsubstancijacije.

Navedena načela vjere opisuju odgovor Pravoslavne Crkve teologu (Ćirilu Lukarsku) koji je bio naklonjen "protestantskim zamislima". Kako su ista načela pomogla iskristalizirati oprečni stav Istočne Crkve, prema reformaciji na Zapadu, možemo govoriti o istočnoj inačici Tridentskog koncila.

TEOLOGIJA

Uglavnom, moglo bi se reći da je Pravoslavna crkva ondje gdje je Katolička crkva bila 749. godine, jer od vremena Ivana Damascenskog nije bilo nikakva teološkog razvitka. Ključna riječ u pravoslavnom načinu života je 'tajanstveno'. Njihova polazna točka je teologija utjelovljenja u kojoj oni

idu još dalje od Zapadne crkve. Crkva je mistično tijelo Kristovo. Nisu imali sv. Augustina i reformaciju.

U potpunosti su dematerijalizirali vjeru. Čovjek nema velikog udjela u svom spasenju, on je preobražen božanskom snagom (gotovo gnostičko ili teozofsko shvaćanje). Crkva je ondje gdje se nebo i zemlja sastaju i gdje je čovjek uznesen na nebo. Bogoslužjenja u crkvi uglavnom su mistična, često nema propovijedanja Riječi. Euharistija nije toliko transspustancijacija (pretvorba) koliko 'Kristovo pojavljivanje'. Ona je ikona koja je sredstvo božanske milosti. Za Duh Božji je rečeno da se spušta na elemente kruha i vina uslijed liturgijskog zazivanja (*epiklesis*). Doktrinarno, Pravoslavna je crkva još uvijek katolička, ali je u praksi neodređenija i mističnija. Još je zaraženija platonizmom. Užasava se bilo čega konkretnog i materijalnog. To učenje ima slab stav o grijehu i praštanju. Grijeh je smatran kao efekt smrti i konačnosti, ne kao uzrok. Zbog toga je spasenje viđeno prvenstveno u svjetlu slobode od smrti, a ne kao oslobođanje od krivice. Prema engleskom kompozitoru obraćen na pravoslavlje (John Taverner) katolička crkva smatra čovjeka grešnikom, dok pravoslavna crkva ga smatra božanskim.

RIMOKATOLIČANSTVO

Pozadina: Rimokatolička Crkva je, kako i samo ime govori, rimski ogranak svjetske crkve koji je odan rimskom biskupu. Padom Rimskog Carstva i isključenjem Kartage, jedinog ostalog suparničkog zapadničkog patrijarhata, Rimaska crkva je postala čuvar rimskih institucija i na taj način postala most koji je povezivao Rimsko Carstvo i njegov budući, nanovo oživljeni oblik.

Danas se ona razlikuje od ostalih na dva načina:

1. Njen vrhovni autoritet je Papa (koji ima moć donošenja novih dogmi), a ne vrhovni crkveni sabor (kao što je to slučaj u Pravoslavnoj Crkvi), jer katolici vjeruju da u papi obitava duh Petra (kojemu je Isus prenio vodstvo u crkvi). 'Ja sam tradicija' kazao je papa na Vatikanu I. Katolička crkva prihvaća nepogrešivog papu, a ne nepogrešivi crkveni sabor.
2. U sebi sadrži posebnu društvenu klasu ljudi koji se nazivaju svećenicima, a imaju božanske moći voditi misu i pretvarati kruh i vino u tijelo i krv Kristovu. Kod pravoslavaca samo Bog ima ovu moć.

Papinstvo: Rimski biskupi (pape) smatraju sebe čuvarima Apostolske

tradicije zato što su Petar i Pavao tamo bili mučeni. Opći autoritet crkve, posebno na Istoku, bio je kompromitiran raznim rasprama, sinodima i saborima koji su bili u proturječnosti jedan s drugim (nije postojao središnji autoritet), pa je prirodno da su se ljudi koji su tražili takav autoritet i stabilnost vratili Rimu. Nakon preuređenja Carstva 284. god., carevi više nisu živjeli u Rimu, već u Milanu, Trieru i Sirmiumu (odakle su mogli držati oko na barbarima) i u Nikomediji (odakle je car mogao paziti na Perzijance). Ovo je ostavilo prazan prostor u Rimu koji je popunio Rimski biskup te su se njegova moć i prestiž uvelike povećali.

Budući da je Rim bio carski grad, njegovi biskupi su postajali sve važniji. Kada je palo Zapadno Carstvo oni su preuzeli prava i privilegije careva. To je bila jedina sila koja se oduprla barbarskim najezdama na Italiju. Katolička crkva je istinski Rimska u smislu da je zadržala bit rimske civilizacije u svojim zakonima i institucijama, 'u dobru i u zlu'. Na primjer, papa je preuzeo carski naslov *Pontifex Maximus* 'graditelj mostova, poglavar poganskih svećenika."

CRKVA: Važno je shvatiti da se doktrina zasniva na Bibliji i na dogmama crkve koje se baziraju na tradicijama. Većina ovih ideja je započela sa Crkvenim Očevima čije zapise Katolička crkva prihvaća skoro u istoj razini sa Sv. Pismom. Od tada su ove ideje napredovale i na njih su još nadodavani istaknuti crkveni mislioci.

Zapisi Crkvenih Očeva su na taj način postali vesela lovišta za bilo koga tko je htio promaknuti neku novu doktrinu. Nove su dogme bile ili rezultat dosađivanja grupa unutar crkve ili pokušaji od strane crkve da se podupre papina nepogrešivost, poglavito u 19. i 20. stoljeću. Rimokatolička crkva smatra sebe nastavljenim utjelovljenjem Krista u crkvi iz čega proizlazi da je Krist = Crkva. Na taj način Krist prestaje biti glava crkve već on JEST crkva, ili bolje, duša crkve. Porijeklo ove ideje nalazimo kod Origena koji je vjerovao da je Riječ (Krist) duša crkve. Drugi su to povezali s Augustinovim maniheizmom; božanski život se mistično prenosi na crkvu.

Na Krista se također gleda kao na stalni živući sakrament (ili znak) pomirenja cijelog čovječanstva (to potječe od Origenove ideje koja graniči s univerzalizmom). Crkva se također smatra spremištem Svetog Duha (ona Ga ograničava i kontrolira) – ideja koju nalazimo kod Ireneja. To je također i Ciprijanovo gledište jer on smatra da krštenje koje izvede heretik nije

valjano, pošto je crkva čuvar Svetog Duha. Budući da crkva sadrži sve te stvari, po spasenje moramo doći njoj. Kao što je Ciprijan rekao: 'Izvan crkve nema spasenja'. Ipak, za dobrobit ekumenizma, katolici se trude to ublažiti.

Ovaj pritisak da se prave preuveličane tvrdnje o crkvi stvorio se jer se crkva trudila obraniti od heretika poput Marciona i raskolnika kakav je bio Donat. Kao i Pravoslavna Crkva, Katolička crkva vjeruje u spasenje po vjeri, djelima i sakramentima. Ovo proizlazi iz nerazumijevanja hebrejske terminologije koja se koristi u Jakovljevoj poslanici. Kada se crkva u 4. stoljeću odsjekla od svojih židovskih izvora, počela je krivo razumijevati hebrejski način razmišljanja Novog Zavjeta. Jedno od tih nerazumijevanja je i hebrejska riječ 'opravdati' koja nikad ne znači učiniti nekoga dobrim, nego staviti u ispravan odnos s Bogom ili pokazati da si opravdan. Drugi primjer bile bi Isusove riječi na Posljednjoj Večeri koja je napravljena po uzoru na Pashalno jelo gdje je kruh koji se koristio predstavljao stvarni kruh koji se koristio u Izlasku: Pasha, kao i Večera Gospodnja je u svojoj suštini rekonstrukcija događaja, a ne ponavljanje stvarnog događaja.

Prvobitno su sakramenti bile službe kod kojih se davalo obećanje ili obveza, zakletva (krštenje ili Božja služba) i tako nam omogućavali da produbimo ili obnovimo našu predanost Bogu, ali se na njih nikad nije gledalo kao na sredstva za spasenje. U većini konteksta u Novom Zavjetu riječ 'milost' znači Božji milosrdni čin davanja svog Sina da umre za naše grijehе. U drugim kontekstima milosrđe također može značiti duhovni dar. Biblijska terminologija (u mnogim od gore navedenih slučajeva) je bila mijenjana i iskrivljena utjecajem židovskog legalizma i poganskih filozofija.

MARIJA: 'Budući da je Marija majka Kristovog tijela, ona je i majka svih vjernika. Budući da je Krist drugi Adam, ona je druga Eva." Slične ideje se mogu pronaći u Irenejevim zapisima. Marija je prvotni izvor milosti za crkvu; ona je akvadukt između Krista i crkve. Ipak, od 1950. godine ta se ideja stišava u interesu ekumenskog pokreta.

1854. Godine, papa je izdao Papinsku Bulu i time učinio ideju o bezgrešnom začecu dogmom. I Augustin i Toma Akvinski su zaniijekali ovu doktrinu, no onda ju je predložio franjevac Duns Scot nakon čega je nastala polemika između Franjevacа i Dominikanaca, pri čemu je Vatikan odbijao odabrati stranu. Kao rezultat toga, o doktrini se uopće nije razgovaralo na saboru u

Trentu. No, ipak je bila oživljena u 19.stoljeću da bi se podržala ideja o papinoj nepogrešivosti. Značajno je primijetiti da dogma nije predložena ni na osnovu Sv. Pisma ni na osnovu tradicije, već na osnovu suglasnosti; većinski glas među onima koji su uzeti u obzir.

1950. godine papa Pio XII je, bez podrške sabora, definirao i silom proveo doktrinu o uznesenju. Doktrina tvrdi da je Marijino mrtvo tijelo bilo uzneseno na nebo bez da je prošlo kroz proces raspadanja. Za ovu se doktrinu nije znalo do 4. stoljeća, ali ju je kasnije zastupao Ivan Damašćanin. Značajno je da se o osobi Marije nije uopće razgovaralo na Vatikanu II, kao da je Katolička crkva zaključila da su stvari otišle dovoljno daleko. Obje ove doktrine proizlaze iz neodgovarajućeg shvaćanja Kristove čovječnosti. U ovome je monofizitizam nesumnjivo igrao važnu ulogu. Pošto se na Isusa ne gleda kao na 100%-tnog čovjeka, vakuum koji preostaje je ispunjen Marijom. Nijekanje Kristove čovječnosti vodi do mariolatrije (kult Marije), dok nijekanje Njegovog božanstva vodi do doktrine mise (ponavljanje Kristove žrtve).

TEOLOŠKE SKLONOSTI:

a) **Monofizitska**: U katoličanstvu postoji prirodna sklonost da se ono što je božansko čini ljudskim. To je zbog toga što grčka filozofija, koja je veoma utjecala na katoličku crkvu, nije razlikovala Stvoritelja i stvorenje; za njih je uvijek postojala mutna prijelazna sfera koju su nastanjivala polubožanska bića. Budući da ne mogu shvatiti božanski dio koji prebiva među ljudima, oni onda čine ljudsko božanskim. Stoga je Marija učinjena božanstvom jer je nosila u sebi Krista koji ima samo jednu narav i to božansku. Crkva se također smatra božanskom jer u njoj obitava Duh Sveti.

b) **Platonska**: Druga sklonost je sklonost negiranja križa kao događaja koji se dogodio jednom zauvijek i njegovog produljivanja u metafizičkoj sferi. Zbog ovoga katolici manje naglašavaju uskrснуće i uznesenje. Uznesenje pokazuje da je Kristov posao na zemlji završen i da On više nije prisutan tijekom.

c) **Autokratska**: Katolici kažu da Krist nastavlja živjeti u Svojim Apostolima i njihovim nasljednicima. Na ovo moramo odgovoriti da apostoli nisu imali nasljednika. Njihova služba je bila služba Riječi (Djela 6,2) – bili su Kristovi ambasadori jer je Krist govorio kroz njih. Episkopalni autoritet je onaj starješinstva (tj. stega) a ne apostola (nauka). Sveti Duh je Kristov

namjesnik (Njegov predstavnik) koji usmjerava apostole i njihove nasljednike; nije na njima da oni upravljaju Njime. Čitajući Novi Zavjet vidimo da postoje dvije misije: Sinova misija (koja završava uznesenjem) i misija Svetog Duha (koja počinje na Pedesetnicu). Neprekidnost osiguravaju apostoli. Govoreći da je crkva Kristovo utjelovljenje, katolička crkva potpuno izostavlja ostala dva člana Trojstva: Oca i Duha Svetoga.

Katolička crkva također tvrdi da je sposobna proširiti svoj autoritet i na posmrtni život, izručujući ljude u pakao, raj ili čistilište, ili proglašavajući svetima osobe koje su već mrtve. Ovo se zasniva na ideji da crkva može odrediti privremene kazne (ili nagrade) za pojedince na zemlji, a time i nakon smrti. Na ovaj način, u svakom praktičnom smislu crkva je zamijenila Krista.

Doktrina o čistilištu proizlazi, naravno, iz ideje o nepotpunom spasenju. Njeno ishodište leži u židovskom legalizmu i poganskoj filozofiji. Radi detaljnijeg proučavanja vidi našu Sustavnu Teologiju.

BUDUĆNOST KATOLIČKE CRKVE: U zadnja dva stoljeća postale su očite dvije sklonosti:

- i) Proglašavaju božanskim ono što je ljudsko – Papa i Marija i
- ii) od Vatikana II, katoličanstvo je postalo vrsta hinduizma koje prihvaća sve, naravno, s papom na vrhu piramide. To je , zapravo, sistem koji je napravio čovjek, a koji zanemaruje Bibliju i koji čini čovjeka božanskim, kradući Bogu slavu.

Vatikan II je doslovno dao zeleno svjetlo teološkom liberalizmu. Mnoge katoličke Biblije sadrže bilješke koje samo oponašaju stari teološki liberalizam protestantizma 19. stoljeća. Ipak, mora se reći da je papa Ivan Pavao II bio vrlo konzervativan i da je učinio sve što je u njegovoj moći kako bi preokrenuo odluke donesene na Vatikanu II. To je učinio time što je postavio svoje ljude na važne pozicije u svakoj državi. Na to je reakcija bila značajna, npr. u Austriji i Poljskoj.

Čini se da Vatikan sada usporava takvo usmjeravanje ka univerzalizmu. U skoroj izjavi koju je izdao tadašnji kardinal Ratzinger (koja mora imati papino odobrenje), on se suprotstavlja relativizmu inzistirajući da samo Katolička crkva ima pravo sebe nazivati crkvom (druge ne smatra sestrin-

skim crkvama) i da ostale vjeroispovijedi sadrže elemente koji zavode ljude i čine ih da prihvate lažnu verziju spasenja.

Konačno, moramo nešto reći i o karizmatском pokretu unutar Katoličke crkve: Vatikan je spreman napraviti mjesta za karizmatike sve dotle dok ostaju dobri katolici. Moramo biti pažljivi u vezi sa karizmatским pojavama jer dokaz ponovnog rođenja ne leži toliko u darovima, koliko u plodovima i postojanosti. Rekavši ovo, ne možemo zatvoriti oči pred izranjanjem fenomena poznatog pod imenom katolički evangelici.

PENTEKOSTALCI

John Wesley je jedna važna preteča pokreta: on je mislio da je posvećenje drugo djelo milosti, koje je različito od opravdanja, i slijedi nakon njega. Ustvari, jedan od njegovih učenika, Jonathan Fletcher, to je nazivao 'krštenje u Svetom Duhu'. Jasno je, da Wesley je bio što mi bi zvali danas karizmatičar. To se vidi iz sljedećega citata od biskupa Butlera: "Gospodine, to pretendiranje na izuzetna otkrivenja i darove Svetoga Duga je grozna stvar, jako grozna stvar." I Finney i Moody su tvrdili da su imali isto iskustvo.

Međutim, ova ideja o drugom blagoslovu dolazi od engleskih hiper-kalvinista koji su stalno tražili sigurnost spasenja. Oni su tražili duhovno iskustvo kao pečat, koje bi dokazao da su oni bili izabrani. Od ranih metodista struja vodi direktno prema pokretima 'svetosti' u 19. stoljeću u SAD. Pod svetosti oni su razumijevali potpuno posvećenje. Za posljedicu, vjernik prestaje grijешiti namjerno. Ove crkve su nastavile tamo gdje je, po njihovom mišljenju, metodizam ostao bez snage. Na sastancima pod vedrim nebom, učitelji svetosti višeg života su proklamirali drugi blagoslov potpunog posvećenja kao očišćenje srca od svih grijeha, a ponekad su taj drugi blagoslov nazivali 'krštenje Svetim Duhom'. Vjerski bi zanos mnoštva bio popraćen "pobožnom histerijom", padanjem, drhtanjem, "svetim smijanjem", oponašanjem laveža pasa, te divljim plesom (poput onog kojem se prepustio David ispred Kovčega Saveza).

Pred kraj 19. stoljeća tri su značajna razvoja u SAD najavila pojavu pentekostalizma kao takvog:

1) povećano nezadovoljstvo učiteljima potpunog posvećenja unutar starih denominacija (posebno metodista) rezultiralo je oblikovanjem crkava, u kojima su se javili duhovni darovi. U početku, ove crkve su bili nezavisne, ali kasnije su se spojili u crkvu nazarena. Mnogo crkve su malo po malo ostavile takve prakse, ali one su se opet pojavile kasnije u pentekostalnom pokretu, koji je dobio sljedbenike među baptistima i metodistima.

2) vjerovanje u krštenje Svetim Duhom i vatrom kao trećim blagoslovom bilo je sve više rašireno,

3) obnovljen interes za duhovne darove, posebno izlječenja.

Pentekostalizam je tako jedna mladica pokreta svetosti. Godine 1901. Charles Parham je otvorio biblijsku školu u Topeki, Kansasu, koju je nazvao Bethel Bible College. On u toj školi nije koristio ni jednu drugu knjigu, već samo Bibliju, i obučavao je studente učenju Duhovnog krštenja. On i njegovi studenti su tada poduzeli evangelizatorske kampanje po Kansasu, za vrijeme kojih su mnogi slušatelji tvrdili da su bili kršteni Svetim Duhom, govore jezicima i izvode čuda ozdravljenja. Novi pokret je vrlo brzo imao uspjeha i proširio se daleko, vjerojatno zato što je na poseban način prilazio problemima siromašnih i isključenih članova društva. Oni su stavljali naglasak na entuzijazam i iskustvo, naročito na svojim nestrukturiranim, živim, dugim, čak beskrajnim službama, gdje su ljudi plesali, uzvikivali 'Amen' i pljeskali rukama kao da su na trenutak zaboravili sve svoje probleme. To je bio protest protiv teološkog liberalizma i formalizma mnogih denominacija. Kansas je postao centar tog pokreta koji je smatrao da je govorenje jezicima početni znak da je netko primio 'krštenje Svetim Duhom'. Za vrijeme ranih 1900-tih, to je učenje imalo veliku podršku u južnim državama SAD.

Godine 1906. je William Seymour, Parhamov obraćenik, došao u Los Angeles, gdje je u Azusa Streetu osnovao *Apostolic Faith Gospel Mission* (Evandeosku misiju apostolske vjere). Upravo se tu zbila obnova (tri godine dug miting) koja je postala odskočna daska za 20-stoljetni pentekostalizam. Većina crkava svetosti je postala pentekostalna u doktrini, bez obzira na to da li su se podijelile oko toga kakvo je novo učenje o jezicima: da li pokazatelj duhovnog krštenja, ili što drugo. Najveće pentekostalne denominacije danas u SAD su: *Assemblies of God* Božja Crkva u Kristu (crnci), Crkva Božja, Pentekostna crkva svetosti.

Ovdje treba spomenuti i crkvu 'Samo Isus' u SAD koja drži unitarijanski pogled na Boga i krštava samo u ime Isusa. Najveća crkva ove vrste je nazvana Ujedinjena pentekostalna crkva.

Druga velika denominacionalna podjela među pentekostalcima je s obzirom na pitanje da li je krštenje Svetim Duhom drugo ili treće djelo milosti. Jedan broj pentekostalnih crkava gleda na pranje nogu kao na stvar obaveznu kao krštenje i Gospodnju večeru.

KARIZMATSKI POKRET

Godine 1960. su se pojavile nove manifestacije pentekostalizma – novo-pentekostalizam ili karizmatiski pokret. Cilj je bio raditi unutar postojećih denominacija. Temeljni rad za tu novu uzburkanost pentekostalizma postavile su tako magnetične osobe kao što su David Du Plessis i Oral Roberts. Sličan utjecaj je izvršio i *Full Gospel Businessmen's Fellowship* koji je 1951. godine osnovao Demos Shakarian, bogati kalifornijski mljekar. Utjecaj takvih inicijativa se na kraju osjetio unutar starijih denominacija.

U drugoj polovini 1960-tih karizmatiski se pokret brzo proširio među *drop out* generacijom, koja je bez ikakvih iluzija gledala na društvo koje opravdava rat u Vijetnamu. Isusov pokret je privukao pažnju za samo kratko vrijeme, ali je učinio trajan utjecaj na njihovu generaciju. Iz tog pokreta je izašao pokret *Židovi za Isusa*, pošto je upravo u *drop out* pokretu bilo mnogo mladih Židova.

Istovremeno naglašavala se angažiranost u otklanjanju socijalnih problema. David Wilkerson je osnovao pokret *Teen Challenge* koji se bavio isključivo radom među narkomanima.

Kasnije se razvio unutar karizmatiskog pokret 'treći val'. U njega su uključene ličnosti kao što su Wimber, MacGavran i Jonggi Cho.

John Wimber i 'evangelizacija snagom': Fenomen koji se nedavno pojavio u okrilju karizmatiskog pokreta je pojava Johna Wimbera i evangelizacije snagom (Svetim Duhom), koja smatra neophodnim da iscjeljenje mora ići zajedno sa evangelizacijom. Wimber je bio pod velikim utjecajem dr. Jonggi Cho-a, pastora najveće crkve na svijetu koja tvrdi da ima 520.000 članova u Seulu u Južnoj Koreji. U svojim knjigama dr Cho naglašava značaj

vizualizacije i inkubacije u tumačenju molitve, jedno viđenje koje iskrivljuje biblijsko učenje o ovom pitanju. Izgleda da je dr Cho u svoje stavove unio elemente stare korejske šamanističke religije.

Druga knjiga koja je utjecala na Wimbera je *Iscjeljenje* od Francisa McKnutta, katoličkog svećenika. Pet kršćanskih liječnika prisustvovalo je Wimberovom sastanku iscjeljenja u njihovoj crkvi. Jedan od njih, psihijatar, tvrdi da je mnogo od onog što je vidio stručna hipnoza. Nisu se dogodila organska iscjeljenja, promjene su uslijedile u bolestima koje su imale psihološki uzrok. Izgleda da postajemo generacija lakovjernih kršćana. 'Bog me je iscijelio, ali đavo i dalje zadržava simptome u meni' – rekao je jedan koji je tvrdio da je izliječen od gripe.

Nova vrsta superproroka iz Kansas City-a, koju predvodi Paul Cain, tvrdi da će ovaj pokret koji dolazi a čija su oni prethodnica, prethodni karizmatski pokret potpuno zasjeniti.

Značajno je da je ovo još jedan proizvod pentekostalnog okruženja Kansas City-a, koji je svijet za sebe. Paul Cain i ostali, su naročito uznemireni što postoje evanđeoske crkve koje nisu prihvatile njihove jedinstvene (neki bi rekli: preuveličane) tvrdnje. Izgleda da imaju nezasitljivu potrebu da dominiraju drugim ljudima.

Najnovija pojava u ovom smjeru zove se torontski blagoslov, poznat po tako zvanom neuravnoteženom smijehu. Svakako treba priznati da se Wimber distancirao od torontskog blagoslova.

PROCJENA Karizmatski pokret je, u stvari, 'second-blessing' (drugi blagoslov) pokret koji pokušava proširiti pentekostalnu praksu i teologiju na ostale denominacije. Sličan Montanizmu, pokret je napravio mnogo dobrog a mnogi su ljudi kroz njega došli Kristu, ali također podiže i mnoga pitanja.

1. Jasno je da ondje gdje su ljudi iskreno za Gospoda postoji i blagoslov, ali postoji i opasnost da se, oprostivši se od razbora, ljude dovodi do nezdravih krajnosti kada oni prihvaćaju sve novitete, pa ma kakvi oni bili.

2. Do određene je mjere karakterističan za naše doba:

a. Snažan naglasak na osjećajima. Unutar pokreta često prevladavaju žene.

b. Odražava doba u kojem živimo (postmodernizam, pop glazba i fast food kultura). Pripjevi u pjesmama su jednostavni i skloni ponavljanju. Kada se KJV (ekvivalent Karadića) jezik prilagodi jazz zvuku dobijemo zvuk koji je ili komičan ili neskladan. Mnoge pjesme žele stvoriti određeno raspoloženje, a ne prenijeti poruku. Riječi poput ‘slava’, ‘slavljenje’, ‘štovanje’ i ‘ljubav’ nabacuju se naokolo da bi se stvorio mozaik ili lijepa slika, a ne da bi se izrazila jasna teologija.

c. Štovanju se daje vrlo uska definicija: na to se gleda kao na spajanje nekoliko pripjeva, pljeskanje i podizanje ruku. ‘Vođa štovanja’ se pokazuje kao onaj (ili ona) koji vodi pjevanje (karizmatičnih) korusa. Kršćani uhvate sebe kako pjevaju pjesme pune ideja koje bi inače isprva odbacili, ako bi ih susreli u bilo kojem drugom kontekstu. Uzmimo za primjer: ‘Stvori novi duh u meni, O Gospode...i svoga svetog Duha ne uzmi od mene.’ Sve to zvuči jako duhovno, ali u sebi sadrži ideju da je moguće izgubiti svoje spasenje. Vidimo Davidove riječi koje su uzete van svog SZ konteksta (David misli na Šaula koji je izgubio duhovni dar kraljevanja: drugim riječima, koji je bio otpušten od Boga – spasenje nije uopće u vidu) i koriste se kao sredstvo promoviranja očite arminijanističke teologije. Isto bi se moglo reći i za mnoge druge pjesme. Izgleda kao da je na djelu nekakva karizmatička mafija koja ima monopol nad pjesmama mnogih kršćana – ostale himne i pjesme se jednostavno ne pjevaju. YWAM je uspio prodrijeti u gotovo sve crkve u Lausanni (u Švicarskoj) i učiniti ih karizmatičkim koristeći zbirku pjesama slavljenja pod nazivom *J’aime l’Éternel* (Volim Gospoda). Sve to samo dokazuje da moramo paziti što pjevamo. Ovo naglašava opasnost karizmatičkih korusa: često djeluje kao Trojanski konj.

Zbog jakog naglašavanja popularnih korusa, pokret je sklon zanemarivanju klasične strane kršćanske glazbe. Mnogo ljudi danas moraju posjetiti katedralu kako bi slušali pravu ‘crkvenu’ glazbu.

d. Zbog probuđenja jednog ili dva ‘duhovnija’ dara, pretpostavlja se da nam se vratilo apostolsko doba (sa svim darovima) i da se kraljevstvo može izgraditi prije nego što se Krist vrati. To izražava postmilenijski naglasak. Trenutni naglasak je skoro više na nadolazećem ‘velikom probuđenju’, nego na Drugom Dolasku. Sve ovo dolazi od pokreta pod nazivom ‘pozna kiša’ koji tvrdi da kao što su se prijašnje kiše odnosile na pentekostalni pokret, tako se i posljednje kiše moraju odnositi na ‘dolazeće probuđenje’. Ova ideja je veoma proširena u mnogim crkvama i služi da bi se oslikala nesretna

sklonost mnogih crkava ka nekritičnom prihvatanju ideja koje pripadaju pentekostalnoj košari.

Prvo se definiraju darovi, a onda se izvrće Sveto Pismo da bi odgovaralo tim definicijama (usp. proročanstvo), umjesto da to bude obrnuto. Unutar Vineyard pokreta ljudima se kaže da ne brinu ako se njihovo proročanstvo ne ostvari – trebaju samo opet pokušati! U SZ nam se govori da izvučemo prikladan zaključak, a ne da ‘pokušamo opet’. SZ proročanstva se umjetno izvrću da bi se mogla primijeniti na karizmatički pokret (‘širom svijeta Duh se kreće, *kao što je pretskazao prorok*’). Pavlova pravila za vršenje duhovnih darova se često elegantno zanemaruju i svetište se prečesto pretvara u cirkus.

e. Postoji mnogo razgovora koji su puni šupljih fraza, trijumfalizma i preuveličavanja, a sve u interesu promicanja pokreta. Razina očekivanja ljudi se povisuje raznim vrstama ekstremnih izjava (vidi: Kanzaški proroci). Tvrdnje karizmatika mogu se iščitati u pripjevu jedne od najstarijih pjesama pokreta: ‘širom svijeta...Ima snažno *otkrivenje*... ‘ Kada se ta očekivanja ne ispune, a ljudi razočaraju, neki napuštaju pokret tražeći čvršći oblik kršćanstva, dok neki postaju nevjernici ili poklonici nekog oblika poganstva.

f. Pokret naginje činjenju umjetne razlike između natprirodnog i prirodnog. Ovo može dovesti do omalovažavanja intelekta i jednostranog pogleda pri savjetovanju. Svaki problem u nečijem životu smatra se duhovnim (obično demonskim), a psihološki aspekt se u potpunosti zanemaruje. Démonsko je stvarno i danas, nažalost, u porastu, ali nije toliko rašireno kao što bi karizmatici htjeli da mislimo. Karizmatična opsjednutost demonskim može dovesti do ozbiljnih psiholoških problema, zastrašivanja i do psihoterora.

g. Zbog jakog naglašavanja duhovnih doživljaja, pokret je sklon zane-marivanju intelektualne strane kršćanstva. Sustavna teologija se u mnogim biblijskim školama više ne podučava, jer se smatra da je ili nepotrebna ili čak da vrši podjelu: čini se da se, za dobro općeg jedinstva, svi trebamo zadovoljiti najnižim zajedničkim teološkim faktorom. Zapravo, jedna od težnji karizmatičkog pokreta je da dođe do jedinstva u kršćanstvu, ondje gdje su ostali pokušaji kao što je ekumenski pokret podbacili. Npr. pokušaji unutar Anglikanske crkve da se podrži ‘zdrava teologija’ među pripadnicima evangelikalnih crkava su razbijeni u komadiće kada je karizmatički pokret upao u crkvu i vratio sat unazad. Tako većina današnjih Anglikanskih evangelika nije postala ništa otvorenija ni jasnija nego što je u početku bila.

Karizmatiski pokret mnogi smatraju prečacem do duhovnosti. Ipak, kada bi radili ono što Gospodin želi da radimo (živjeli u pokajanju, molili se, svjedočili, davali itd.) ne bi postojala potreba da okolo tražimo dodatne potvrde Božjeg prisustva.

PRESTANJE DUHOVNIH DAROVA: Postoji dvije vrste tog gledišta

1) Klasična teorija prestanja 2) Suvremena teorija prestanja

Klasična teorija prestanja se nalazio između Crkvenih Otaca (npr. Augustin, Krysostom I Grgur Veliki) koji su objasnili razmjernu odsutnost spektakularnih duhovnih darova u njihovom razdoblju kao posljedica njihove posebne potrebe na početku Crkve kako bi akreditirali kršćansku poruku. Kasnije Calvin je priznao da takvi znakovi mogu se pojaviti kad evanđelje dođe do novih granica ili tamo gdje je Crkva slaba.

b) Suvremeni cesacijonizam počinje s Warfieldom koji je tvrdio da su izumrli najspektakularni darovi kad je svršilo formiranje novozavjetnog kanona. Dispensacionali su dalje razvijali ovu teoriju.

Warfieldova teorija nije ekzegetično nepobitna. S druge strane klasični cesacijonizam je sasvim prihvatljiv.

Međutim, pentekostalci i karizmatici moraju objasniti zašto postoji suvremena obnova takih darova i to do mjere nepoznate sve od vrijeme Rane crkve, dok je takav obnova pretskazano samo u vezi s pokajanjem Izraela, kad se vrati Mesija. Čini nam se su pentekostalci pogrešno primijenili na sebe obećanja koja se odnosi isključivo na Izraela na kraju našeg razdoblja.

SEKTE

SEKTAŠTVO: Prema Ivana Vrtarića, autor knjige *Calvary Chapel - crkva ili kult?* osnovni znaci prepoznavanja kulta su:

1. Takva skupina ima elitističko gledište o sebi u odnosu na ostale crkve; i jedinstveni poziv, to jest, oni su jedini ili pak najviše u pravu - ostali su u krivu. oni jedini - ili skoro jedini - vrše Božju volju.
2. Njihov vođa/vođe mogu tvrditi da imaju nešto osobito i isključivo (službu, otkrivenje ili ovlasti) što im je dao Bog.
3. Drže da su jedina prava (ili najbolja) crkva te zauzimaju kritizerski stav prema ostalim crkvama dok istodobno hvale i uzvisuju svoju skupinu, vođu/vođe ili svoje djelovanje. Druge kršćane ili crkve ismijavaju.
4. Uvelike naglašavaju odanost svojoj skupini i njezinom naučavanju. Članove se sve više i više uvlači u aktivnosti skupine te imaju malo ili ni-malo vremena za razmišljanje zbog prezasićenosti kao i tjelesne i duševne iscrpljenosti. To je, također, vitalni dio procesa kontrole misli. Spriječava se svako odstupanje od naučavanja skupine ili preispitivanje tog naučavanja. Kritiziranje u bilo kom obliku smatra se pobunom. Naglasak je na autoritetu vođe/voda, te neupitnoj pokornosti i podložnosti istima.
5. Od članova se čeka da na neki način iskažu odanost skupini. To može biti "kontroliranje" članova crkve, kao i obitelji, pod izlikom da je to za njihovu "duhovnu korist". Može se zahtijevati i da lažu (nebeska prijevara) kako bi pridobili nove članove.
6. Najzanimljiviji "plijen" su im članovi drugih crkava .

POZADINA: Neke faktore treba uzeti u obzir kad govorimo o sektama u SAD.

- 1) Mnoštvo njih dolaze iz SAD-a (19. st) koja je bila žarište svih vrsta čud-nih ideja.
- 2) Krajem 18. st. i na početku 19. st. zemljom je projurio val probuđenja. Ova probuđenja su bila mnogo izraženija na Divljem Zapadu. Takva probuđenja su pridonijela đavolskom protuudarcu u obliku krivo-vjerja. Nicali su mnogobrojne sekte, posebno Mormoni i Jehovini svjedoci.

MORMONIZAM

Prvi takav sistem, koji ćemo detaljnije pogledati, je MORMONIZAM. Za osnivača prvoga takvoga pokreta (teško bi ga se nazvalo kršćaninom), Josepha Smitha, kasnije je bilo utvrđeno, (u jednom od njegovih prvih pisama nedavno otkrivenih javnosti), da se radi o čovjeku pod utjecajem narodnih magija i okultizma. Mormoni naučavaju da su Bog i Isus Krist osobno stavili u službu Smithu širenje 'božanskoga svetog pisma', napisanog na pločama od zlata, koje su zakopali davni Izraelci, koji su se iselili u Ameriku. Prema Smithovom izvještaju o tim značajnim događajima, anđeo Moroni je njemu pokazao mjesto izvan Palmire, SAD, gdje su ploče navodno bile skrivene. Harris, autor pisma, je jedan od mormonske crkve 'Tri svjedoka', koji svjedoče da su oni također vidjeli te ploče, dakle njihovo svjedočanstvo je također stvar vjerovanja. Harrisovo pismo, datirano sedam mjeseci poslije izdanja 'Knjige mormona', ponovo iznosi ono što je Smith rekao o duhovnom otkriću: 'Ja sam to dobio zbog čarolije', kaže Smith. 'Jedan stari duh mi je rekao da kopam i tražim zlato, ali kada sam kopao sljedeće jutro, duh je sebe preobrazio u bijelog daždvenjaka na dnu jame i udario me tri puta...'

Tu nema spomena o bilo kakvom anđelu od Boga. Harris kasnije spominje Smithovo sudjelovanje u 'kopanju novca' koristeći svoju, pripisanu nadnaravnu snagu i 'proročki kamen' da bi pronašao zakopano blago. Pismo također sugerira Smithovo korištenje čarobnim kamenom u pronalaženju zakopanog 'svetog pisma'. Drugo pismo koje je nedavno ugledalo svjetlo dana, poslano od Smitha 1825. jednom tragaču za blagom, govori kako zametnuti trag pred 'mudrim duhom' koji čuva zakopano blago.

Joseph Smith je bio također poznat po svojim vezama sa slobodnim zidarima. Neki simboli i ceremonije koje se izvode u mormonskim hramovima proizlaze iz slobodnog zidarstva.

Jedan vodeći nemormonski povjesničar zaključuje, da ta pisma dokazuju da su magijski i okultni obredi bili prisutni od samog početka ovoga širenoga religijskog pokreta. Stoga nije iznenađujuće da bi pokret trebao nositi izdajničke znakove svoga istinskoga osnivača (đavla).

Razvoj pokreta: Pokret je počeo 1830 g. u Fayette, New York i selio se na razna mjesta prije nego se smjestio u Salt Lake City 1844 g. pod vodstvom Brigham Younga koji je zamjenio Josepha Smitha kao 'prorok', nakon što je ovaj ubijen u obračunu između dvije strane. Young je bio muž od 53 žena i imao 57 djece. Zapravo, pokret je imao popustljiv stav prema spolnosti, milost je na primjer viđena kao dozvola za grijeh. Država Utah (80% mormoni) je jednaka ili gora od nacionalnog prosjeka po pitanju mnogih važnih obiteljsko-moralnih pitanja. Pokret je s vremena na vrijeme bio okarakteriziran poligamijom i rasizmom. Međutim obje ove stvari su bile preokrenute sa 'kasnijim objavama'. Poligamija je danas ograničeno na jedan ogranak 'fundamentalnih Mormona'.

U godini 1850-toj Mormoni su bili uvučeni u različite okršaje (vatrenim oružjem) u pokušaju da uzvrate svojim progoniteljima. U jednoj bitci su otišli tako daleko da su se prurušili u indijance. Pokret se podijelio u dvije glavne grupe:

1. Reorganizirani mormoni (ili Josefiti): kojima je danas baza u Independence, Missouri. Oni odbacuju knjigu *Dragocjeni Biser* i nauku o mnoštvu bogova, te da je Bog čovjek, o Majci Bogu, nebesko vjenčanje, i krštenje za mrtve.

2. Fundamentalni mormoni koji nastavljaju praksu poligamije.

Zbog obaveznog davanja desetka, mormoni su postali vrlo bogata "crkva", u stvari druga u SAD-u do katoličke crkve.

Mormonske svete knjige: *Knjiga Mormona* je izdana u 1830.g. i *Dragocjeni Biser* u 1851 koji se poziva na kasnija 'otkrivenja' dana Joseph-u Smith-u. Crkvena uprava se sastoji od Proroka (s dva savjetnika) na vrhu i 12 apostola na drugom nivou. Ovo pokazuje da oni vjeruju u daljnju objavu.

VJEROVANJA MORMONA

- 1) **KNJIGA MORMONA;** Mormoni tvrde da je **Knjiga Mormona** dodatak Bibliji. Oni vjeruju da Biblija pretkazuje Knjigu Mormona, da Knjiga Mormona tumači starozavjetna proročanstva te tvrde da je ona dio novog saveza s Izraelom. Također bi trebala biti i 'još jedan svjedok' istine kršćanskog evanđelja. Na nesreću, ovaj 'svjedok' stoji u proturječnosti s Biblijom u izvanredno puno dijelova. Uvelike se oslanja na King James Prijevod (25000 riječi!) no ipak tvrde da je Knjiga Mormona bila napisana 1000 godina prije KJV! Zatim, ona sadrži mnoge krive prijevode KJV-a, koji su se pokazali netočnima nakon kasnijih prijevoda. Knjiga Mormona (Mormon

je ime anđela koji je dao otkrivenje) ustvrđuje da je ona povijesni prikaz prapovijesne i pred-kolumbijske Amerike. Dvije grupe koje su, navodno, stigle u Ameriku prije Kolumba su:

a) Jedna skupina je otišla od Babilonske kule, oko 2250.god. pr. Krista se preselila u Europu, te onda emigrirala u srednju Ameriku.

b) Druga skupina, koju su sačinjavali Židovi, emigrirala je u Srednju Ameriku oko 600.god.pr.Krista, netom prije uništenja Jeruzalema. Tvrdi se da su američki Indijanci potomci ove semitske grupe koja je bila prokleta pa im je zato dana tamna koža. Ovo se kosi s istraživanjima na području genetike koja dokazuju da američki Indijanci potječu od mongoloidne rase i imaju drukčiju glavnu krvnu grupu od Židova. Tvrdi se također da je Krist posjetio američki kontinent i propovijedao evanđelje potomcima Židova, uvodeći krštenje, večeru Gospodnju, svećeništvo i druge mistične obrede.

Nekih 1400 godina kasnije Joseph Smith je, navodno, iskopao njihovu povijesnu knjigu, napisanu na pločicama od zlata, na kojoj su korišteni egipatski hijeroglifi!

U nekim točkama Knjiga mormona se smatra superiornijom i u odnosu na Bibliju: Kazano je da postoje greške u prijevodu Biblije, dok nije rečeno da postoje greške u Knjizi mormona. To je vrlo neobična tvrdnja znajući činjenicu, da je od prvog izdanja te knjige, napravljeno više od 3.000 promjena! Tvrdnje u Knjizi mormona su bile poništene kasnijim 'otkrivenjima'. K tome još, njihova 'verzija' Biblije sadrži veliki broj promjena i dodataka, koje nemaju ništa zajedničko s problemima prijevoda, ali počivaju na pretpostavkama da je Biblija nepotpuna i trebala je biti dopunjena riječima velikog proroka, Josipa Smitha, nekih 1800 godina kasnije.

2) **MORMONSKA DOKTRINA SVEĆENSTVA** : za sebe tvrdi da posjeduje svećeništvo Arona i Melkisedeka. Mormoni tvrde da su Joseph Smith i Oliver Cowdery primili aronsko svećeništvo iz ruke Ivana Krstitelja 15. svibnja 1829.godine i da se, kratko nakon toga, i Melkisedekovo svećeništvo prenijelo na tu istu dvojicu kroz pripomoć Petra, Jakova i Ivana! Ovo je dio njihove isključive tvrdnje: samo kroz mormonizam možeš biti spašen!

3) **NAUKA BOGA, ČOVJEKA I STVORENJA**: Triteizam (trojstvo sadrži 3 boga); politeizam (postoji mnogo drugih bogova uz Oca, Sina i Svetog Duha; oni vladaju drugim planetama). U izvjesnoj mjeri postoji razlika između Boga i anđela. Adam je jednom bio duhovno stvorenje (bog), koji je

došao na zemlju primiti tijelo u kome će živjeti. Čovjek je bog u stvaranju, koji će eventualno ponovo primiti svoje puno božanstvo (vid. gnostičko krivovjere i grčku mitologiju, koje postavlja čovjeka kao održavaoca božanskog bljeska poslije pada – stvaranja – kada je on postao zatvorenikom u tijelu stvaranje ove Zemlje, to je vrsta zajedničkog pothvata nekakvih bogova i duhova prije postojećih ljudi). Mormonizam vjeruje da su ljudi prije postojali u duhovnom obliku. To je bio probni period: oni koji su bili zločesti kasnije su rođeni sa crnom kožom.

Razlika između nas i Krista je jedan od stupnjeva. Njegove tijelo je rezultat fizičke zajednice Boga oca i djevice Marije. To ima okus vrlo loše poganske mitologije. Kristovo izmirenje ne određuje mjesto čovjekovog odlaska nakon smrti, obzirom da je to određeno ljudskom vlastitom akcijom (tj. spasenje po djelima). U slučaju smrtnih grijeha, čovjek mora dodati svoju vlastitu krv Kristovoj krvi i tako okaje svoje prekršaje, (to je udarac protivan jedinstvenosti Krista kao druge osobe Trojstva). Kristovo izmirenje za naše grijeha ne daje nam ništa više od prava na uskrsnuće (i time nadilaženje fizičke smrti). Ljudi se spašavaju kpo vjeri u Krista (i u Josepha Smitha), ali također i po dobrim djelima. Spasenje se zavrijeđuje djelima učinjenim u ovom životu. Samo će se manjina pridružiti đavlu u paklu: većini će ljudi biti dodijeljeno mjesto u jednom od tri nebeska kraljevstva; nebeskom, zemaljskom i telestijalnom.

4) KRŠTENJE: Jedna sasvim nedvojbeno doktrina mormonske crkve je krštenje umrlih rođaka. To ne samo da uvećava prestiž mormonske crkve kao jedine agencije kroz koju se čovjek može spasiti, nego osposobljava mormone da postanu, bar djelomično, spasitelji svojih mrtvih rođaka. Mormoni to dokazuju ovako: Pošto je krštenje osnova za spasenje, a mnogi su umrli prije nego što je crkva bila izmijenjena Josefom Smithom, izgleda neizbježno da će mnogi umrli, biti izgubljeni. Kao obično, mormoni tvrde da živi mogu biti kršteni u zamjenu za umrle – to je za one koji su umrli bez znanja o izmijenjenom, obnovljenom evanđelju.

5) BRAK: Drugi karakterističan element kod mormonizma je nebeski brak. Mormoni tvrde da postoji poseban tip braka – zaključen u mormonskom hramu – koji traje vječno i nije poništen smrću. Djeca mogu biti rođena u tom braku i nakon smrti. Jedino ljudi oženjeni na taj način mogu doseći status božanstva (dakle: potpuno spasenje) – drugi postaju anđeli.

6) **SPASENJE:** Mormonska doktrina spasenja ne uključuje samo vjeru u Krista nego i krštenje uranjanjem, poslušnost učenju mormonske crkve, dobra djela i držanje Božjih zapovijedi, koje će oprati mrlje grijeha. Nepotrebno je reći, da ta nauka nema nikakvu podlogu u Bibliji i da je kontradiktorna Biblijskoj nauci o spasenju vjerom, kroz izbavljajuće djelo Mesije. Naša prva reakcija kad se susretnemo s takvim tvrdnjama je: Kako itko zdrave pameti može vjerovati takvim suludim besmislicama, koje su u potpunoj dijametralnoj suprotnosti osnovnom Biblijskom učenju? To može biti objašnjenje jedino činjenicom, da smo suočeni snažnim duhom obmane, koji ima snagu namamiti svakoga kome nedostaje nepokolebljivo duhovno uverenje i onoga koji ima vrlo malo znanja o Bibliji. Sve je to dio đavolskih dezinformirajućih službi.

PROCJENA: Glavni izazov koji mormonizam ističe jeste tvrdnja postojanja dodatnog otkrivenja na Bibliju i dodatnog proroka (tj. Joseph Smith). Ustvari pokret tvrdi da objava još uvijek traje zahvaljajući postojanju proroka i apostola. Povezano s ovim je zahtjev na ekskluzivnosti; samo mormoni zahvaljajući svom posebnom svećenstvu, mogu vam podariti spasenje. Na kraj krajeva spasenje se ne može dobiti bez poznanja Josepha Smitha kao prorok: U stvari mormonska vjeroispovjed kaže: ‘Svjedočim da je Joseph Smith bio Božji prorok, koji je umro za vjeru; da je knjiga Mormona istinita, da je crkva Isusa Krista svetaca posljednih dana jedina istinita obnovljena crkva, i da danas na zemlji postoji živi prorok.’

U suprotstavljanju mormonskim zahtjevima treba naglasiti da:

1. Kanon Svetog Pisma je zatvoren: takozvani kasnji proroci i apostoli ne mogu ga nastavljati.
2. Knjiga Mormona je u suprotnosti s prethodnom objavom zapisanom u Bibliji.

ADVENTISTI

Osnivači pokreta *Jehovini Svjedoci* se mogu pronaći u adventističkoj crkvi. Sve je počelo kada je William Miller, baptistički farmer, najavio da Isus dolazi 1843. godine. Ovo se temeljilo na pogrešnom vjerovanju da se 2300 dana u Danijelu odnose na 2300 godina. U stvari se doslovno radi o danima i odnosi se na razdoblje od 171.-165. god. pr. Krista (kada je Hram bio oskrvnut od strane pogana, prije no što ga je Juda Makabejac obnovio 165.god. pr. Krista). Krist se nije vratio 1843.godine, ali se umjesto toga osnovala prva adventistička crkva.

Kada se prognoziranja Williama Millera nisu ostvarila, Hiram Edson je imao viziju koja je objasnila ovo nesuglasje: Miller je pogrešno shvatio ono što je govorio – zapravo je to bio početak istražnog postupka osude na nebu kako bi se odredilo tko je među mrtvima vrijedan uskrsnuća (izrazito arminijansko tumačenje!).

Drugi adventisti su vjerovali da je Drugi dolazak bio ometen njihovim neuspjelim održavanjem šabata kakav je opisan u Starom Zavjetu. Ellen G. White je imala viziju koja je ovo, navodno, potvrdila. Ona je vjerovala da je papa izmjenio dan štovanja od subote na nedjelju i, budući da je on zvijer, oni koji štiju nedjeljom imaju znak zvijeri. Nasuprot onima koji su zadržavali subotu bili su 144.000 adventista. Oni su imali znak crkve ostatka (usp. duh proroštva – Otk 12,17 i 19,10). Ona je trebala postati Proročica adventizma. Tvrdila je da je ona glasnik kojeg je Bog odredio da bi joj otkrio posebna otkrivenja koja se tiču adventističke crkve. Adventisti, međutim, tvrde da nisu ništa gori od pentekostalaca i u tom pogledu ne prihvaćaju njene zapise kao jednako vrijedne Sv. Pismu. Ali ustvari, adventisti, umjesto da ispituju njena pisma u svjetlu Biblije, upotrebljavaju njene izjave (npr. o istražnom postupku osude) kako bi dokazali svoja izlaganja Pisma (Dn 7,10; Otk. 20,12).

Ta je denominacija započela 1863.god. stapanjem tri grupa koje su prihvaćale:

1. Doktrinu o nebeskom svetištu kao objašnjenju zašto se 1843.g. nije dogodio Kristov fizički dolazak.
2. Svetkovanje subote a ne nedjelje.

3. Ellena White kao prave proročice, čija naučavanja trebaju biti čuvana. Adventisti vjeruju da se sva dosad neispunjena proročanstva odnose na njih i na njihovu crkvu.

VJEROVANJA ADVENTISTA: Iako adventisti tvrde da je Biblija njihov vrhunski autoritet:

1) Ellen White tvrdi da je Krist uzeo na sebe našu *grešnu* narav.

2) Ellen White tvrdi da Krist izvršava *još uvijek* pomirenje. Ovo je povezano s njihovim posebnim gledištem o istražnom postupku osude, prema čemu su na križu grijesi vjernika bili preneseni do nebeskog svetišta, gdje će biti izbrisani nakon istražnog postupka osude na nebu kako bi se odredilo da li su ovi grešnici vrijedni spasenja (i vjerovanje ili ponašanje će biti uzeti u obzir). Tada će ovi grijesi biti položeni na sotonu (!) – prema njihovoj interpretaciji o Azazelu u SZ.

Prema adventistima, na križu su se grijesi vjernika prenijeli na nebesko svetište gdje će, nakon istražne osude da bi se odredilo jesu li ti grešnici vrijedni, ti grijesi biti izbrisani. Ovo je, naravno, bilo izmišljeno da bi se zataškao Kristov nedolazak 1843. god., jer ono što se ‚zapravo‘ dogodilo je to da je Krist (izbrisavši grijehe) iz svetog mjesta prešao u svetinju nad svetinjama u nebeskom svetištu. Prvo se trebalo očistiti nebesko svetište, jer se tu, na kraju krajeva, čuvaju grijesi vjernika! Kada se pokajemo, grijesi se od nas oduzimaju i pohranjuju u nebeskom svetištu! Djela 3,19 (KJV) se navode kao tekst koji ovo dokazuje.

3) Držanje sabata: vjernici trebaju držati 10 zapovijedi iz poštovanja prema Bogu: kažu da ovo znači da je držanje zakona plod, a ne uvjet spasenja. Svakako u posljednjim danima čuvanje sabata će biti uvjet za spasenje, kad će zvijer nametnuti čuvanje nedjelje. S jedne strane adventisti tvrde da prihvaćaju vjernike drugog uvjerenja, a s druge strane tvrde da su bili podignuti u posljednjim vremenima da naglašavaju zanemarivanu istinu o čuvanju sabata (tj. držanju četvrte zapovijedi).

4) Kandidati za krštenje moraju ispovjedati 13 vjerovanja: čuvanje sabata, duh proroštva, crkva kao ostatak, obećanje abstinencije od alkohola i duhana.

5) Večera Gospodnja se slavi četiri puta godišnje, čemu prethodi ritual

pranja nogu.

6) Eshatologija: Prije Kristovog dolaska će biti posebno uskrsnuće za adventiste kako bi prisustvovali ovom događaju. Kod glavnog uskrsnuća, i mrtvi i živi sveci biti će odnešeni na nebo gdje će provesti tisuću godina! Sotonu će se ostaviti na zemlji kako bi uzrokovao divljački nered. Krist će se na kraju milenija vratiti da bi živjeli u Novom Jeruzalemu. Nema posebne uloge za izraelski narod u budućnosti.

7) Adventisti uče o spavanju duše, uništenju, slobodnoj volji, Kristovom božanstvu, krštenju vjernika. Ali budući da su nevjernici uništeni nakon što umru, adventisti objašnjavaju njihovo pojavljivanje na budućem sudu kao neku vrstu ponovnog stvaranja.

Dakle, pokret je bio okarakteriziran snažnim naglaskom na proročanstva i pokušajem da se oživi SZ volja Božja. Velika greška koju čine je to što ne poistovjećuju Izrael s proročanstvima, tj. ne shvaćaju da se proročanstva u prvom redu odnose na taj narod.

Mora se reći da postoji neslaganje među piscima koji se bave kultovima, u odnosu na to jesu li adventisti kult ili kršćanska denominacija. Walter Martin (*Kraljevstvo kultova*) čvrsto smatra da su kršćani i kritizira Hoekema (kalvinist) što ih je krivo protumačio kao kult u svojoj knjizi *Četiri glavna kulta*. Martin tvrdi da se njihovi službeni zapisi moraju uzeti onakvi kakvi jesu, a ne da ih se krivo tumači. Istina je da neke adventističke grupe više nalikuju na sektu od drugih, ali to vrijedi i za druge denominacije. Ipak, činjenica da je od adventizma proizašao pokret Jehovinih svjedoka, čini adventizam izrazito sumnjivim, usprkos svemu što njegovi pobornici kažu u njegovu obranu.

JEHOVINI SVJEDOCI

Russell se udružio s adventistima u razdoblju 1869-78, prije nego što je prekinuo s njima. Od njih je absorbirao sljedeća vjerovanja:

- 1) Nema vječnog kažnjavanja (tj. pakla).
- 2) Nijekanje Kristovog božanstva i Trojstva (vjerovanje samo nekih adventista).
- 3) Manija za određenje datuma Kristovog dolaska i samoopravljanje kad predskazane događaje se nisu ostvarile (1874 i 1914. g.).

Prema tome, Jehovini svjedoci mogu biti gledani kao izdanak adventističkog učenja. Rana povijest pokreta je usko povezana životom svoje prve dvojice predsjednika. Osnivač je bio C.T. Russell koji, još mlad, odbacuje ideju vječnog mučenja (pakla), možda zbog strogog poučavanja, koje je primio kod adventista. Kao rezultat toga čina, on je ušao u dugu i raznoliku karijeru optuživanja, ciljajući na 'organizirane religije'. Godine 1870. je organizirao Biblijsko proučavanje, što je poslužilo lansiranju pokreta. On postaje krajnje kontroverzna figura, često uključena u pravne sporove. Činjenica da je izgubio većinu tih klevetničkih sporova, pokazuje da optužbe protiv njega za neiskrenost i moralne padove, ne mogu biti lako odbačene. 1913.g. njegova žena se rastavila od njega zbog "ponosa, egoizma, tiranizacije i neprikladnog ponašanja s drugim ženama". Ipak, to je čovjek koji tvrdi da njegova interpretacija Svetoga pisma 'omogućuje božansko svjetlo nad Božjom Riječi'. To zaista ništa dalje nije odmaklo od stava mormona koji tvrde, da je Bog dao svom narodu dodatna otkrivenja kroz Josefa Smitha, koja su određena za pravilno razumijevanje Biblije. Do dana današnjeg, Jehovinim svjedocima je zabranjeno čitanje Biblije bez objašnjenja koja se nalaze u Kuli stražara, njihovom časopisu.

Kao govornik, Russell je privolio mnoge, ali kao teolog nije impresionirao niti jednog; kao čovjek, bio je uvijek iznova osuđivan za krivokletstvo. U svojim pisanjima i lekcijama, on je poricao glavne nauke o Bibliji: Sveto Trojstvo, Kristovo božanstvo, uskrsnuće tijela i povratak Krista, vječnu kaznu, vječno postojanje duše i izmirenje beskrajne vrijednosti. Na sudu je priznao da nema znanje niti hebrejskog niti grčkog jezika i da nikad nije imao formalno teološko obrazovanje. Stoga nije iznedađujući da se Jehovini svjedoci pokušavaju distancirati od tog čovjeka, ali ipak, njegovo učenje

čini osnove njihove 'vjere'. On je taj koji je oporučno ostavio duhovnu zbunjenost, koju karakterizira današnje naučavanje Jehovinih svjedoka. Njegov nasljednik, Judge Rutherford, proglašavao se Jahvinim (Božjim) ustima onoga vremena i tvrdio da je Bog odredio njegove riječi kao božanskog autoriteta. Rutherford je također navodio Russella i njegove materijale kao mjerodavne. Kao i uvijek, zabrinutošću se distancirao od Russella pa je izostavio naziv 'Russellovi' (Russellites) i usvojio termin 'Jehovini svjedoci', te na taj način mudro manipulirao prepirkama o istinskim osnivačima pokreta. Jedan od glavnih principa pokreta je bilo mjerenje Biblijske nauke kriterijem 'razuma' i posebno rezoniranjem takvih ljudi kao što su Russell i Rutherford. Ali Bog je rekao: Jer misli vaše nisu moje misli...(Izaija 55,8-9) – tom tvrdnjom Bog sigurno nije rekao da razum i razmišljanje trebaju biti napušteni u procesu istraživanja, ali ni to, da netko može znati razum, prirodu Božjih misli u svoj punini, obzirom da je čovjek konačan i On je beskonačan. Za naše znanje o Gospodu, trebamo ovisiti o Njegovom otkrivenju.

1942.g. Nakon Rutherforda je došao Natan Knorr, i nakon Knorra, Frederik Franz (1977.g.)

1975.g. pokret je doživio veliku krizu. Armagedonska bitka je bila predskazana za 1975, jer, prema "svjedocima", ove godine bi prešlo 6.000 g. od početka stvorenja. Bitka se nije dogodila a mnogo članova su napustili pokret. Od tog vremena se dogodila velika čistka kako je Franza bio zamoljen da ostupi s dužnosti. Od 1992.g. je Milton G. Henschel predsjednik organizacije.

NAUČAVANJE JEHOVINIH SVJEDOKA

- 1) NIJEKANJE TROJSTVA. Prema njima, Trojstvo je babilonska patvorina.
- 2) NIJEKANJE KRISTOVOG BOŽANSTVA, a time i negiranje dostatnosti njegova otkupljenja. Također, negiraju i to da je Krist imao dvije naravi. Vjeruju da se odrekao svog božanstva kada se rodio kao čovjek, ali da je ponovno postao Bogom kod uznesenja!
- 3) KRIST JE SADA BEZ TIJELA: Iz toga proizlazi da on ne može biti naš učinkoviti posrednik. Dok je bio na zemlji bio je samo čovjek – božanstvo se niječe. Tako ne samo da se niječe njegovo djelo otkupljenja već i njegova posrednička služba. Sveti duh je samo 'utjecaj'.
- 4) SPASENJE VJEROM I NAŠ VLASTITI TRUD. Uključuje vjeru u

Kristovo otkupljenje za našu fizičku smrt, krštenje od strane Jehovinih svjedoka i djelovanje za Jehovine svjedoke, a uz to i moralan život.

Isus je umro za Adamove grijehе, što samo znači da imamo drugu, bolju šansu da, kad se ponovno vratimo na zemlju kako bi taj put zadobili vječni život, ne učinimo istu grešku koju je Adam učinio. Postoje dvije klase spašenih: 144000 koji će ići u nebo i ostali koji će imati zemaljsku sudbinu. 1918. godine određen broj tih 144000 su duhovno uskrsli!

5) IZRAEL: Nijekanje jedinstvenog mjesta koje Izrael ima u Božjim namjerama. Izrael je zamijenjen sa 144000 onih koje se smatra posebnom klasom vjernika koji jedini imaju pravo nastanjivanja nebeskih sfera. Prema njima, za vrijeme milenija tih 144000 će vladati s neba, ali neodređen broj ljudi dobre volje će vladati na zemlji. Ovaj dodatni broj se morao smisliti kada je broj Jehovinih svjedoka premašio broj od 144000! Svima onima koji se vrate u život kod konačnog uskrsnuća bit će dana još jedna šansa da prihvate evanđelje.

5) Vjeruju u spavanje duše i uvjetnu besmrtnost. Nijekanje pakla kao mjesta vječne kazne: postoji samo tjelesna smrt, koju prati uništenje.

6) Jedino oni su Božji narod – svi ostali su sljedbenici đavla;

7) Isključivost: Stvarna obnova crkve istinskom religijom nije se desila prije 1870.-tih, kada je Russell počeo svoje Biblijsko naučavanje.

Tražeći opravdanje svojih vjerovanja, "svjedoci" se služe nekim neprihvatljivim metodama izlaganja Biblije.

1. Nametnu svoju interpretaciju (nađena u časopismu *Kula Stražara*) na Bibliju, pa nakon toga traže biblijske stihove (čestoput uzeti van konteksta) kako bi poduprijeli svoj pogled.

2. Ponekad se prepuštaju apsurdno doslovnom shvaćanjem slova. Transfuzija krvi se odbacuje na temelju biblijskog odlomka koji zabranjava jedenja krvi.

3. Ponekad upotrebljavaju apsurdnu tipologiju. Nou se smatra tipom Krista a njegovu ženu tipom Jagnjeve Zaručnice (144.000)!

4. Drže se tekućih događaja, a nakon toga traže proroštva koje ih navodno predskazuju.

KRŠĆANSKA ZNANOST

Kršćanska znanost je, zapravo, priča o prilično taštjoj ženi, Mary Baker Eddy, koja je imala problema sa zdravljem, od čega je tvrdila da se izliječila. Od toga je napravila posao, a s vremenom i kult na čijem je čelu bila ona sama, kao proročica kulta, a njena pisanja su postala kao Biblija kulta.

Još dok je bila dijete sumnjala je u Sudnji dan, u opasnost od vječne kazne i gledište da Bog nema milosti prema nevjernicima.

U svojoj knjizi *Znanost i zdravlje* čini se da se uvelike oslanja na Phineasa Quimbya koji je bio uvjeren da je ponovno otkrio Isusove metode liječenja. Međutim, od nastanka karizmatiskog pokreta, koji se također puno bavi ovim pitanjem, Kršćanska znanost morala se suočiti s ozbiljnom konkurencijom.

1879.godine, Mary Baker Eddy odlučila je osnovati crkvu. Što se tiče doktrinalnih elemenata bila je pod jakim utjecajem unitarijanskog svećenika Henrya Wiggina. Ne čudi da u ovoj crkvi njeni zapisi igraju dominantnu ulogu: Biblija je podložna njenom tumačenju. Kao što je to uobičajeno kod kultova, ona tvrdi da je imala pristupa direktnom božanskom otkrivenju, te se zbog toga na njenu knjigu *Znanost i zdravlje* gleda kao na konačni autoritet. Iako je, u početku, sama uobičavala propovijedati, 1895.god. objavila je zakon koji je ustanovio da se nakon njene smrti, umjesto propovijedi, treba čitati iz Biblije i iz njene knjige *Znanost i zdravlje*. Rezultat toga je da danas nema propovijedi: jedna osoba čita jedan odlomak iz Biblije, a druga osoba čita odlomke iz "Znanost i zdravlje" koji se odnose na taj odlomak iz Biblije. Najbliže pastoru što imaju je "liječnik": ljudi koji su primili instrukcije iz Kršćanske znanosti i koji svo svoje vrijeme posvećuju provođenju svojih metoda liječenja.

Drugi aspekt pokreta koji nam govori da je to, zapravo, kult je njegova tvrdnja da Biblija ima puno grešaka, dok knjiga *Znanost i zdravlje* nema ni jedne (to isto tvrde i Mormoni za svoju knjigu). Štoviše, Bibliju se produhovljava na gnostički način. Postanak 2 se odbacuje (dijelom i zbog dokumentarne teorije). Neka od izvješća o Isusovoj službi su na sličan način odbačena zbog toga što su "presirova" (npr. stavljanje blata na oči čovjeka kojeg je izliječio). Sve u Bibliji se produhovljava, kao u slučaju Zohara u kabalizmu. Ovo je također veoma blisko hinduizmu.

Osnovna vjerovanja:

1) Materija i zlo su nestvarni, iz čega proizlazi da ne možemo vjerovati osjetilima.

2) Zlo je zabluda.

3) Bolest je zabluda, iz čega proizlazi da se osobu može izliječiti time da je se uvjeri u nepostojanje bolesti, u to da je ta bol izmišljena, te da je ta umišljena bolest jednostavno rezultat lažnog vjerovanja.

4) Smrt je također iluzija. "Smrt je tek još jedna faza sna koji tvrdi da postojanje može biti materijalno. Taj san o smrti mora se prevladati umom, sad i ubuduće."

5) Boga se smatra Vrhovnim Umom, kao Brahmana u hinduizmu.

Isus je samo primjer koji trebamo imitirati. Utjelovljenje se nije dogodilo, te je čovjek Isus nestao kada je otišao na nebo. Ovo je, pak, veoma slično doketizmu.

6) Na križu nije došlo do otkupljenja, grijeh je iluzija, a Trojstvo ne postoji. Kristova smrt ne stoji ni u kakvoj vezi s našim spasenjem.

Pošto je čovjek u osnovi duhovno biće, on je dio Boga. Ovo je čisti panteizam.

7) Grijeh nije stvaran i čovjek nikada nije pao. Grijeh je ružan san, tako da biti otkupljen od grijeha znači uvjeriti samog sebe da grijeh ne postoji.

U njihovoj crkvi ne provode se nikakvi sakramenti.

Nemaju nikakve eshatologije osim što kažu da će oni, koji se prije smrti ne uspiju osloboditi od zablude, biti uništeni.

Sve ovo služi kako bi se potcrtao još jedan aspekt kultizma: koristi se ispravan kršćanski rječnik, ali se u njega ubrizgavaju potpuno različita značenja. Još jedan aspekt je taj da tvrde da je samo njihova crkva prava, a da su sve druge u krivu.

Zaključak: Kršćanska znanost nije ništa više kršćanska nego što je to budizam ili hinduizam, sa čijim učenjima Kršćanska znanost, uistinu, ima puno više sličnosti.

Začudo postoji suvremi predstavitelji ovog gledišta između karizmatiskog pokreta: Kenneth Hagin (Health i Wealth Pokret), Kenneth i Gloria Copeland i Fred Price. Čini se da je Aleksander Boddy (jedan iz prvih engleskih pentekostalaca) bio posrednik između kršćanske znanosti i karizmatiskog pokreta.

CRKVA UJEDINJENJA ILI MOONIJEVCI

Osnivač i vođa ove crkve je korejanski pastor, prezbiterijanskog zaleđa, Sun Myung Moon. Sa šesnaest godina je tvrdio da je dobio viziju dok je bio na nekoj korejanskoj planini. Rekao je da mu se ukazao Isus Krist nagovarajući ga da dovrši zadaću koju on nije uspio dovršiti. Nakon nekog vremena Isus ga je uspio uvjeriti i Moon je pristao dovršiti zadaću. Onda je proveo nekoliko godina pripremajući se za "veliku duhovnu bitku" koja je bila pred njim.

Nakon početnog uspjeha pokreta na Dalekom istoku, Moon je 1971.god. stigao u Ameriku gdje je je kult, također, cvjetao. Pokret danas ima dva milijuna sljedbenika. Nema sumnje da Moon tvrdi da je Mesija svog doba. On također tvrdi da nam predstavlja "novu objavu" i daje isključive tvrdnje u vezi svog pokreta: "Mi smo jedini ljudi koji uistinu razumiju Isusovo srce i Njegovu nadu" Moonovo glavno djelo, "Božanski princip", smatra se važnijim od Biblije.

Doktrina:

- 1) Dualizam: postoje Bog Otac i Bog Majka, muško i žensko, svjetlo i tama, yin i yang (usp. taoizam), duh i tijelo.
- 2) Čovjekov pad: prema Moonu dogodila su se dva pada: jedan duhovni i jedan tjelesni. Oba su pada po svojoj prirodi bila seksualna (čini se da je Moon opsjednut seksom). Eva je, navodno, imala zabranjene seksualne odnose sa Sotonom što je uzrokovalo duhovni pad. Kasnije, zbog njene seksualne veze sa Adamom došlo je do tjelesnog pada. Dvostruki pad zahitijsa i dvostruko spasenje, a Moon tvrdi da posjeduje to drugo spasenje.
- 3) Kristov dolazak: kada je Isus došao na zemlju, postigao je duhovno spasenje za čovječanstvo (na križu) ali ne i tjelesno. Međutim, njegova smrt na križu bila je slučajna greška, ali je Bog ipak ukinuo presudu.
- 4) Ivan Krstitelj: Moon vjeruje da je osnovni razlog za neuspjeh Isusove misije (da uspostavi kraljevstvo Božje – milenij) bio nedostatak vjere Ivana Krstitelja. Ovo je značilo da su stvari krenule loše: ljudi su napuštali Krista, te je on, na kraju bio razapet. Moon tvrdi da je on "treći Adam", onaj koji je pozvan tjelesno otkupiti čovjeka.
- 5) Isus: Moon negira njegovo božanstvo, tvrdeći da je Isus bio "vrijedan čovjek", ali ne i sam Bog (pod tim vjerojatno podrazumijeva Oca). Kao

posljedica toga, kršćanstvo smatra krivim što je, nakon njegove smrti, Krista učinilo bogom.

6) Mesija Moon: Moona njegovi sljedbenici štuju i nazivaju ga "Ocem". Moon je odgovorno izjavio: "Bog sada odbacuje kršćanstvo i uspostavlja novu religiju, a ta nova religija je Crkva ujedinjenja."

Moon za sebe tvrdi da je Mesija, ali nema nikakvog biblijskog dokaza kako bi potkrijepio tu tvrdnju, te ga zato moramo smatrati lažnim prorokom.

HERBERT W. ARMSTRONG I SVEOPĆA BOŽJA CRKVA

Budući se nikako nije mogao složiti sa suprugom oko svetkovanja subote Herbert Armstrong je pribjegao Bibliji u želji da pronađe dokaze koji će potkrijepiti njegova vjerovanja. Slijedilo je utemeljenje vlastite crkve 1934. godine kada je, prema njegovom mišljenju, započelo razdoblje filadelfijske crkve. Pokret kojeg je stvorio bio je mješavina britanskog izraelitizma prema kojem su Britanci i Amerikanci potomci deset izgubljenih plemena a britansko prijestolje Davidovo, kao i adventizma, nauka Jehovinih svjedoka i mormona, te Armstrongovih osebujnih razmišljanja o spasenju i Božjoj naravi. Iako je sebe držao za Božjeg proroka mnoga mu se proročanstva nisu ostvarila. Tvrdio je kako se Evanđelje više nije širilo nakon bijega prve crkve u Pelu.

VJEROVANJA: Armstrong govori o postojanju više bogova. Shodno tome, trojstvo uključuje Oca i Sina, no i druge osobe (mormonsko vjerovanje). Čovjekova konačna sudbina je, pak, postati Bogom. Isus je rođen s grešnom ljudskom naravi koja se s vremenom morala usavršiti kako bi mu omogućila prinošenje savršene žrtve.

Armstrong ne vjeruje u osobu Duha Svetog. Za spasenje tvrdi da je potpuno tek kod uskrsnuća kada sa sigurnošću znamo jesmo li spašeni. Kod novog smo rođenja začeti, no ponovno smo rođeni tek uskrsnućem. Krštenje, kao i svetkovanje subote, su obvezni ukoliko želimo biti spašeni. U protivnom nosimo jedno od obilježja zvijeri. Oni koji ostanu zli ne će biti osuđeni na vječne patnje. Kako je Isus kao duh podignut iz mrtvih tako ćemo i mi uskrsnuti kao duhovi.

KRISTOVA CRKVA

Iako je Alexander Campbell zastupao jedinstvo kršćana, njegove su propovijedi imale suprotni učinak. Oni koji bi potaknuti njegovim propovijedima napuštali baptističke crkve priključili bi se pokretu Kristovih učenika osnovanom 1811. godine u ozračju duhovne obnove 19. stoljeća.

Campbellovim sljedbenicima, kako su ubrzo postali poznati u javnosti, pripadao je bivši prezbeterijanski propovjednik Barton Stone. Poput Campbella, i on je bio uzrok mnogih podjela. Na skupu u Cane Ridgeu 1801. godine odbacio je kalvinistička vjerovanja u ograničeno pokajanje i bezuvjetni odabir.

Campbell i Stone naposljetku su 1832. godine dogovorili spajanje dotada odvojenih crkava u tzv. Kršćansku crkvu ili Kristove učenike. Cilj crkve utemeljene u u Lexingtonu (Kentucky) bio je u najvećoj mogućoj mjeri oponašati život crkve iz Djela apostolskih. No, obojica su dobili povod za širenje vlastitih tumačenja navedene novozavjetne knjige, kao i doktrine obnove krštenjem.

Iako su zastupali povratak jednostavnoj teologiji prve crkve, Campbell i Stone su se protivili teologiji temeljenoj na nagađanju i emocionalnoj duhovnoj obnovi. Vjerovali su kako isključivo krštenje, kao i priznavanje Isusa Krista kao Spasitelja, mogu biti preduvjeti kršćanstva.

Utemeljenje misionarskog društva (1849.), te uporaba orgulja tijekom crkvenih službi, postupno su dovele do podjela unutar crkve. Shodno tome, tijekom saveznog vjerskog popisa iz 1906. godine, Kristova crkva i Kristovi učenici smatrane su odvojenim institucijama. Doduše, ova se podjela više temeljila na njihovim različitim obredima a manje na doktrini. Danas se njihove pristalice dijele na strogu i umjerenu stranku. I jedna i druga ima predstavnike u Beču.

Stroža stranka vjeruje u nanovorođenje krštenjem. Usto zabranjuje uporabu glazbala u crkvenim službama. Njezino arminijansko gledište gotovo pretpostavlja vjerovanje u spasenje vjerom i djelima. "Vjera je stalni proces... Upravo nas naše krštenje čini kršćanima, a ne odluka o prihvaćanju

Krista."

Liberalna stranka koja odbacuje ove krajnosti u bitnim crtama pripada srednjoj struji evanđeoskih kršćana.

UNITARIJANSTVO

Unitarijanci (također poznati kao socinijanci) nastali su na rubovima anabaptističkog pokreta. Općenito možemo ustvrditi kako su dovodili u pitanje stavove prve crkve o Kristovoj naravi, osobi i rođenju. Odbacili su trojstvo, kao i Kristovo božanstvo. Isprva nisu bili liberali već iskreni kršćani koji su ustrajavali na onome što su vidjeli kao očitu poruku Biblije. Stoga nije teško objasniti naslov knjige jednog njihovog pristalice: Protiv cijelog svijeta nakon apostola. Za razliku od njih ortodoksni bi menoniti izbacivali antitrinitarijance iz vlastitih redova.

Socinijanizam je našao snažno uporište u Mađarskoj (Blandrata), Poljskoj (Sozzini) i Transilvaniji. Naposljetku se proširio na Nizozemsku, Englesku i Sjedinjene Države.

U razdoblju od 1800. do 1835. godine unitarijanstvo je bilo, u velikoj mjeri, izloženo filozofskim strujanjima engleskog racionalizma, polu-supernaturalizma, no i općoj filantropiji. Od 1835. do 1885. godine na pokret je snažno utjecao njemački idealizam, kao i racionalistička teologija blagog naklona prema misticizmu. Do 1865. organizirana je Nacionalna konferencija unitarijanaca. Osim toga, razvijena je teologija na kojoj se temeljio pokret prema kojoj se unitarijanci vide kao Kristovi učenici.

Od 1885. godine pokret doživljava uspon. Prihvaćaju se teorija evolucije, kao i empirijske metode u religiji. Dolazi do priznanja univerzalističke religije, kao i "etičkih pokušaja dostizanja viših učenja kršćanstva."

1. Doktrina o Bogu i osobi Krista. Općenito gledano, unitarijanci su religiozni. Njihova moralna viđenja proizlaze iz Isusove etike. Vjeruju kako je kršćanski svijet napustio istinskog čovječnog Isusa iz Evanđelja zamijenivši ga Kristom dogmatizma, metafizike i poganske filozofije. Unitarijanci odbacuju doktrinu i dogmu o djevičanskom rođenju. Usto ne vjeruju da je Isus Mesija, kao ni da je utjelovljenje Boga: druga osoba trojstva tj. konačni sudac koji će u zadnjim vremenima suditi svijetu.

2. Doktrine o grijehu i otkupljenju. Unitarijanci vjeruju u čovjekovu urođenu dobrotu. Stoga odbacuju doktrinu pada, okajanja i vječnog prokletstva.

3. Pismo. Doktrina otkrivenja apsolutnog i neosporivog autoriteta Biblije potpuno je strana unitarijanskoj vjeri i nauku. Posve je nepotrebno isticati kako je ovaj pogled na Pismo istovjetan onome reformiranih judaista, kršćanske znanosti, Jedinstva i drugih nekršćanskih vjera. Navedene skupine rado rabe Bibliju na način koji nema veze s kršćanstvom. Unatoč tome, unitarijanci neprestano navode biblijske retke kako bi uvjerali slušatelje kako pripadaju ortodoksnoj kršćanskoj skupini. Tvrde da pripadaju kršćanstvu iako istovremeno niječu povijesne doktrine kršćanske crkve (trojstvo, Kristovo božanstvo, djevičansko rođenje, zastupničko okajanje, tjelesno uskrsnuće i Gospodinov slavni drugi dolazak).

ROSICRUCIJANIZAM

Ime pokreta proističe iz posve neobičnog tumačenja križa. Potonji, naime, ne predstavlja okajanje već ljudsko tijelo dok je ruža u njegovom središtu "čista životna tekućina kojom se nadilazi žudnjom ispunjena krv ljudske rase". Osnivač pokreta njemački je učenjak Christianus Rosenkreuz (1378.-1484.) koji se protivio katoličanstvu tvrdeći kako je otkrio tajne ružinog križa. Danas se pokret opisuje kao gnostička teozofijska sekta. Od samih početaka pristalice nagingu okultnom, kao i onome što opisuju kao mistični odnos kršćanstva prema velikim svjetskim religijama. Prema vlastitom priznanju tajno su društvo. Stoga ne čudi kako su napredovali u razdoblju u kojem su takve skupine bile popularne. Stoljeće nakon na-stanka rozikrucijanizam je doživio ponovni uzlet našavši se u vezi s slo-bodnim zidarima. Time je dobio na vjerodostojnosti posluživši se običajima i obredima sadržanima u opisima pisaca koji su ismijavali bratstvo.

U svijetu usredotočenom na raščlambu značenja kometa, alkemije i istočnjačkog okultizma, rosicrucijanizam se pokazao privlačnom zamjenom za ortodoksiju. Tome je pridonijela i pozorna uporaba kršćanskog rječnika, kao i protivljenje Katoličkoj Crkvi, alkemiji i svakoj dogmatskoj teologiji. Štoviše pokret je promovirao neka načela protestantske teologije za koju bi smo mogli ustvrditi kako je antiteza rosicrucijanskog nauka.

Vjerovanja

1. Bog: Rosicrucijanizam predstavlja oblik okultnog panteizma koji vlastiti vrhunac ima u neosobnom božanskom biću-duhu.
2. Krist: Rosicrucijanizam se protivi božanskoj naravi Gospodina Isusa tvrdeći kako Isus Krist nije bio Isus niti Božji jedinorođeni Sin. Naprotiv, Isus je bio čovjek, najviše svjetleće tijelo. U Kristovom se duhu pak pokazao kozmički Krist. Jedinorođeni je "uzvišeno biće iznad svih drugih u svemiru (osim Snage koja ga je stvorila)".

RASTAFARIJANIZAM

Vjerski pokret rastafarijanizam javio se na Jamajki 30-ih godina prošloga stoljeća, a nastao je iz potrebe crnačkog naroda da zadrži svoj ponos pred bijelcima te se oslobodi ropstva i zavrijedi slobodu i poštovanje. Kao kult izveden iz biblijskog starozavjetnog učenja proširio se najprije među radničkom klasom i crnim seljacima, dok je širom svijeta poznat preko reggae-glazbe.

Ime pokreta izvedeno je iz narodnog imena (Ras Tafari) slavnog etiopskog vladara i borca za prava Afrikanaca Hailea Selassiea, kojeg sljedbenici pokreta smatraju zemajskim utjelovljenjem samoga boga Jahve. Pripadnici rastafarijanizma tvrde da će Haile Selassie zvati Sudni dan, kad će pravedni se vratiti Gori Zion, koja se poistovjećuje sa Afrikom, da žive tamo za uvijek u miru, ljubavi i harmoniji. U međuvremenu rastafarijanci žele se vratiti u domovinu (tj. Afriku).

Na početku pripadnici rastafarijanizma su držali šest temeljnih načela:

1. Mrznja prema bijelcima
2. Potpuna superiornost crnaca.
3. Osveta na bijelce za njihovu opakost.
4. Uništenje državnih institucija Jamajke
5. Priprema za povrat u Afriku.
6. Priznanje cara Haile Selasse kao vrhovnu Biću i vladara crnaca.

Sve nam se čini da je to još uvijek njihov tajan svrh, iako službeno zalaže se za slobodu, poštovanje, jednakost svih ljudi te mir na svijetu.

Pokret ima i svoju Bibliju – “Sveti Piby” – poznata kao Biblija crnaca. Štampana je 1924 g. od Roberta Rogersa na etiopskom. Potvrđeno je da je Bog i kao i svi njegovi proroci bili crnci. Ta Biblija je došla u Jamajku 1925 g. gdje je brzo postala jedna od najvažnijih simbola prokreta “natrag u Afriku”.

Pokret ima i svoga proroka.

BOŽJA DJECA

Tu Zajednicu osnovao je 1968. u Kaliforniji propovjednik duhovne obnove Mose David (David Berg). Procjenjuje se da danas ona ima oko 8000 dosljednih članova, kojii žive u komunama («kolonijama«, »domovima«) po gradovima u preko 70 zemalja. Broj stimpatizera, koji redovito pomažu Zajednicu, vjerojatno je još veći. »Božja Djeca« obično svakih nekoliko mjeseci mijenjaju koloniju i tako proputuju čitav svijet. Svoje misionarstvo vrše po ulicama gradova obraćajući se, u prvom redu, mladim prolaznicima, prodajući brošure ili jednostavno proseći novčanu pomoć. Te su brošure uglavnom takozvana Mo-pisma, spisi osnivača Mosea Davida, koji periodično izlaze.

Mose David osuđuje današnji sistem Zapada smatrajući ga đavoljim djelom, a postojeće kršćanske Crkve naziva religijama Zakona, koje ubijaju duh. Srž života u Zajednici je pobuna protiv svakog tradicionalnog autoriteta u Crkvi i državi. Predodžba o sudu koji će biti izvršen nad svijetom, o ponovnom dolasku Krista i o Božjem Kraljevstvu, središnja su tema njihovog učenja. Apokaliptična mjesta starazavjetnih knjiga i tajenstveno Otkrivenje najcitiraniji su tekstovi Svetog Pisma. S obzirom na iščekivanje konačnice vremena »Božja Djeca« sebe smatraju »malim stadom«, pravim kršćanima, koji su sada slabi, no koji će jednom vladati na »Svetoj Gori«, gdje više neće biti ničeg zlog. Svi se događaji sadašnje povijesti tumače u smislu apokalipse, primjerice pad vrijednosti dolara i Nixonov nagli pad.

Jedan mladi Nijemac ovako opisuje svoj dolazak u Zajednicu: »Upravo tada nalazio sam se u groznoj situaciji, doživio sam slom s roditeljima i na radnom mjestu, a i s djevojkom nije baš išlo najbolje. Tada mi se u Hannoveru, na ulici, obratila jedna djevojka. Ispričala mi je da živi u nekoj kršćanskoj zajednici mladih ljudi i da je tamo ludo, sve sami mladi ljudi, svi prijazni i simpatični, da nema niti traga stresovima niti ikakve prisile na rad. Nekoliko sam put otišao tamo i dopalo mi se. Nakon toga pridružio sam im se.«

Prve tjedne karakterizira potpuna izolacija. Novi se član upoznaje s učenjem Mosea Davida i mora se navići na život u koloniji. Zahtjeva se potpuna pokornost takozvanim »pastirima« komune, Neki govore o pranju mozga. Pri konačnom pristupu, novi član mora sav svoj posjed ustupiti

»gospodaru«, napustiti radno mjesto i tako raskrstiti s dotadašnjim svijetom. Mose David piše u jednoj oknužnici »Koloniji pastira«: Novi nam članovi »moraju dati sve, kako ne bi imali ništa, kamo bi se mogli vratiti«. Pri tom hoće podsjetiti na Isusa, koji, navodno, također nije imao stalno zaposlenje.

Božja Djeca u zadnjih su nekoliko godina vlastitom zaslugom upala u različite teškoće. Mose David, koji često mijenja svoje mjesta stanovanja i o tome obavještava samo mali broj ljudi, ne može se više vratiiti u SAD, jer je tamo optužen za različite prijestupe, U Njemačkoj je 1977. policija poduzela brojne pretrage stanova. Izgleda da u zadnje vrijeme Zajednica izbjegava sve što bi se mogla smatrati protuzakonitiim prosjačenjem. Pravu krizu izazvala je 1977. jedno Mo-pisma, u kojem je Mose David sebe proglasio varalicom. No, nešto kasnije, rečeno je da je to pismo, navodno, krivotvoreno. K tome, nelkoliko godina unatrag, Mo-pisma su neprestano sadržavala tekstove i crteže, koji su nedvosmisleno bili erotske naravi. Zanos potpunom predanošću Bogu podcrtavao se uspoređivanjem iz spolnog života. Govorilo se o »religioznoj pornografiji«. Nekako u to vrijeme pojavile su se i vijesti o sistamatskoj, moralnoj prisilnoj prostituciji djevojaka. Te su se vijesti u prvo vrijeme i mogle shvatiti kao protivnička antipropaganda, no danas sve upućuje na to, da Mose David doista svoje pristalice ljepšeg pola ne naziva »robinjama Ljubavi«, samo u slikovotom smislu, već i da su se mnoge djevojke doista prostituizirale, kako bi pridobile nove članove i novac, i to iz potpune predanosti Bogu i kao žrtve duhovne revolucije, koju su Božja Djeca objavila kao svoj program. Kaže se da Bog, navodno, hoće iskoristiti draž tih djevojaka, kao bi pridobio ljude. A vođa im otvoreno kaže, da tu dužnost objavlaju samo uz nadoknadu, jer *računi se trebaju namiriti*. U najnovije vrijeme Zajednica nastoji sebe nazivati ne više Božja Djeca već Obitelj Ljubavi, što u izvjesnoj mjeri djeluje kao ironija